

**UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK ZA POLITOLOGIJU**

**POPULIZAM U HRVATSKOJ: NASTANAK I UTJECAJ
STRANKE „ŽIVI ZID“ NA HRVATSKI STRANAČKI SUSTAV
- magistarski rad -**

Kandidatkinja:
Tamara Tešnjak
Broj indeksa: 952/ II-PIR

Mentor:
Dr. Damir Kapidžić

Sarajevo, juli 2023.

2023

Tamara Tešnjak

Populizam u Hrvatskoj: nastanak i utjecaj stranke „Živi Zid“ na hrvatski stranački sustav

ODSJEK ZA POLITOLOGIJU

POPULIZAM U HRVATSKOJ: NASTANAK I UTJECAJ STRANKE „ŽIVI ZID“ NA HRVATSKI STRANAČKI SUSTAV

- magistarski rad -

Kandidatkinja:

Tamara Tešnjak

Broj indeksa: 952/ II-PIR

Mentor:

Dr. Damir Kapidžić

Sarajevo, juli 2023.

SADRŽAJ

POPIS I TUMAČENJE SKRAČENICA	6
POPIS TABELA, GRAFIKONA I SLIKA.....	7
SAŽETAK.....	8
ABSTRACT	9
1. UVOD	2
2. RAZVOJ, DEFINISANJE I ANALIZA POPULIZMA.....	5
2.1. Nastajanje i širenje populizma	5
2.2. Različiti pristupi u definisanju	7
2.3. Populizam u sukobu sa establišmentom	8
2.4. Populizam u funkciji antielitizma.....	9
2.5. Različiti tipovi populizma	10
2.6. Rezime.....	11
3. ZNAČAJ MEDIJA I MEDIJSKIH SLOBODA ZA RAZVOJ POPULISTIČKIH STRANAKA	12
3.1. Značaj medija i medijskih sloboda za populističke stranke	12
3.2. Nastupi političkih predstavnika.....	14
3.3. Predstavljanje populističkih stranaka u medijima	17
3.4. Rezime.....	20
4. POPULISTIČKE STRANKE U EVROPI I SVIJETU	21
4.1. Jačanje populističkih stranaka u Evropi	21
4.2. Populizam u Italiji, Španiji i Grčkoj.....	24
4.3. Populizam u Hrvatskoj	26
4.4. Rezime.....	28
5. POLITIČKA STRANKA „ŽIVI ZID“ HRVATSKA	29
5.1. Osnivanje stranke „Živi zid“, ciljevi i program stranke	29
5.2. Razgovor sa Ivanom Viliborom Sinčićem	36
5.3. Pozicija stranke i potpora građana “Živom zidu” u izbornim nastupima.....	38
5.4. „Živi zid“ u medijima, karakterističan nastup predstavnika stranke.....	46
5.5. Utjecaj stranke na političke djelatnosti u Hrvatskoj	48
5.6. Rad Stranke i stranačkih predstavnika u Saboru.....	51

5.7. Rezime.....	51
6. UTJECAJ POPULIZMA U REGIONU.....	57
6.1. Proučavanje populizma na Balkanu	57
6.2. Političke stranke u Srbiji - Srpska napredna stranka.....	62
6.3. Identificiranje populističkih stranaka u Bosni i Hercegovini	66
6.4. Rezime.....	69
7. ZAKLJUČAK	70
LITERATURA.....	73

POPIS I TUMAČENJE SKRAĆENICA

AFD	Alternativa za Njemačku
BiH	Bosna i Hercegovina
CA	Analiza sadržaja
CDA	Kritička analiza diskursa
DA	Analiza diskursa
EC	Europsko vijeće
ECB	Europska središnja banka
ECJ	Europski sud pravde
ECM	Europska komisija
EP	Europski parlament
EU	Europska unija
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
HDZ	Hrvatska demokratska zajednica
HRT	Hrvatska radiotelevizija
LibDems	Liberalni demokrati
MEP	Član Europskog parlamenta
MP	Član parlamenta
NATO	Sjevernoatlanski vojni savez
RH	Republika Hrvatska
RWPPs	Desničarske populističke stranke
QCA	Kvantitativna analiza sadržaja
QLCA	Kvalitativna analiza sadržaja
SNS	Srpska napredna stranka
SBB	Savez za bolju budućnost
SDA	Stranka demokratske akcije
SDP	Socijaldemokratska partija
SDS	Srpska demokratska stranka
SNSD	Savez nezavisnih socijaldemokrata
ZZ	Živi zid
YT	YouTube

POPIS TABELA, GRAFIKONA I SLIKA

Popis grafikona:

Grafikon 1. Grafikonski prikaz izbornih rezultata Predsjedničkih izbora 2014. godine, str. 39

Grafikon 2. Grafikonski prikaz izbornih rezultata drugog kruga Predsjedničkih izbora 2014. godine, str. 40

Grafikon 3. Rezultati prijevremenih Izbora za Deveti saziv Hrvatskog sabora iz 2016. godine, str. 41

Popis tabela:

Tabela 1. Rezultati izbora za predstavnike Hrvatske u Europskom parlamentu iz 2019. godine, str. 42

SAŽETAK

Glavni cilj rada je utvrditi u kojoj je mjeri novoosnovanu hrvatsku stranku „Živi zid“ opravdano etiketirati kao populističku stranku. Kako bismo odgovorili na to pitanje, ovaj se rad oslanja na teorijska, metodološka i empirijska saznanja iz savremene literature o populizmu. Rad se temelji na inkluzivnom pristupu populizmu i u skladu s tim razvijenim kategorijama za analizu sadržaja. Analiza samo djelomično potvrđuje pretpostavku da je “Živi zid” populistička opcija. Mnogi autori smatraju da je „Živi zid“ najbolje opisati kao kombinaciju centrističkog populizma i reformske stranke protiv establišmenta. Dostupna literatura sugeriše da bi istraživanje populizma imalo koristi od razlikovanja antielitističkih i antiestablišmentskih pozicija stranaka i političara. Aktuelne su tvrdnje da "kuriozitet" "Živog zida" ponajprije proizlazi iz njihovog neugodnog i paradoksalnog odnosa s hrvatskom političkom elitom: članovi navedene političke stranke prozivaju političare kao političku elitu da su nesposobni i korumpirani, a istovremeno zagovaraju savezništvo s istom elitom kako bi se provele reforme i donio prosperitet hrvatskom društvu.

Ključne riječi: populizam, politika, populistička retorika, populizam u Hrvatskoj, Živi zid, političke stranke, stranački sistem

ABSTRACT

The main goal of the paper is to determine to what extent the newly founded Croatian party "Living Wall" is justified in labeling it as a populist party. In order to answer that question, this paper relies on theoretical, methodological and empirical findings from contemporary literature on populism. The paper is based on an inclusive approach to populism and, in accordance with that, developed categories for content analysis. The analysis only partially confirms the assumption that the "Living Wall" is a populist option. Many authors believe that the "Living Wall" is best described as a combination of centrist populism and an anti-establishment reform party. The available literature suggests that populism research would benefit from distinguishing between anti-elitist and anti-establishment positions of parties and politicians. The available literature claims that the "curiosity" of the "Living Wall" primarily stems from their unpleasant and paradoxical relationship with the Croatian political elite: members of the aforementioned political party call out politicians as a political elite for being incompetent and corrupt, while at the same time advocating an alliance with the same elite in order to implemented reforms and brought prosperity to Croatian society.

Keywords: *populism, politics, populist rhetoric, populism in Croatia, Living Wall, political parties, party system*

1. UVOD

Populizam se općenito smatra nedostižnim fenomenom, a zbog složenog odnosa koji ima s pojmovima demokratije i “naroda” (populus) često se (zlo)upotrebljava u javnim i medijskim diskursima o politici.¹ U znanstvenom diskursu to je još uvijek u određenoj mjeri osporavan koncept, a teoretičari ga smatraju političkom strategijom (npr. Weyland), posebnom vrstom ideologije (npr. Mudde) ili čak samom logikom političkog (npr. Laclau).² Kroz ovaj rad, ču pokušati prezentovati populizam koji kombinuje poglede iz perspektiva koje su formulirali Laclau i Mudde, koristeći Laclauov rad kao širi način razmišljanja o populizmu i Muddeov minimalni pristup operacionalizaciji i istraživanju empirijske stvarnosti u vezi s fenomenom.

U Muddeovom (2004) utjecajnom pristupu, populizam počiva na tri temeljna koncepta: “dobri ljudi”, “loša elita” i “opća volja” Populistički politički akteri tvrde da politika treba biti “kristalizacija” jedinstvene političke volje, istinska manifestacija nedvosmislene volje naroda. Populisti proklamiraju da samo oni mogu izravno i nedvosmisleno zastupati narod, na način naizgled bez politike u formi “business as usual”. Nastoje napraviti ideošku podjelu u društvu, razliku između dvije nerealno homogenizirane skupine: “nas” - dobrih i pravednih “naroda” i “njih” - loše i pokvarene “elite”. U tom tumačenju, “loša elita” su u osnovi svi ostali “igrači” na političkom polju, obično u kombinaciji s još nekim “neželjenim drugima”, kao što su imigranti ili manjine (prvenstveno u radikalno desnoj varijanti populizma), ili velike korporacije (uobičajeno u radikalno lijevoj varijanti populizma). (Zaslove, 2008; Mudde, 2004; Mudde i Kaltwasser, 2013; Meny i Surel, 2002; Albertazzi i McDonnell, 2008; Panizza, 2005).

Populizam cvjeta u razdobljima krize, a utvrđeno je da je “neki stepen krize nužan preduvjet za populizam” (Laclau, 2005b). To je posebno istinito u krizi političkog predstavljanja, tokom koje velik dio stanovništva osjeća da njihovi interesi i zahtjevi nisu zastupljeni u političkoj arenii (npr. Mouffe, 2013.). Savremeni populizam iznimno je relevantan fenomen, a rezultati izbora za Europski parlament 2014., kao i rezultati brojnih populističkih stranaka na

¹ U Hrvatskoj se pojam “populizam” pojavljuje u različitim kontekstima, među kojima su “kao retorički instrument s ciljem diskvalifikacije političkih protivnika; u medijskom diskursu kao zapaljiva etiketa koja se prilijepi različitim fenomenima; kao političku identifikaciju onih političara koji pokušavaju zamisliti imidž aktivista bliskih narodu, a suprotstavljenih omraženim političkim elitama” (Zakosek, 2015). Samo je posljednja bliska strogoj znanstvenoj definiciji onoga što populizam u svom čistom obliku zapravo jest. U medijskoj upotrebi obično izostaje objašnjenje riječi “populizam”.

² Za raspravu o razlikama između teorijskih perspektiva populizma, Kaltwasser (2012) i Gidron i Bonikowski (2013).

nacionalnim izborima, očito su vjesnik "nove snage" populističkih snaga u Europi. (Mudde, 2015.). Laclau tvrdi da populizam zahtijeva dva uvjeta da bi se pojavio: "dihotomizacija društvenog prostora stvaranjem unutarnjeg graničnog sloja" (podjela na "mi" i "oni") i "konstrukcija ekvivalentnog lanca između neispunjeneh društvenih i političkih zahtjeva" (Laclau, 2005a).

Veza između neispunjeneh društvenih i političkih zahtjeva ovisi o konstrukciji lebdećih ili praznih označitelja (Laclau, 2005b). Označitelji su, prema Laclau (2005b), ispoljavanja nekih dijelova narodnog identiteta koji označavaju lanac neispunjeneh zahtjeva i ujedinjuju ih u političku ideju. Izgrađeni su oko zajedničkih simbola i ideoloških konstrukata s velikom političkom moći u određenom društvu.

Prema tome, dok se oslanja na mali broj temeljnih koncepata (Mudde, 2004), populizam mora imati temeljne ideološke sadržaje i često se definiše kao "tankocentrična ideologija" (Freeden, 1998). Ideologije poput nativizma, neoliberalizma, imperijalizma i radikalnog egalitarizma osnažuju svoje označitelje i proizlaze iz njih. Zbog heterogenosti mogućih temeljnih sadržaja i označitelja, populizam je nužno vrlo raznolik fenomen koji pokazuje veliku ovisnost o specifičnom političkom i kulturnom kontekstu.

S obzirom na raznolikost oblika populizma, ne čude različita tumačenja njegovog karaktera. Svakako, smatrati populizam isključivo "donjom stranom demokratije" (Panizza, 2005) bilo bi pogrešno; kako je slavno iznio Laclau (Laclau, 2005), populizam je sastavnica svake politike, sama "politička logika" (Laclau, 2005). Jedan od načina da se postigne više jasnoće jest napraviti idealno-tipsku razliku između populizma u "mainstream politici" i populizma u radikalnoj politici. Pod radikalnom politikom podrazumijevamo politiku koja je suprotstavljena temeljnim vrijednostima liberalne demokratije (Mudde, 2007). Radikalni populistički akteri uklapaju se u tri spomenuta temeljna populistička koncepta (Mudde, 2004) i dovode do opisane radikalizacije političkog (i društvenog) polja. Populističke liste u mainstream politici, uprkos nekim od uobičajenih populističkih taktika, drže se pluralističkog

političkog sistema liberalne demokratije i predstavničkih institucija i ne teže radikalnoj dihotomizaciji političkog prostora.³

S obzirom na ideološki sadržaj, europski populizam 2010-ih u većini je slučajeva fenomen političke desnice, isključiv po svom karakteru, koji se mobilizira na nezadovoljstvima zbog etničke pripadnosti i imigracije te kombinuje populizam s nativismom (ili radikalnim nacionalizmom) i nekim oblicima autoritarizma. (Rydgren, 2007; Mudde, 2007). Populizam na političkoj ljevici do sada je bio rjeđi i manje važan u Europi.⁴ Međutim, stranke poput SYRIZA-e u Grčkoj i Podemosa u Španjolskoj pokazale su da lijevi, liberalni i inkluzivni populizam mogu stići podršku cijele zemlje (Stavrakakis i Katsambekis, 2014 ; Tsakatika i Eleftheriou, 2013), iako su suočeni s velikim poteškoćama kada steknu podršku (npr. slučaj SYRIZA). Međutim, budući da obje vrste populizma isključuju i uključuju dijelove stanovništva,⁵ važno je biti svjestan složenosti etiketa "lijevo" i "desno" te "inkluzivno" i "isključivo" u kontekstu populizma.

Uloga snažnog i harizmatičnog populističkog vođe posebno je važna za fenomen populizma (Canovan, 1999; Panizza, 2005; Laclau, 2005a; Albertazzi i McDonnell, 2008). Populističke se vođe obično predstavljaju kao osobe s direktnom vezom s „narodom“, vezom koja im naizgled omogućuje zastupanje „opće volje“ na način koji nastoji zaobići reprezentativne demokratske procese (Panizza, 2005; Ardit, 2005), i u tom smislu, institucije parlamenta i liberalno-demokratski sistem „kontrole i ravnoteže“. Populistički vođa može postati središte cjelokupnog političkog projekta, do te mjere da homogenizirajuću funkciju *populusa* "obavlja čisto ime: ime vođe" (Laclau, 2005a).

U svom radikalnom obliku, populizam se može smatrati signalom upozorenja o slabostima, nedovoljno zastupljenim zahtjevima i strastima u danom demokratskom sistemu (Mouffe, 2013). Može biti "i prijetnja i korektiv za demokraciju" (Mudde i Kaltwasser, 2013). Ipak, ne

³ Među uobičajenim mainstream populističkim taktikama su posebna identifikacija i pozivanje *naroda*, pokušaji izgradnje posebne veze s *ljudima* kao homogeniziranom grupom, napor da se pridobije velika populacija govoreći "ono što ljudi žele čuti" (Arditi, 2005.), korištenje popularnih označitelja u političkom diskursu (Laclau, 2005b) i korištenje medija u politici nalik tabloidima (Canovan, 1999).

⁴ Osim tri temeljna populistička koncepta, lijevi populizam obično dijeli vrijednosti anti-neoliberalizma, socijalne pravde, neke varijante socijaldemokracije i države blagostanja ili demokratskog socijalizma te priznavanje ekoloških i rodnih pitanja (March i Mudde, 2005. ; ožujak, 2012.)

⁵ Na primjer, ideologija socijalnog šovinizma uobičajena je za radikalno desni populizam u Europi (Mudde i Kaltwasser, 2013: 167).

smijemo zaboraviti da je, prema Laclau (2005a, 2005b), svaki politički projekat na neki način populistički.

2. RAZVOJ, DEFINISANJE I ANALIZA POPULIZMA

2.1. Nastajanje i širenje populizma

Pojam “Populizam” vrlo učestalo se koristi u vezi sa savremenim ideologijama i političkim pravcima. Neminovna je činjenica da je populistički izražaj snažna karakteristika modernih političkih lidera, ali nikako nije nova pojava. Naime, kao praksa, populizam se prepoznaće već u antičko doba, u većini tadašnjih polisa (forma grad-država u Staroj Grčkoj). Pojam je nastao od latinske riječi “populis”, odnosno termina kojim su Stari Rimljani označavali narod u političkom smislu.

U tom kontekstu, neophodno je napomenuti formiranje populističke frakcije “Populari” Populari se pojavljuju u doba Rimske Republike, konkretnije od sredine 2. stoljeća pne. do sredine 1. stoljeća pne., u formi koju bismo mogli porediti sa određenim oblikom političke stranke. Karakteristike djelovanja populara su aspiracije da središte vlasti pripadne rimskim skupštinama, odnosno da umjesto Senata, osnovu političkog dejstva čini narod. Primarni cilj ovih grupa bila je borba za interes “običnog čovjeka” (Canovan, 1981)

Razvoj i nastajanje savremenog oblika populizma, kakvog ga danas prepoznajemo, usko je vezan za razvoj demokratije. Poznato je da se u ovim slučajevima cijeni, te kao osnova političkih akcija vrjednuje volja naroda. Posmatra li se uz ova saznanja i činjenice, može se doći do zaključka da onda većina političkih stranaka i pokreta danas, u određenoj mjeri jesu upravo populističke, jer se načelno prezentuju kao “predstavnici naroda” s ciljem njegovanja interesa i volje “običnog čovjeka” (Abts, Rummens, 2007). Radi boljeg razumijevanja i uočavanja disproporcija, kasnije će u radu biti detaljnije pojašnjeni različiti pristupi u definisanju populizma.

Krajem 19. stoljeća, ovaj termin se počinje aktivnije koristiti, zajedno za razvojem i promidžbom demokratskih vrijednosti. U Sjedinjenim Američkim državama populizam se prepoznaje u djelovanju Narodne stranke (People's Party), zatim u Ruskom carstvu, kroz društveni pokret "Narodnik", odnosno pobunu srednje klase protiv Cara u 1860-im i 1870-im. Šezdesetih godina dvadesetog stoljeća, ovaj izraz je postao sve popularniji među društvenim znanstvenicima u Zapadnim zemljama, a kasnije se počeo češće pojavljivati i u aktivnostima političkih stranaka koje promovišu ideologije bliske liberalnoj demokratiji. U 21. stoljeću, populizam je veoma zastupljen u političkom diskursu, posebno u Americi i u Evropi. Primjetan je u narativu kako desničarskih, tako i lijevičarskih stranaka. (Kazin, 1995).

Važnim događajem za razvoj i proučavanje populizma u novijoj historiji, smatra se naučna konferencija u Londonu, održana 1967. godine. Na ovoj konferenciji učestvovali su društveni znanstvenici iz raznih dijelova svijeta, koji su se bavili temom populizma. Rezultat tih aktivnosti bila je publikacija "Populism: its Meanings and National Characteristics" (1969), urednika Ghita Ionescu-a and Ernest Gellner-a. Publikacija se obuhvatala dvadesetak radova o populizmu i populističkim pokretima u svijetu, pojedinačno proučavanim i prikazanim. (Ionescu i Gellner, 1969)

" 'Cambridgeov rječnik' je 2017. odabrao populizam kao riječ godine, definiravši je kao političke ideje i aktivnosti čija je namjera dobivanje podrške od običnog naroda dajući mu što želi. Autori su naveli da pri odabiru riječi nije presudno samo to koja je najtraženija, nego i nagli skokovi koji ukazuju na to da je povodom nekog događaja riječ određenog datuma pregledana znatno više puta nego u prosjeku. " (Rogulj, Kišiček, 2018)

U savremenom razumijevanju, populizam najčešće povezujemo sa autoritarnim oblikom stranaka (autoritarizam- oblik vlasti koju karakterišu snažna središnja moć, te vrlo ograničene slobode). U današnjici ovaj termin ima uglavnom negativnu konotaciju, te se često koristi za diskreditiranje određenih političkih aktera. Često se ističe da se "populisti" u svojim nastupima služe nerealnim obećanjima, u pokušaju da kod glasačkog tijela stvaraju neosnovan osjećaj povjerenja i na taj način dobiju njihovu podršku. Političari i političke stranke se zato mahom trude da izbjegnu blisku vezu između svog rada i opisa "populistički", jer uglavnom ima pežorativno značenje. (Betz i Johnson, 2004)

2.2. Različiti pristupi u definisanju

Pojam "populizam" koristi se i tumači na različite načine. Prema Paul-u Taggart-u, populizam je specifičan oblik političkog djelovanja, čije je jedno od glavnih obilježja visok nivo centralizacije, "gdje ključnu ulogu u stranci ima harizmatični lider" (Taggart, 1995). Taggart ističe da ove odlike, nisu odlike isključivo populizma, nego i nekih drugih političkih formi, te da iako se navodi kao skoro pa osnovno obilježje populizma, centralizacija ne mora uopšte biti prisutna u nekoj stranci, a da ta stranka pri tome ipak jeste populistička. (Taggart, 1995)

Značajan je i pristup američkog sociologa Robert-a Jansen-a, koji u svojoj knjizi "Populist Mobilization: A New Theoretical Approach to Populism.", populizam označava kao političku strategiju čiji je alat mobilizacija marginalizovanih društvenih komponenti. Ti elementi se, prema Jensen-u, pretvaraju u političku snagu, a dalje u svrhu pridobijanja političkih bodova i simpatija javnosti, osporavajući postojeće političke prilike, u prvi plan se stavlja korist "običnog čovjeka" Često se u ovakvim retorikama koriste nacionalističke ideje. (Jensen, 2011)

Ako uporedimo ova dva, prethodno navedena stajališta, primjetit ćemo da se Taggart, u svojim tezama o populizmu, zadržava na političkim strankama, dok Jensen smatra da osim stranaka, populizam koriste i neki drugi društveni i politički akteri, koji na taj način pokušavaju ostvariti svoje ciljeve.

Sa gledišta francuskih autora Surel Yves-a i Meny Yves-a, populizam je nadahnut fundamentalnom dobrotom, jednostavnošću, poštenjem i pravičnošću naroda, koji je simbolično žrtva manipulacijske elite i različitim uvezanim mehanizama tih manjih, vladajućih, bogatih grupa. (Meny i Surel, 2002) Kasnije u toku rada, kao što je u sadržaju i navedeno, konkretno ću zadržati fokus na odnosu elitizma i populizma. Također primjećujem da je proučavanje tog odnosa esencija i osnova tumačenja populizma, kada je o većini teoretičara i autora riječ.

Osim različitih formulacija definicije i odredbi populizma, analitičari i autori nisu složni ni kada se radi o kategorizaciji populizma. Preciznije, postoji dilema o tome da li se populizam treba smatrati ideologijom ili ipak nema obilježja određene ideologije.

Zajednički zaključak jeste da populizam u praksi nije koherentan, odnosno nije potpuno dosljedan svojim obilježjima, jer su čak i ta obilježja relativnog tumačenja i u zavisnosti su od

drugih faktora. Kakvog tipa je određena populistička djelatnost, u direktnoj je vezi sa djelovanjem establišmenta. Iz tog razloga, neki teoretičari smatraju da se ne može govoriti o populizmu kao ideologiji, te ga tako uopćeno proučavati, nego da je neophodno pojedinačno pristupati i tumačiti.

Nasuprot ovom mišljenju je stav teoretičara Taggart Paula, čije sam ime već spomenula u ovom poglavlju, kada sam pisala o različitim definicijama populizma. Taggart se slaže da se određene odredbe populizma razlikuju u različitim slučajevima, te zavise od konteksta drugih faktora (političkih, socijalnih i kulturnih). Ipak, odlučan je da je jedinstvena karakteristika populizma u bilo kojem obliku i svakog populističkog pokreta, opiranje i protivljenje poštenog naroda korumpiranim i nepoštenim politikama elite. (Taggart, 2002). Imajući u vidu navedene stavke, većina autora zaključuje da se populizam može definisati kao “slabo utemeljena ideologija” (a thin-centered ideology), kako populizam naziva i Cas Mudde, njemački politički teoretičar. (Mudde, 2019)

2.3. Populizam u sukobu sa establišmentom

Noam Chomsky govori kako iznimna slava i prihvaćenost populizma, značajno ugrožavaju tradicionalni politički establišment. Chomsky termin “populizam” identificuje kao predstavu ogorčenosti i animoziteta većine prema institucijama. (Chomsky i Barsamian, 2017)

U ovom dijelu ću se kratko, a u daljem radu detaljnije, baviti aktivnostima iz regionala, preciznije u Hrvatskoj, gdje kao primjer objekcije državnim institucijama navodim aktivnosti i djelovanja stranke “Živi zid”. Stranka je od svog nastanka na različite načine pokazivala nezadovoljstvo prema aktuelnim politikama, uopšteno govoreći. Nezadovoljstvo radom institucija izražavali su uglavnom putem djelovanja, koja su u medijima poistovjećivana sa karakteristikama populista. Posebno zapaženu ulogu u opstrukcijama vladajućih politika imao je Ivan Pernar, osnivač stranke. Na parlamentarnim izborima održanim u Hrvatskoj 2016. godine, Pernar je osvojio 15, 66% glasova. Ovaj postotak mu je omogućio ulazak u Hrvatski Sabor. Njegovi nastupi u Saboru su često okarakterisani kao kontraverzni, a ubrzo mu je dodjeljena titula najaktivnijeg zastupnika.

Zastupnička karijera koju je ostvario u tom periodu, obilježena je raznim istupima naročito tokom sjednica. Naime, Pernara je saborska straža nekoliko puta iznosila sa sjednica zbog, kako se navodi, iskazanog neposluha i nepoštivanja pravila Sabora. Pored zastupničkih

aktivnosti, Pernar je, zajedno sa stranačkim kolegama, popularnost, slavu i naklonost hrvatskog naroda stekao i kroz druga antisistemska djelovanja, a posebno su poznati protesti protiv deložacija.

Značajni su i njegovi nastupi u medijima. Ivan Pernar je prepoznatljiv kao zagovornik teorija zavjere, o kojima je često govorio i pisao, kako na društvenim mrežama, tako i u raznim televizijskim i radio emisijama. Odbijao je poslušnost "sistemske medije", kako ih je sam nazvao, pa je postao prepoznatljiv i po prekidima, odnosno napuštanju emisija u kojima je gostovao (npr. HRT-ova emisija "Nedjeljom u dva").

2.4. Populizam u funkciji antielitizma

Kao što je u tekstu već navedeno, stavovi autora u vezi sa definisanjem populizma, razlikuju se u većoj ili manjoj mjeri. Međutim, moguće je zaključiti da su analitičari najčešće složni kada je riječ o uočavanju tendencije populističkih aktera u politici da predstave snažan jaz između dvije strane: "mi" - "narod" i "oni" - političke elite. (Meny i Surel, 2002).

U narednom dijelu rada ću govoriti o različitim tipovima populizma, dok u ovom spominjem radikalni populizam, te pravim istupanje izvan hronološkog okvira, kako bih predstavila što je moguće jasniju sliku dispariteta između političkih elita i ideja radikalnog populizma.

Radikalni populizam u uglavnom promovišu populističke stranke ili neki pokreti čiji stavovi u osnovi počivaju na mržnji prema elitizmu i pluralizmu. (Šalaj, 2012). U njemu se odbacuje model predstavničke demokratije kao i institucije tog modela, a formira se dualistička perspektiva političkog sistema. U tom konceptu, shvatljiv je animozitet između populista koji sebe predstavljaju kao "direktne predstavnike naroda" i svih drugih političkih aktera, političkih elita, koji opstruiraju provođenje volje naroda. U velikom broju slučajeva, centralni stub radikalnih populističkih pokreta i ideologija i naročito značajan element jesu vođe. "Populistički vođe skloni su graditi svoj image kao neku vrstu kvazimesijanskog spasitelja naroda i isticati direktnu vezu s narodom, pripadnost narodu, a ne političkoj eliti, čak i u slučajevima kada su članom te elite niz godina ili cijelu (političku) karijeru. Medijska prezentacija i mobilizacija glasača preko medija iznimno su bitan faktor u djelovanju populističkih vođa" (Derado, 2014).

I desni i lijevi populizam su, iako međusobno karakterno različiti ipak sa svojim ciljevima i politikama, jasno antielitistički. Berto Šalaj u jednom intervjuu za Jutarnji. hr, analizira javni

angažman članova stranke "Živi zid", te se osvrćući na njihove nastupe na sastancima i kongresima tokom 2018. Godine, navodi: "Nekoliko puta su se mogle čuti poruke Živog zida, prije svega Ivana Vilibora Sinčića, da su oni jedini pravi predstavnici naroda u Hrvatskoj, da su političke elite u proteklih 28 godina uništile zemlju i da s takvim elitama nema nikakva napretka. Vidljiva su dva temeljna obilježja populizma; konstantno referiranje i diviniziranje naroda - narod je pošten i dobar, a s druge strane su političke elite koje su korumpirane i pokvarene. Za populiste je važno da oni sve političke elite osuđuju kao korumpirane, nema kod njih nikakvih razlika među pojedinim strankama, za razliku od pluralističkih opcija koje kažu mi smo najbolji, ali postoje i druge stranke koje imaju nešto dobro." (Jutarnji.hr, 2018).

2.5. Različiti tipovi populizma

Berto Šalaj u svom radu "Što je populizam", vodeći se studijama britanske političke teoretičarke Margaret Canovan, istakao je postojanje dva osnovna tipa populizma, a to su: agrarni i politički.

Agrarni populizam također se dijeli na tri podvrste: populizam farmera, zemljoradnički populizam i populizam intelektualaca. Primjer prve podvrste, odnosno populizma farmera je američki People's Party, tj. Narodna stranka, čija je preteča bio Savez agrara (Farmer's Alliances). Zemljoradnički populizam autori povezuju sa zapadnoevropskim državama, dok u vezi sa populizmom intelektualaca navode primjer iz Rusije, gdje se 1860. osniva Nihilistički pokret, poznat i pod nazivom Pokret Narodnik. Pokret narodnika se pojavio u Rusiji krajem 19. Stoljeća, a činila ga je skupina mladih intelektualaca koji su zagovarali interes seljaka i nastojali ih politički mobilizirati. (Šalaj, 2012)

Politički populizam također ima svoje podvrste, i to prema autorici Margaret Canovan, njih četiri. Prva je populistička demokratija, koja je utemeljena na promicanju učešća građanstva u političkim djelovanjima sredstvima izravne demokratije. Pored ove podvrste, pominje se i političarski populizam, reakcionarni populizam i populističke diktature. "Političarskim populizmom naziva pokušaje pojedinih političara da kroz dezideologizirano pozivanje na narod zadobiju što širu političku potporu i osvoje vlast. Treća je podvrsta reakcionarni populizam koji okuplja mase na temelju nesnošljivosti prema određenim manjinskim skupinama. U posljednja dva desetljeća upravo je ta podvrsta postala vrlo prisutna u političkom životu europskih zemalja. Canovan je zagovornikom te vrste političkog populizma smatrala britanskog političara Enoch Powell-a, koji je na osnovi problematiziranja imigracije

nastojao izgraditi politički pokret. Četvrta su podvrsta populističke diktature, a ogledni je njihov primjer Perónova vladavina u Argentini.” (Šalaj, 2012).

U novijim populističkim praksama prepoznajemo: (Grbeša i Šalaj, 2018).

- Desni populizam (Brazil- predsjednik Jair Bolsonaro)
- Ljevi populizam (Venecuela- Hugo Chávez)
- Centralni populizam (Italija-“Movimento cinque stelle”)

2.6. Rezime

Prvi aspekti populizma, primijeću se u doba Rimske Republike, kada se formira populistička frakcija “Populari” Kasnije se populizam javlja u nekim drugim ali sličnim oblicima, rasprostranjen u različitim dijelovima svijeta, naročito u Evropi i Americi. Danas taj termini ma uglavnom pežorativan smisao, te negatovan kontekst. Teoretičari različito pristupaju preciznoj definiciji pojma, pa tako Paul Taggart tvrdi da “ključnu ulogu u populističkoj stranci ima harizmatični lider”, dok američki sociolog Robert Jansen smatra da je osnovno obilježje populističkih stranaka i pokreta mobilizacija pripadnika marginalizovanih društvenih grupa. Francuski autori Surel Yves i Meny Yves navode da je populizam proizvod nezadovoljstva naroda koji je “žrtva” manipulacijske elite. Njemački politički teoretičar, Cas Mudde, populizam naziva “slabo utemeljenom ideologijom” (a thin-centered ideology).

Teoretičari smatraju da su populistički pokreti i populizam u politici, rezultat nezadovoljstva građanstva radom i funkcionisanjem institucija. Primjer populizma u našem regionu je politička stranka “Živi zid”, kao i akativnosti njenog osnivača Ivana Pernara, ali i drugih članova stranke.

Politički analitičari često u svojim radovima porede populizam i antielitizam, predstavljajući ustvari populizam kao mržnju prema elitama. U takvim opisima uglavnom se baziraju na posebnom tipu populizma, odnosno radikalnom populizmu. Pored radikalnog populizma, Šalaj razlikuje još ljevi i centralni populizam.

Britanska politička teoretičarka Margaret Canovan u svojim studijama prikazuje još jednu podjelu u vezi populizma i to: agrarni i politički populizam. Agrarni dalje dijeli na tri podvrste: populizam farmera, zemljoradnički populizam i populizam intelektualaca. Politički

populizam, prema autorici, takođe ima četiri podvrste. To su: populistička demokratija, političarski populizam, reakcionarni populizam i populističke diktature.

3. ZNAČAJ MEDIJA I MEDIJSKIH SLOBODA ZA RAZVOJ POPULISTIČKIH STRANAKA

3.1. Značaj medija i medijskih sloboda za populističke stranke

Smatra se kako su za promociju i širenje populističkih ideja, kao i za njihovu popularnost, značajnu ulogu uvek imali mediji. Gianpietro Mazzoleni, talijanski autor i profesor političkih komunikacija, smatra da mediji mogu biti vrlo bitan saveznik populističkim liderima. (Mazzoleni, 2003)

U skladu sa temom, u ovom dijelu rada, detaljnije ću predstaviti termin “medijski populizam” Mazzoleni za medijski populizam kaže da je “njime označeno funkcionisanje i informativna produkcija visoko komercijalizovanih medija koje tržišni imperativi prisiljavaju da dopru do što brojnije publike, pa podilaze njenim ukusima i preferencama” (Mazzoleni, 2008).

Cas Mudde prepoznaće snažnu koneksiiju između populističkih političkih jedinica i aktivnosti medija tog perioda. Smatra da su ciljevi i jednih i drugih isprepleteni i podudarni. U svom istraživanju za Institut društvenih nauka u Beogradu i zbornik radova “Populizam”, Jovanka Matić, dr. političkih nauka, referirajući se na Mudde-a, navodi da “mediji popularizuju svoje prakse i sadržaje, služeći se tabloidnim tehnikama kao što su pojednostavljinjanje,

dramatizacija, personalizacija, emocionalizacija, moralizacija, itd. Populističke partije nude upravo ono što medijski populizam traži- novu pojavu na političkoj sceni, antielitistički, agresivan i emotivan govor, koji prelazi granice političke korektnosti, kontraverzu i konflikt, harizmatsko i visokopersonalizovano vođstvo. Za populističke lidere pak trka medija za što većom publikom, zbog koje se oni fokusiraju na ekstremnije i skandaloznije aspekte politike, predstavlja odličnu scensku pozadinu, jer im omogućuje da nađu, ne samo prijemčivu publiku, nego i veoma prijemčiv medij” (Lutovac, 2017)

Pomoću navedenih mehanizama, mediji populistima daju politički legitimitet, potiču njihovu popularnost, približavaju tu vrstu retorike publici, te na taj način mobiliziraju simpatizere populističkih praksi. Postaje vrlo jasno da je medijski prostor i predstavljanje javnosti ovim putem, skoro pa ključan faktor za političke uspjehe, pa se tako dešavaju i neke izmjene u praksama, koje svakako imaju bitan utjecaj na cijelo društvo. Naime, dolazi do razvijanja personalizovane politike, gdje političke stručnjake nadomeštavaju oni političari koji posjeduju vrlo razvijene vještine medijske komunikacije (tzv. „političke zvijezde“). (Manin, 1997)

Osim tabloidnih medija, prepoznata je takođe i uloga druge vrste medija, svakako značajna za pojavu populizma (i obrnuto), ali na drugi način. Naime, radi se o onoj „garnituri“ medija, koji su naklonjeni sistemu, odnosno eliti. Jovanka Matić objašnjava da „nasuprot tabloidnim medijima, kao što su komercijalne televizije usmerene na infotainment, tabloidne novine i kontakt radio, elitni mediji održavaju vrednosti, interes i poglede elite, kojoj i sami pripadaju. Oni se oslanjaju na elitne ekspertske izvore informacija i manje pažnje poklanjaju mišljenjima običnih ljudi, jer su manje zavisni od masovnosti publike, izveštavaju balansirano i poštuju profesionalnu etiku.“ (Lutovac, 2017).

Matić tvrdi da su reakcije medija prema populistima različite, te se zasnivaju na medijskoj logici ili proizvodnoj pristrasnosti. Mediji koje nazivamo tabloidni, izvještavaju prilagođavajući se najširoj publici. U tom smislu koriste se predstavljanjem populista kroz šemu političke igre, senzacionalizma ili personalizacije.

„Većina elitnih medija, iako i sami zahvaćeni tabloidizacijom, tretiraju populizam kao napad na postojeći poredak stvari. Oni populiste ili ignorišu ili ih minimiziraju, ili im se aktivno suprotstavaljaju kroz ugao izveštavanja označen kao održavanje reda i zakona.“ (Lutovac, 2017).

Gianpietro Mazzoleni u svom radu „Populism and the media“, predstavlja četiri stadija razvoja nekog populističkog pokreta, gdje u svakom od tih stadija, mediji imaju određen značaj. Njihovo dejstvo je najprije indirektno, bez jasnog spominjanja tih pokreta u nekom konkretnom kontekstu, nego na način da se različitim metodama u javnosti okalja ugled vlasti i sistema. Tada se stvara plodno tlo za „nastup“ populista. Nakon što su jasno prikazane i naglašene negativne sfere socijalnog života, slijedi druga faza, kada lideri populističkih organizacija privlače pažnju medija, najčešće putem kontraverznih javnih nastupa, vrlo karakterističnih za ovakve pokrete. Verbalni radikalizam je takođe bitan instrument populističkih aktera, te je uočljivo surovo degradiranje rada, rezultata i odluka establišmenta, obično praćeno bujicom emocija u javnim nastupima. Legitimaciju tim partijama daju tabloidni mediji tako što ih promovišu kao dobročinitelje, dok elitni svojim publikacijama umanjuju njihov značaj, omalovažavajući ih i ismijavajući. Mazzoleni onda navodi treću fazu razvoja populističkih pokreta, kada postaju legitimni i važeći akteri nekog nivoa vlasti, te nisu više jednako interesantni kao do tada. Ono što jeste interesantno je rotaciona naklonost medija, gdje elitni mogu ispoljavati poštovanje populistima na tim pozicijama, dok podrška od strane medija čiju su naklonost do tada uživali, sada zbog nastalih promjena u ophođenju, može prerasti u sukob. Posljednja faza, interpretirana kao i opadajuća, ponekad donosi ponovni interes tabloidnih medija upravo zbog pada popularnosti, ili u suprotnom, proces se ponavlja ispočetka, sa potpuno novim političkim akterima. (Mazzoleni, 2008).

Njemački komunikolog Benjamin Krämer, opisuje Mazzolenijevo tumačenje medijskog populizma tek intuitivnim. On smatra da je medijski populizam „medijska upotreba stilističkih i ideoloških elemenata političkog populizma u pogledu konstruisanja i favorizovanja pripadajućih unutrašnjih grupa (kao suprotstavljenih nepripadajućim spoljnim grupama), neprijateljstva prema elitama i zaobilazeњu elita i institucija predstavnicike demokratije, oslanjanja na harizmu i kolektivni zdrav razum i apelovanja na moralna osjećanja (stoga na emocionalizovan, personalizujući, i pretenciozno jednostavan govor)” (Krämer, 2014).

3.2. Nastupi političkih predstavnika

Praksa populističkih retoričkih taktika, u Hrvatskoj je zastupljena još od doba Franje Tuđmana. Politička predstavljanja HDZ-a u javnosti, bila su prožeta elementima populizma. U sadašnjici, populizam, iako u malo drugačijem obliku, i dalje je veoma popularan i postojan, te je glavno obilježje pojedinih hrvatskih političkih lidera.

U tom kontekstu često se govori o nastupima Milana Bandića, koji je bio popularan hrvatski političar, sa višegodišnjom karijerom gradonačelnika Zagreba – preko 20 godina. Nenad Zakošek kada opisuje model populističkih politika, navodi primjer Bandićeve predsjedničke kandidature 2009. godine. On konstatiše kako Bandić tokom te izborne kampanje, što je posebno bilo izraženo u drugom krugu, izdašno koristi populističke metode. Kaže da su elementi te ideologije ovi:

- „Protustranački resantiman: “čovjek, a ne stranka” Bandićev status neovisnog kandidata od početka je kampanje naglašavan kao jedan od njegovih aduta: bio je to njegov odgovor na prividnu zasićenost građana strankama i politikom i njihovo nepovjerenje prema političarima... .
- Mobilizacija protiv 'crvene Hrvatske'
- Protointelektualizam i glorifikacija 'malog čovjeka' Naglašeni je element Bandićeve ideologije bio militantni protointelektualizam.
- Retorička skrb za socijalno ugrožene, koje se za vlast pokušava vezati klijentelističkim poklonima. Prokušana metoda podilaženja 'malom čovjeku' bilo je kupovanje glasova malim poklonima na teret javnog proračuna ili iz netransparentno prikupljenoga izbornog fonda.” (Zakošek: 2010).

Iako je Bandić ove izbore izgubio, što Zakošek smatra svojevrsnom pobjedom demokratije u Hrvatskoj, ipak veliki broj glasova koje je osvojio predstavljujući se glasačkom tijelu na ovaj način (800 hiljada glasova u Hrvatskoj u drugom krugu, te 100 hiljada glasova od glasača iz Bosne i Hercegovine) govore o tome da populizam itekako jeste popularan u Hrvatskoj i regionu. (Zakošek, 2010)

Dr. sc. Gabrijela Kišiček, docentica na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (Odsjek za fonetiku), ocjenjuje da je retorički stil kojim se populisti služe autentičan. Predstavljaju se kao reprezentanti većine, a njihovi medijski nastupi često graniče sa incidentnim, pa tako gostovanja u medijima, javna obraćanja, te politička sučeljavanja, bivaju praćeni odsustvom poštivanja bontona i govorničke kulture, upotrebom neadekvatnog rječnika, vrijeđanja i nepoštivanja protivnika (takođe i voditelja i moderatora), a nerijetko i psovkama. Iako je taj stil uglavnom okarakterisan kao „manjak kućnog odgoja“ (kako i sama autorica navodi u

opisu takvih događaja), populisti tvrde da je takav način komunikacije zapravo odraz hrabrosti i odlučnosti, te volje da se jasno iskažu stavovi i ideje. (Kišiček, 2018).

"Da bi se nekoga zaista okarakteriziralo kao populističkog političara, potrebno je da on kontinuirao koristi populističke retoričke taktike. Svaki političar se prije ili kasnije nađe u prilici da izjavi nešto što bi se moglo okarakterizirati kao populističko (pa kažemo: premijer je dao jednu populističku izjavu u toj situaciji), svaki političar u predizbornoj kampanji koristi više ili manje populizama kako bi se 'približio' svojim biračima. Međutim, populisti su oni političari koji navedene retoričke taktike koriste kao dominantna i preferirana sredstva uvjerenja." (Kišiček 2018).

Osim Bandića, kada se govori u populizmu u Hrvatskoj, neizostavna je stranka Živi zid, odnosno predstavnici stranke. U jednom od narednih poglavlja baviću se iscrpnije radom Stranke, a u nastavku teksta navodim neke segmente koji se tiču aktivnosti njenih predstavnika.

Članovi stranke Živi zid, svojoj podršci i potencijalnim glasačima redovito se obraćaju putem društvenih mreža, te na taj način su sami sebi obezbijedili potpunu slobodu izražavanja. Oni u svojim javnim predstavljanjima koriste sredstva koja se vrlo jasno opisuju kao populistička: svoju borbu prikazuju kao zajedničku borbu partije i ugnjetavanog naroda protiv elita, a sebe kao dobročinitelje i spasioce.

Ivan Vilibor Sinčić posjeduje posebnu smirenost i ekspresiju koja mu, uz pomoć njegovanog imidža skromnog, porodičnog čovjeka, daje određen kredibilitet u javnosti. Na taj način uspješno promoviše ideoološke principe stranke, animirajući šire slojeve zajednice. Uz takav pristup i argumentovane primjere, postaje zamjetno uvjerljiviji (Rogulj, Kišiček, 2018).

„U skladu s takvom retorikom su i česte generalizacije koje su većim dijelom svedive na 'svi su oni korumpirani', ali koje su i jako uvjerljive kada su potkrijepljene nabranjem presuda hrvatskim političarima, iako su i dalje logički slabe (dovoljno je navesti nekoliko poštenih primjera da bi se generalizacija prokazala kao takva i izgubila na uvjerljivosti). Uz takve generalizacije povezani su i brojni kauzalni argumenti kojima istovremeno napada Vladu i potkrjepljuje svoje tvrdnje.“ (Rogulj, Kišiček, 2018)

Upotreba društvenih mreža raširena je pojava kod političara na globalnom nivou. U ovakvim obraćanjima moguće je lako prepoznati populističke ideje autora. Donald Trump je u ovu

svrhu koristio Twitter. On je svoju predsjedničku kampanju 2016. godine formirao služeći se metodama modernog populizma. Iako je Trump američki bogataš, multimilioner i vlasnik nekoliko korporacija, koristeći populističke obrasce, u konačnici uspješno, poistovjećivao se sa biračima, „običnim“ američkim građnima. On je u svojim javnim nastupima naglašavao snažnu empatiju i razumijevanje za uobičajene probleme prosječnog Amerikanca.

Upravo u tom približavanju glasačima, snažnu ulogu u Trumpovom političkom uspjehu imao je Twitter. On je na ovaj način održavao bliskost sa publikom (koristeći npr. „hashtagove“) kreirajući tako utisak da je „on jedan od njih-svojih građana“ Donald Trump, putem oglašavanja na Twitteru, spaja svoju moć takozvanog „celebrity političara“ i „običnog čovjeka iz naroda“ On je na taj način svojim potencijalnim glasačima predstavljen kao popularan i uspješan političar i sposoban možebitni vođa, ali koji ipak, kao i većina njegovih sugrađana, radi dva posla kako bi izdržavao svoju porodicu, pa tako bolje od svih drugih kandidata, razumije nedaće i izazove svakodnevice. (Kukec, 2019).

„Kao i sve društvene mreže, Twitter stvara sliku bliskosti između korisnika ili u ovom slučaju, Trumpa i njegovog potencijalnog biračkog tijela. Kao što je prethodno navedeno, upotreba hashtagsa još više olakšava korisnicima sličnih preferencija da budu u doticaju jedni s drugima oko zajedničkih tema i interesa. Na taj način, Trump popunjava karakteristike svakodnevnog celebrity političara - stvara digitalnu bliskost između sebe i običnih građana, odnosno kreirajući impresiju 'jednog od nas'“ (Kukec, 2019).

Trump se uspijeva nametnuti kao autoritativan i moćan vođa, koji svojim znanjem, vještinama i kompetencijama dolikuje funkciji predsjednika. Putem specifične Twitter komunikacije plasira se kao brend, animira glasače i predstavlja se kao jedinstvena i atraktivna politička konstrukcija, upravo ona kakvu Sjedinjene Američke Države trebaju.

3.3. Predstavljanje populističkih stranaka u medijima

Na početku poglavlja „Značaj medija za razvoj populističkih stranaka“, pisala sam o tome kako je uloga medija za populističke partije dvojaka, odnosno da može povoljno plasirati aktivnosti i vrijednosti rada stranke, jednako kao što može stranku i njene predstavnike kinjiti i omalovažavati pred publikom. U ovom dijelu rada, prezentovala sam medijske članke u kojima se pisalo o populističkim strankama i njihovim predstavnicima, te se osvrnula na prizvuk koji novinari/autori daju u tekstovima.

Prvog januara 2019. godine, hrvatski Tportal. hr, objavio je članak „Populizam je obilježio godinu: Analizirali smo fenomen koji je protresao svjetsku, ali i hrvatsku politiku“, autorice Vlatke Polšak Palatinuš, koja je o temi populizma u protekloj (2018. godini) razgovarala sa stručnjacima za političku komunikaciju Ankicom Mamić i Gordanom Turković. „Ovome (opa. Značajnijem eksponiranju i prihvatanju populizma) su zasigurno kumovale velika ekonomska kriza, a onda i izbjeglička kriza, koje su zahvatile naš kontinent. Potezi vlada europskih zemalja tada su u mnogočemu proizveli nesigurnost i nepovjerenje građana u establišment i stvorili dodatno plodno tlo za razvoj populističkih ideja. Dali su zamah Beppu Grillu u Italiji, Andreju Babišu u Češkoj, pa i Marine Le Pen u Francuskoj. Zar nije i jedna od glavnih Trumpovih poruka bila kako Hillary Clinton dolazi iz vladajućeg sustava koji je osiromašio Amerikance? Svi znamo kako je to završilo.“, navodi Turković u razgovoru za Portal. (Polšak Palatinuš, 2019).

U nastavku dijaloga, spominje Živi zid kao primjer populizma u Hrvatskoj, objašnjavajući da ta stranka, baš kako definicija nalaže, stiče simpatije javnosti tako što optužuje elitu za manjak empatije prema narodu i „običnom čovjeku“

„Živi zid je našao svoju nišu i u borbi protiv financijskih institucija i bankarskog lobija te su se tako dodatno identificirali s narodom i pojačali paradigmu 'mi stojimo s vama protiv ovih koji su 100 godina na vlasti, onih koji pomažu samo sebi, a vas su ostavili na cjedilu' Materijalizacija tog stava u prostoru, koja je jedno vrijeme bila medijski dosta efektna, upravo je odbrana zaduženih građana od deložacija. „, objasnio je Turković. (Polšak Palatinuš, 2019). Donald Trump je očevidan primjer o tome koliki je značaj medija za neku političku figuru, naročito ukoliko se radi o predsjedničkim kandidaturama ili sličnim političkim aktivnostima. Bivši predsjednik SAD-a, poznat po kontraverznim postupcima, izjavama i stavovima, u toku kompletног političkog angažmana nije se libio prkositi čak ni vodećim, najpopularnijim medijskim silama američkog tržišta, a sudeći po tome što naredni mandat ipak nije osvojio, uprkos jasnoj namjeri i zalaganju da ne napušta Bijelu kuću, ostaje nam samo da zaključimo koliki značaj u ovakovom ishodu su imali mediji.

Kao reakciju na predsjednikov takozvani „prljavi rat“ protiv medija, vodeće medijske kuće u Americi (The Boston Globe, New York Times...) pokrenule su u augustu 2018. godine, kampanju „medijske slobode“, protiv Trumpa. Inicijativu The Boston Globe-a, podržalo je oko 350 medijskih kuća u Americi ali i u svijetu. (Anadolu Agency, 2018)

U svom uvodniku Globe je optužio Trumpa za neprekidni napad na nezavisne medije. "Veličina Amerike ovisi o ulozi slobodnog tiska da govori istinu moćnicima", ističe list. "Nazvati tisak 'neprijateljem naroda' je ne samo neamerički, nego i opasno za građansko društvo koje baštinimo već dva stoljeća", dodaje se u uvodniku. (Jutarnji.hr)

Trumpovi komentari su odraz stajališta mnogih konzervativaca, koji vjeruju da, u slučajevima kada su oprečni sa njihovim stavovima i mišljenjima, mediji najčešće plasiraju neistinite, iskrivljene i nepotpune vijesti.

New York Times piše kako je u redu kritikovati medije zbog ublažavanja i naglašavanja nekih tema ili zbog pogrešno ispričane priče. "Reporteri i urednici su ljudi koji grijese. Ispravljanje grešaka je u biti našeg posla", navodi se u uvodniku. "Ustrajanje na tome da su istine koje vam se ne sviđaju 'lažne vijesti' opasno je za krvotok demokracije. A prozivanje novinara kao neprijatelja naroda je opasno, i točka.", zaključuje New York Times. (Jutarnji.hr)

U maju 2019. godine Deutsche Welle objavljuje članak na svom portalu, naslova „Rušenje Kurza, hladnog kancelara“. Pisalo se o „padu austrijske vlade“ nekoliko mjeseci prije nego što su trebali biti održani izbori, kada bi građani mogli izabrati novu vladu. To je, između ostalog, bio rezultat takozvane „Ibiza afere“, odnosno skandala oko video snimke predsjednika austrijskih desnih populista iz FPÖ-a Heinz-Christiana Strachea, gdje vrši pregovore oko određenih ilegalnih radnji. (Mappes-Niediek, 2019).

„Sebastian Kurz je u raspravi u parlamentu, ne mijenjajući izraz lica, podsjećao na figure iz kabineta madam Tissot. Emocije koje izaziva su njemu samom strane, i utoliko veće, što je on hladniji. Uvijek umjeren u tonu, s vrhunskim manirima, ovaj 32-godišnjak dovodi svoje protivnike do bijelog usijanja. Kultura kompromisa, koja je zapravo austrijska karakteristika, njemu je strana. Kurz svojim istesanim rečenicama iskazuje ono što je odlučio u nazužem krugu. To što je izbacivanjem svog potpuno razularenog koalicijskog partnera sam sebi odsjekao parlamentarnu većinu, nije ga koštalo ni kapi znoja. Njegova publika ga voli upravo zbog toga. Kurzu je moglo biti svejedno što će odlučiti njegovi protivnici. Sada, kada je svrgnut, za svoju će pobjedu zahvaliti svojoj auri mučenika.“ (Mappes-Niediek, 2019)

Jedan od autora hrvatskog Tportal-a, Ante Srzić, u novembru 2017. godine analizira i komentariše pojavu i širenje novog desnog populizma u Evropi. Analiza je obuhvatila nekoliko evropskih država (Češka, Austrija, Njemačka, Francuska, Nizozemska i Italija). Zaključio je da su političke ideje Evrope sve više naklonjene desnom populizmu. Članak na

portalu naslovio je „AfD, Kurz, Babiš: Novi desni populizam uvukao se u srce Europe” (Srzić, 2017)

„Babiš mediji oslikavaju kao češkog križanca između nekadašnjeg talijanskog premijera i također tajkuna Silvija Berlusconija te američkog predsjednika i poduzetnika Donalda Trumpa. Sličnost s Trumpom je poslovno zalede i nastup protiv establišmenta dok ga s Berlusconijem povezuje vlasništvo nad medijima. Češki tajkun i budući premijer ne okljeva članove tradicionalnih stranaka nazivati 'idiotima', a novinare medija kojima on nije vlasnik 'slaboumnicima'. Babiš nijeće optužbe da je populist. 'Nazivaju me velikom opasnošću za demokraciju, ali ta demokracija - kako je označavaju tradicionalne stranke - obična je korupcija.'”. (Srzić, 2017).

3.4. Rezime

Populisti su godinama vrlo sadržajna tema kojom je medijske kompanije bave. Nije tajna da je uloga medija za političke aktere veoma bitna (prisjetimo se činjenice da velik broj političkih lidera osnuje, ili kupi neku već postojeću medijsku kuću u svrhu samopromocije).

Stručnjaci smatraju da su veoma srodne metode u aktivnostima populističkih stranaka i medija i da su ciljevi i jednih i drugih isprepleteni i podudarni. Mediji su osnovno sredstvo koje političari (općenito) koriste kako bi se stvorila određena vrsta interakcije sa glasačkim tijelom i povećala popularnost. Interes je tada svakako zajednički, jer aktivnosti političkih partija i predstavnika, stvaraju medijski sadržaj.

Gledajući prema izražaju sadržaja, razlikujemo tzv. „tabloidne“ i tzv. „elitne“ medije. Teoretičari objašnjavaju da su tabloidni mediji u načinu izvještavanja naklonjeni najširoj publici, dok elitni mediji izvještavaju balansirano, poštujući profesionalnu etiku i manje pažnje poklanjaju mišljenjima običnih ljudi.

Gianpietro Mazzoleni prepoznaje model razvoja nekog populističkog pokreta, podjeljenog u četiri faze, a svaka ta faza prožeta je pojedinim medijskim aktivnostima. U prvoj fazi mediji svojim sadržajima stvaraju temelj za dalji razvoj stranke, ne pominjući ih pri tom direktno. U drugoj fazi se navode prepoznatljivi nastupi političkih predstavnika, koji na taj način pažnju medija i publike. Zatim slijedi faza u kojoj partije eventualno postaju legitimne, postaju dio vlasti, ali u tom obliku prestaju biti zanimljive medijima. Četvrta faza, takozvana

„opadajuća“, u nekim slučajevima donosi ponovni interes tabloidnih medija upravo zbog pada popularnosti, ili se sa novim političkim akterima, proces ponavlja ispočetka.

Popularno je i predstavljanje političara publici putem društvenih mreža. Kada se radi o Twitter-u, tu je naročito značajna uloga bivšeg američkog predsjednika Donald-a Trump-a. On je u toku kandidatura i obavljanja mandata (pa čak i po isteku mandata) često punio medijske naslove svojim popularnim i intrigantnim „tweet-ovima“. Upravo je slučaj Trumpove pobjede, ali i njegovog poraza, jedan od značajnih pokazatelja važnosti medija u predstavljanju političkih partija publici, te koliko je ta uloga snažna, ali istovremeno veoma dvojaka.

4. POPULISTIČKE STRANKE U EVROPI I SVIJETU

4.1. Jačanje populističkih stranaka u Evropi

Značajniji rast popularnosti populističkih stranaka na području Evrope, može se u određenoj mjeri, dovesti u vezu sa izbjegličkom krizom u periodu od 2015. godine. Naime, Evropa se tada hvata u koštač sa najmasovnjom seobom naroda od vremena Drugog svjetskog rata. Izbjeglice sa Bliskog istoka i iz Afrike, njih više od milion, bježeći od rata i drugih vrsta nevolja, stigli su do Evropske unije. „Područja iz kojih izbjeglice dolaze u Europu većinom su zahvaćena ratnim sukobima i nemirima na koje međunarodna zajednica nema odgovor niti nudi konkretna rješenja. Znatan broj ljudi u tim područjima živi u siromaštvu, bez osnovnih životnih i sigurnosnih uvjeta. Glavni motivi za napuštanje domicilne zemlje su sukobi i nasilje“ (Bježanević, 2019).

Svakako je važno imati na umu činjenicu da desničarskim populističkim ideologijama uporište shvatanja nije u migracijskim aktivnostima, nego je migrantska kriza, te posljedice koje ona ostavlja u drugim državama, samo jedan aspekt kroz koji pristalice i promotori pomenutih ideja, iskazuju svoja uvjerenja.

U Zagrebu se 29. juna 2018. godine održao okrugli stol, koji su organizovali Francuski institut u Hrvatskoj i Institut za migracije i narodnosti iz Zagreba. Ovdje su o temi populizma i migrantske krize i o tome koliko su ove dvije pojave povezane, razgovarali stručnjaci iz tematski srodnih oblasti: Hérvé Le Bras, francuski demograf, Margareta Gregurović, znanstvena suradnica u Institutu za migracije i narodnosti, Sara Lalić, istraživačica i analitičarka politika u Centru za mirovne studije, te Drago Župarić-Iljić, znanstveni suradnik u Institutu za migracije i narodnosti, kao moderator okruglog stola. „Posljednji izbori održani u nekim europskim zemljama naglašavaju jasnu tendenciju porasta podrške populističkim strankama. Alternative für Deutschland u Njemačkoj, Front National u Francuskoj i Partij voor de Vrijheid u Nizozemskoj dobivaju više glasova i na područjima na kojima živi manji udio imigranata. Ta činjenica nameće pitanje o vezi između populizma i migracija. Populizam nije jednostavno razumljiv koncept. Može ga se promatrati kao 'politički pristup koji nastoji privući obične ljudе koji drže da postojeće društvene elite ne brinu dovoljno o njima'. Tako definiran populizam isključuje i elite i manjine i strance.“ (Institut za migracije i narodnosti, 2018.).

Bernd Riegert, u članku za Deutsche Welle, piše o tome u kakvoj su vezi aktivnosti institucija i članica Europske unije i migrantske krize. „Izbjeglička ili migrantska kriza“ je u mnogim zemljama EU uticala na stvaranje jakih desno-populističkih opozicionih stranaka, kao što se može vidjeti u Francuskoj, Nizozemskoj, Danskoj, Švedskoj i Njemačkoj. U nekim državama, desničarski populisti su postali dio vlasti, kao u Belgiji, Finskoj, Austriji i Grčkoj. U velikom broju zemalja EU, populističke stranke u cjelini čine vladu, kao u Poljskoj, Mađarskoj, Češkoj i odnedavno u Italiji. Za Stefana Lehnea, eksperta za evropska pitanja u Carnegie fondaciji u Briselu, jasno je da je migrantska kriza postala dio poslovnog modela populističkih stranaka. "Oni su pronašli temu kojom mogu da probude emocije koje opet dovode do jake polarizacije. Zato oni ne odustaju od ove teme", kaže Stefan Lehne u intervjuu za DW.

Lider šefa kluba poslanika desnih populista u Njemačkoj, Aleksandar Gauland, (Alternativa za Njemačku AfD), je 2015, kada je izbjeglička kriza kulminirala, protok izbjeglica ocijenio "pravim darom" za njegovu stranku. Sada je njegova partija „Alternativa za Njemačku“ najveća opoziciona stranka u njemačkom Bundestagu. U nekim njemačkim regijama na istoku, AfP je sudeći po anketama, politička stranka broj 1. (Riegert, 2019)

Upravo u ovom članku, Riegert citira Stefana Lehnea, eksperta za evropska pitanja u Carnegie fondaciji u Briselu, sa tvrdnjom koja pojašnjava da, iako naizgled migrantska kriza izaziva značajnije kreiranje populističkih ideologija, ova kriza je zapravo samo sredstvo populističkim političarima da izazovu potrebnu vrstu naklonjenosti birača, a na taj način i steknu brojnije glasačko tijelo. „Od 2015. godine, broj izbjeglica i migranata koji dolaze u Grčku, Italiju i Njemačku naglo je pao za oko 75 procenata. Politika prema migrantima se promijenila, ali populističke partije i vlade i dalje izazivaju osjećaj kod naroda da su granice preplavljenе izbjeglicama. Zašto? Stefan Lehne iz Carnegie fondacije objašnjava: 'Očigledno je potrebno neko vrijeme dok se takav traumatski šok prebrodi. Osim toga on se pokazao kao politički jako efektivan. Očito je da djeluje ne samo mjesecima već godinama, što je posljedica neizvjesnosti i nesigurnosti koju je prouzrokovao',. (Riegert, 2019)

Pored navedenih razloga, kao mogući uzrok jačanja populističkih stranaka u Evropi, stručnjaci vide i nedovoljnu efikasnost institucija Evropske unije u rješavanju tekućih problema i kriza. U razgovoru za Hinu, objavljenom na tportal.hr-u, dana 24. februara 2019. godine, tadašnja hrvatska europarlamentarka Marijana Petir, izjavila je da smatra da je „Rast populizma posljedica je udaljenosti europskih centara moći od građana koji ne osjećaju da Europska unija rješava njihove probleme.“ Ona dalje navodi: „To je reakcija građana i birača na neadekvatan odgovor sadašnjeg političkog establišmenta na njihove potrebe i na pitanje što u stvari Europska unija daje i omogućava“. (Tportal, 2019.)

U dvorani Mueller zagrebačkog Kina Europa, 15. aprila 2019. godine, održana je javna tribina na temu populizma i demokratije. Govornici i govornice na tribini bili su: dr. Anna Krasteva, profesorica na Odsjeku za političku znanost Novog bugarskog sveučilišta u Sofiji, dr. Mojca Pajnik, izvanredna profesorica na Fakultetu za družbene vede, Univerzitet v Ljubljani, te dr. Berto Šalaj, izvanredni profesor na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.

Profesor Šalaj je u sklopu ove tribine govorio o mogućim razlozima porasta popularnosti populizma, uz prepostavku da će u budućnosti biti još popularniji. Predstavio je tri teze koje smatra ključnim za to objašnjenje: prvo, građani su razočarani jer smatraju da se njihov glas ne čuje u političkoj arenii, te misle da su političke elite zaboravile na njih i na nacionalnoj i na EU razini. Drugo, ljudi strahuju od promjena, kako socio-ekonomskih, tako i kulturnih, te osjećaju strah od onoga za što smatraju da će utjecati na njihov svakodnevni život. Napokon, sami ekonomski razlozi vezani su uz duboko ukorijenjen osjećaj ekonomske nejednakosti i relativne deprivacije, odnosno očekivanja da je njihova skupina zapostavljena i da će joj

budućnost biti crna. Populističke političke opcije pojednostavljaju sve kompleksnosti koje su dovele do ovih zabrinutosti na prikaz "dobrog" naroda protiv "loših" političkih i ekonomskih elita, ali i "loših" manjina i imigranata. " (Gong, 2019)

4.2. Populizam u Italiji, Španiji i Grčkoj

Berto Šalaj u svom radu „Što je populizam“ za Političke analize Vol. 3 No. 11, kao najčešće navođene primjere populističkih stranaka (naglašavajući stranke sklene desnom populizmu), pominje talijanske stranke Forza Italija i Lega Nord, Front National u Francuskoj, Sverigedemokraterna u Švedskoj, Freiheitliche Partei Österreichs u Austriji, Schweizerische Volkspartei u Švicarskoj, Perussuomalaiset u Finskoj, Dansk Folkeparti u Danskoj i Fremskrittspartiet u Norveškoj. (Šalaj, 2012).

U Italiji su 2018. godine, populističke stranke Pokret 5 zvjezdica i Sjeverna liga u koaliciji zajednički kreirale Vladu, što je, nakon Mađarske i Poljske, predstavljalo još jednu članicu EU, na čijoj teritoriji se osjetno razvijao desni populizam. Protagonisti Pokreta 5 zvjezdica, slično kao i članovi Živog zida, svoju zajednicu definišu kao pokret, a ne stranku. Aktivnosti i ideje oba pokreta su, također, u velikoj mjeri podudarni. Kao i Živi zid, tako se i članovi Pokreta 5 zvjezdica, smatraju oponentima elite, zastupaju stavove o očuvanju vode i prirode, predstavljaju se kao antiglobalisti, euroskeptici, protivnici NATO intervencija na Bliskom istoku, te GMO razvoja.

Sjeverna liga ili Lega Nord, čiji se počeci vežu za klasični liberalizam, ali savremene ideje stranke se ni u kakvom slučaju ne mogu okarakterisati kao liberalne, te je to danas politički vrlo konzervativna stranka. Početna pacifistička stajališta i antiklerikalizam, koji su bili ideološka vodilja stranke u osnivanju, zamjenile su radikalne nacionalističke i pro-kršćanske vizije. Euroskepticizam i propaganda antiimigracijskih teza, zajednička su svojstva Pokreta 5 zvjezdica i Sjeverne Lige. (Nakić, 2018)

Prilikom obraćanja javnosti nakon izbornog uspjeha u maju 2018. godine, demagogija koju su pobjednici koristili, skoro pa je školski primjer populističkih govora. „Ovdje se piše povijest“, primjetno oduševljen, izjavio je vođa Pokreta 5 zvjezdica, Luigio Di Mario, te dodao da će prva populistička vlada u Italiji „raditi za ljude u Italiji“. Novoizabrani predsjednik vlade Republike Italije, čiji je mandat trajao od juna 2018. do februara 2021. godine, Giuseppe Conte, tada je obećao da će „voditi vladu promjene“, te biti „zastupnik svih Talijana“. (Deutsche Welle, 2018)

Nakon raspada koalicijskih partnera, godinu dana poslije formiranja, u septembru 2019. godine, Pokret 5 zvjezdica ovaj put bez ekstremno desne Sjeverne lige i Mattea Salvinija, formira vladu sa Demokratskom strankom (Partito Democratico, PD). Giuseppe Conte je ovaj put izjavio da će „posvetiti ogromnu energiju i vještine za postizanje boljšitka svih naših građana Italije, od sjevera do juga“. Pokret i tada bilježi najznačajniji postotak udjela u novoj vladni, koju čini 10 ministara iz Pokreta pet zvjezdica (M5S), 9 iz Demokratske stranke (PD) i jedan iz Partije slobode i jednakosti (LEU). (Anadolu Agency, 2019)

Kada se govori o populizmu i Grčkoj, neizostavno je istaći postojanje i aktivnosti ekstremno desničarske stranke Zlatna zora. Zlatna zora je neonacistička stranka u Grčkoj, a mediji je često opisuju i kao fašističku organizaciju. Osnovao ju je Nikolaos Mihaloliakos 1993. godine. Nakon 12 godina, stranka je privremeno ugašena, ali je u martu 2007. godine, ponovo aktivirana. Iako članovi stranke formalno negiraju epitetne kao što su fašistički, neonacistički, nacionalistički i desničarsko populistički u opisu stranke, činjenica ostaje da stranačka obilježja podsjećaju na svastiku, nacističke simbole, te da se na skupovima koriste Hitlerovi pozdravi. Pred izbore je Mihaloliakos kao fokus kampanje stranke predstavljao pronalaženje rješenja za ekonomski probleme u državi, kao i nezaposlenost, ali ubrzo je postalo jasno da su na udaru najviše ljevičari i migranti.

Stranka je velikom brzinom sticala značajan broj pristalica i istomišljenika, a sve u vrijeme vrlo teške ekonomski situacije u državi i finansijske krize. U maju 2012. godine, u Grčkoj su održani parlamentarni izbori, a stranka „Zlatna zora“, osvojila je 6,97% glasova, što joj je omogućilo 21 poslaničko mjesto u parlamentu. Zahvaljujući takvima idejama i retorici, jedan period je smatrana trećom najznačajnijom političkom silom u državi. (BBC NEWS, 2020.)

U narednom periodu se javljaju sumnje, a uskoro postaje i sasvim jasno, da je stranka Zlatna zora ustvari kriminalna organizacija, pod krinkom političkog angažmana. Epitet „populistička“ sve intenzivnije blijedi u opisu ove grupe u odnosu na „kriminalna“, pojavljuju se unutrašnji sukobi između članova, a broj pristalica je sve manji.

U julu 2019. godine, na parlamentarnim izborima, Zlatna zora osvaja 2, 93 % glasova, što je nedovoljan procenat za ulazak stranke u grčki parlament. Mandat je pripao novoj stranci - Elliniki Lisi (Grčko rješenje), koja je opisana kao populistička i nacionalistička ali manje ekstremna i manje militantna u odnosu na „Zlatnu zoru“.

Predsjednik stranke Grčko rješenje, Kiriakos Velopoulos, slovi za neuračunljivog populistu, koji je na ovim izborima pridobio dio dotadašnjih glasača Zlatne zore.

U oktobru 2020. godine, kako prenosi Deutsche Welle, Sud u Ateni je donio odluku kojom 68 članova stranke Zlatna zora, proglašava krivim za ubistvo, pokušaj ubistva i osnivanje kriminalne organizacije. (Deutsche Welle, 2020).

Za Španiju se smatralo da je dugo odolijevala desnom populizmu u obliku radikalnih ideologija. Ipak u 2019. godini je ta tvrdnja opovrgнута, kada se u žarištu pažnje španjolske javnosti našla tema katalonskog separatizma. Popularnost tada stiče ekstremna desničarska stranka Vox S obzirom da je već otprilike 35 godina, na političkoj sceni Španije tvrdokorno vladala ljevica, takav značajan uspjeh jedne ekstremno socijalno- konzervativne stranke, bio je veoma šokantan za regiju. Vox je stranka čija se ideologija temelji na borbi protiv slobode sklapanja brakova među pripadnicima gej zajednice, protiv feminističkih ideja i sa vrlo antimigrantskim raspoloženjem.

Stručnjaci smatraju da je za porast popularnosti stranke „Vox“, zaslužna nepovoljna ekonomski situacija u zemlji i velik procenat nezaposlenih građana, što stranka vješto koristi u svojim kampanjama. Predstavnici stranke prezentuju neuspjeh establišmenta, koristeći upravo model koji sam pojasnila ranije u radu, a to je čuveni populistički „mi-narod, nasuprot njih-političkih elita“.

Pretpostavka je da su na taj način stekli ovako značajnu podršku, te na opštim izborima u novembru 2019. godine osvojili 15 posto glasova i time ostvarili za stranku historijski uspjeh, kao treća najznačajnija stranka u Španiji. (Index.hr, 2019.)

4.3. Populizam u Hrvatskoj

Populizam je u Hrvatskoj poprilično nedovoljno istražen fenomen. Tek je nekoliko autora objavilo radove koji se bave pojmom (npr. Milardović, 2004; Zakošek, 2010; Salaj, 2012; Grbeša i Salaj, 2014). Milardović (2004) smatra da je Hrvatska u 20. stoljeću imala tri tipa populizma: desno-populističku diktaturu Ante Pavelića za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske (1941.-1945.), lijevu populističku diktaturu Josipa Broza Tita za vrijeme NDH, socijalističko jugoslavensko “Tito razdoblje” (1945.-1980.) i poludemokratski/poluautoritarni populizam u razdoblju Franje Tuđmana (1991.-1999.). “Tuđmanovo razdoblje” najbliže je onome što se 2010-ih smatralo populizmom, jer je bilo dio nacionalnog državnog

demokratskog višestranačkog političkog sustava. Mudde (2007) navodi da je vladavina Franje Tuđmana kao snažnog vođe u polupredsjedničkom sustavu bila rijedak primjer populističke radikalne desne vlade u Europi. Međutim, ovaj je slučaj bio “vrlo specifičan, budući da je zemlja veći dio tog razdoblja bila u obrambenom ratu, a mnogi od najnegativnijih aspekata režima bili su barem djelomično reakcija na uglavnom slične akcije i napade Miloševićeve Jugoslavije/Srbija”. (Mudde, 2007).

Autoritarno socijalističko naslijeđe, teška zadaća trostrukе tranzicije⁶ nakon razornog rata (1990.-1995.), poludemokratsko populističko naslijeđe vlade iz vremena rata i nakon rata te porast etnonacionalizma i sukoba izazvali su nakon raspada Jugoslavije da se stvori plodno “leglo” populizma u Hrvatskoj. Ipak, u trenutku potpisivanja ugovora o pristupanju Europskoj uniji 2011. godine bila je očita demokratizacija političkih aktera i demokratska konsolidacija (Dolenec, 2013). Jedan od najvažnijih čimbenika hrvatske demokratske konsolidacije bila je uloga Europske unije (Dolenec, 2013; Beširević, 2012) kao snažnog vanjskog čimbenika demokratizacije i liberalizacije, kako političke tako i ekonomске (Mudde, 2002; Merkel, 2004).

Ipak, zbog svoje nedokučivosti, populizam može proći “ispod radara”, a prvo empirijsko istraživanje populizma u Hrvatskoj (Grbeša i Šalaj, 2014) koristilo je analizu sadržaja intervjua hrvatskih političara. Grbeša i Šalaj (2014) zaključili su da je u razdoblju 2009.-2015. bilo malo “pravih” populističkih političkih figura: Ivan Grubišić, Željko Kerum, Milan Kujundžić i Ivan Vilibor Sinčić. Dodatno, analiza je pokazala da je Milan Bandić, vrlo utjecajni hrvatski političar,⁷ granični slučaj između “pravog” populista i mainstream populista. Zbivanja koja slijede u 2015. godini na hrvatskom političkom polju pokazala su uspon prve populističke političke stranke, Živog zida.⁸ U nekoliko mjeseci 2015. godine (januar-maj) ankete su davale treće mjesto u Hrvatskoj političkoj stranci praktično bez političkog iskustva i s vrlo jakim antiinstitucionalnim diskursom. Međutim, nekoliko mjeseci prije izbora u novembru, birači su svoj (protestni) glas prebacili na druge, što je rezultiralo samo jednim mjestom u parlamentu 2015. godine.

---

⁶ na primjer, u Offe i Adler, 1991.

⁷ Milan Bandić gradonačelnik je Zagreba u četiri mandata i drugoplasirani na predsjedničkim izborima 2010. godine.

⁸ Politički program Živog zida i njegovog čelnika Ivana Vilibora Sinčića može se opisati kao radikalni i populistički, kombinujući lijeve i desne ideološke komponente u snažnoj kritici političkih i ekonomskih elita, Europske unije i kapitalizma. Živi zid je za svoj legitimitet pozvao “obične ljude” ili “osiromašene Hrvate” u škripcu stranih velemogućnih interesa. Ivan Vilibor Sinčić zagovarao je obnovu polupredsjedničkog sustava u Hrvatskoj te je kao utjecaje citirao Viktora Orbana i Vladimira Putina (čime je pokazao određene autoritarne tendencije), ali i Mahatmu Gandhija (Kasapović, 2015.).

Zaključno, može se reći da je hrvatski politički prostor u zadnje vrijeme počeo pokazivati veliku volatilnost, a da su populističke prosvjedničke stranke (posebno mainstream, ali i one radikalne) dokazale da mogu biti barem osrednje uspješne.

4.4. Rezime

Migrantska kriza u Evropi, ali i ostale neprilike i posljedice koje su zadesile taj prostor od 2015. godine, otvaraju mogućnost postojanja veze između tih dešavanja i značajnog rasta popularnosti populizma u Evropi. Tim tvrdnjama doprinosi činjenica da se populisti najčešće u svojim ideologijama čvrsto oslanjaju na nacionalni identitet, time pridobijajući brojnije glasačko tijelo. U ovom slučaju se populistička retorika služi kontrastnom simbolikom, koju projektuje kroz sliku opasnih neprijatelja- migranata i političke elite koja reaguje neadekvatno i bezuspješno u rješavanju problematike, te prijatelja- tako predstavljaju sebe i narod. Oni također rješenje najčešće nemaju, ali imaju čvrstu i nepokolebljivu nacionalističku ideologiju.

Profesor Berto Šalaj je objasnio mogući mehanizam porasta popularnosti, predstavljajući konstrukciju sastavljenu od tri stavke. On smatra da je značajan uzročnik uspjeha populističkih stranaka razočarenje građana prema političkim elitama, zatim strah od socio-ekonomskih i kulturnih promjena te moguća ugroženost zbog politke koju provodi establišment.

Stranke koje sam navela u ovom poglavlju, u Italiji - Pokret 5 zvjezdica i Sjeverna liga, u Grčkoj-kriminogenu Zlatnu zoru, te u španjolski Vox, podjednako su posvećene određenim tezama i idejama. Iako je Zlatna zora vrlo značajna za politiku Grčke, naročito kada se govori o populizmu, ipak je to prije svega, sada i zvanično, kriminalna grupa, pa shodno tome je i očekivan njihov radikalni, krajnje desni, pa i nacistički stav. Ono što je, s druge strane, ne razlikuje od ovih drugih navedenih stranki u ideološkom smislu je promocija nacionalne izolacije i vrlo agresivna kritika globalizacije, te euroskepticizam. Populisti u Evropi, i lijevi i desni, sve češće propituju dobrobiti Evropske unije, te se glasno zalažu za istupanje iz Unije, odnosno protiv ulaska u istu.

Otpor prema političkim elitama je zajednička karakteristika ovih desnih, radikalnih i onih liberalnijih populističkih stranaka, kao i isti, odnosno negativan stav i jednih i drugih kada je u pitanju globalizacija.

Češka stranka ANO 2011, koju je osnovao jedan od najbogatijih Čeha, Andrej Babiš, neki je od primjera jačanja populističke ljevice u Evropi. Iako za sebe kažu da nisu populisti nego liberali, ideologije kojima se stranka vodi, prožete su populističkim obilježjima- Babiša mediji opisuju kao križanca Trumpa i Berlusconija.

U Hrvatskoj je primjer populističke ljevice stranka „Živi zid“, o kojoj će detaljnije pisati u narednom poglavlju.

Dok su populističke stranke postajale trend, pojavila se i jedna zanimljiva anomalija. Naime, dok su populisti koristili svoju poznatu metodu „mi-dobri i oni-loši“, upravo su “oni“-establišment, počeli koristiti te tehnike populizma, stvarajući kod naroda, odnosno glasača, dojam pripadanja, empatije, te potpunog razumijevanja stanja jednog običnog građanina. Neki teoretičari smatraju da je za širenje populizma u ovoj mjeri, zaslužna činjenica da ga je ustvari moguće kombinovati sa svakom ideologijom.

5. POLITIČKA STRANKA „ŽIVI ZID“, HRVATSKA

5.1. Osnivanje stranke „Živi zid“, ciljevi i program stranke

„U lipnju 2011. godine, zbog nezadovoljstva politikom koju provodi HDZ-ova vlada na čelu s Jadrankom Kosor, stranka 'Savez za promjene' predvođena Ivanom Pernarom organizirala je prosvjede na Markovu trgu koji su, u tada relativno pasivnoj društvenoj atmosferi, izazvali jak odjek u javnosti“. (Čačija, 2016:2)

Ova stranka 2014. godine mijenja ime u Živi zid, a od tada je predvodi Ivan Vilibor Sinčić koji umjesto Ivana Pernara provocira nesklad u hrvatskoj političkoj javnosti. Nakon što je prikupljeno preko 10 000 potpisa koji su bili neophodni za predavanje kandidature za predsjednika Republike Hrvatske, Sinčić je postao još intrigantniji, naročito medijima. Iako je medijima bio zanimljiv, to nikako ne znači da je osvajao i njihove simpatije. Sinčić je nailazio na svojevrsnu „medijsku blokadu“, odnosno nemogućnost predstavljanja putem medija (novina, televizije...), a to svakako i jeste bilo u skladu sa ideoškim principima stranke, s

ciljem da se istraje sa minimalno plaćenom izbornom kampanjom. Uprkos tome, iskoristio je izborne debate i društvene mreže kako bi se vrlo efikasno predstavio kao politička ličnost, te u kratkom roku, iako oskudno ulažući u promociju i oglašavanje, osvojio 16,4% glasova u prvom krugu predsjedničkih izbora.

„Kako su prva dva mjesta zauzeli Ivo Josipović (38.5%) i Kolinda Grabar Kitarović (37.2%), kao predstavnici tradicionalno najvećih stranka u Hrvatskoj, tako velika podrška političkom autsajderu govorila je da hrvatsko biračko tijelo vapi za novim licima i tako dugo očekivanim promjenama. Vapila je za trećom silom. A Sinčić i Živi Zid bili su upravo to, treća sila snažne anti-establišment retorike, sila koja u dugogodišnjoj društvenoj-ekonomskoj krizi napokon prigljuje malog, financijski i psihički osiromašenog čovjeka.“ (Čačija, 2016:2)

Na oficijelnoj web stranici stranke „Živi zid“ piše da je to: „aktivističko-politički pokret i stranka hrabrih, humanih, nekorumpiranih i stručnih ljudi koji se istinski bore za pravedno, socijalno osjetljivo i ekonomski održivo društvo u kojemu su Čovjek i Priroda na prvom mjestu.“ (Živizid.hr). U nastavku teksta (odjeljak „O nama“), navode svoje idejne osnove, ciljeve i aktivnosti. Prema popularnom populističkom modelu, pozivaju se na manjak efikasnosti vladajućih struktura i štete koju nanose običnim građanima. Tvrde da „u svom političkom djelovanju aktivno ukazuju na neodrživost današnjeg ekonomskog modela čije posljedice se vide u stalmom povećanju javnog duga, državnom pogodovanju krupnom kapitalu i bankarsko-korporacijskim interesnim skupinama, a na štetu većine građana, potpunom uništenju pravne države i ubrzanim uništenju Zemlje.“ (Živizid.hr)

Štetna politika koju godinama u Hrvatskoj s partnerima provode HDZ i SDP, na kraju će rezultirati potpunom rasprodajom državne imovine, demografskom katastrofom, velikom krizom zdravstvenog i mirovinskog sistema i u konačnici sniženjem standarda života onih koji ostanu, tvrde.

Kao i većina populističkih pokreta i stranaka i „Živi zid“ spada u euroskeptike , što sam u prethodnim tezama navodila kao zajedničko obilježje liberala i radikala među populistima. Bore se za izlazak Hrvatske iz Evropske unije, te iz NATO pakta. „Živi zid je humanistička i pacifistička organizacija, na globalni mir gledamo kao na jedan od glavnih ciljeva čovječanstva, pa smo u skladu s tim za izlazak Hrvatske iz NATO pakta. Zbog nedemokratskog uređenja i krivo postavljenih temelja Evropske unije svrstavamo se među euroskeptike. Smatramo da oko članstva RH u EU i NATO-u treba raspisati referendum.“ (Živizid.hr).

Sinčić, Pernar i drugi članovi stranke, vrlo oštro kritikuju bankarski sistem Hrvatske, ali i cjelokupne Evropske unije, odnosno mehanizam koji je Hrvatska pristupanjem Uniji prihvatile. Između ostalog se bore za zadržavanje hrvatske kune, a protiv evropske službene valute-Eura.

„Zalažemo se za uređenje pravnog, finansijskog i gospodarskog sustava Republike Hrvatske na način da on bude primarno na dobrobit građana, a ne bankarsko-korporacijskih divova, njihovih političkih marioneta i kriminalaca. Zalažemo se za pravnu državu, efikasni javni sektor, smanjenje poreza, garanciju osobnih sloboda, zaštitu okoliša i potpuni prijelaz na obnovljive izvore energije. Zalažemo se za otvorenu, slobodnu i neovisnu Hrvatsku. Borimo se za kunu. Smatramo da Hrvatska ne smije odbaciti svoju valutu i alate poput politike tečaja ili eskontnih kamatnih stopa koji mogu ublažiti negativne efekte na gospodarstvo u slučaju krize.“ (Živizid.hr)

Ono po čemu je Živi zid naročito prepoznatljiv u odnosu na druge hrvatske stranke jesu karakteristični protesti protiv deložacija. Najranije aktivnosti stranke (još od perioda kada se deklasirala pod imenom „Savez za promjene“) upravo i jesu za cilj imale sprječavanje deložiranja, između ostalog, jedne zadarske porodice. U novembru 2012. godine, interventna policija je pokušala deložirati porodicu Vukić, zbog dugovanja poreza. Članovi i aktivisti stranke „Živi zid“, njih 24 ukupno, spriječili su taj postupak, blokirajući tijelima pristup policiji, zbog čega su kasnije dobili prekršajne prijave. „Sprječavamo deložacije kako bi ukazali na problem neotplativosti duga unutar isključivo kreditnog finansijskog sustava sa centralnom bankom kao mjenjačnicom.“ (Živizid.hr)

U Statutu stranke, pod člankom 4., stoji slijedeće:

Živi zid je samostalna demokratska stranka ravnopravnih članova, osnovana radi ostvarenja sljedećih programskih ciljeva i načela:

- ostvarivanja monetarne suverenosti Republike Hrvatske i implementacije nekreditnog monetarnog sustava;
- ostvarivanja pravičnog i učinkovitog pravosudnog sustava, a posebno zabrane nehumanih i protuustavnih ovršnih postupaka, ovrha nad jednim domom i tajnih postupaka državnih tijela;

- poštivanja dostojanstva, sloboda i prava građana, neovisno o vjerskoj i etničkoj pripadnosti, dobu, spolu ili socijalnom statusu;
- razvoja pravednog društva, a posebno zaštite građana od opresivnog, korumpiranog i arbitrarног djelovanja državnih tijela;
- zaštite kulturne i prirodne baštine te čovjekove okoline;
- ostvarivanja zagarantovanih prava ljudi na zdravstvenu zaštitu, obrazovanje, socijalnu skrb, radna, obiteljska i druga prava;
- ostvarivanja i zaštite prava radnika, osoba koje žive od rada i na temelju svog rada;
- implementacije obnovljivih izvora energije;
- zaštite prava životinja; (Živizid.hr)

Pored navedenih stavki iz Statuta, navodi se da se Stranka zalaže za:

- stimulacija izvoza i razvoja domaće privrede
- efikasniji ravoj domaće poljoprivrede
- smanjenje poreznih obaveza
- ukidanje RTV pretplate
- njegovanje dobrosusjedskih odnosa sa državama koje graniče sa Hrvatskom
- zabranu proizvodnje i upotrebe GMO proizvoda
- zaštitu interesa hrvatskog naroda, suvereniteta i teritorijalnog integriteta
- provođenje referenduma kada se donose odluke o vitalno značajnim nacionalnim pitanjima
- provođenje uslova za stvaranje prosperitetne budućnosti, kako bi se spriječio „odlijev mozgova“
- legalizaciju upotrebe biljke Cannabis
- itd.

U njihovom Statutu, pod člankom 4., nabrojana su slijedeća obilježja rada stranke:

- Rad stranke i njenih tijela je javan. Javnost rada i djelovanje članstva, tijela i Stranke u cjelini ostvaruje se na javnim skupovima, konferencijama za novinare, tribinama, sudjelovanjem na okruglim stolovima i na druge načine, uspostavljajući odnose i djelujući na javno mnjenje građana, birača, simpatizera i članova Stranke.
- U ostvarenju načela javnosti rada može se omogućiti predstavnicima javnog informisanja praćenje rada tijela Stranke ili se o tome mogu davati priopćenja te rad Stranke i njenih tijela na drugi način predstavljati javnosti i članovima Stranke. Radi što potpunijeg ostvarivanja javnosti rada Stranka može izdavati svoj list. Odluku o izdavanju lista donosi Glavni odbor.
- Stranka po potrebi objavljuje informativne materijale (knjige, publikacije, biltene, plakate i sl.).
- Tijela Stranke mogu djelovati i bez prisustva javnosti kada se raspravlja o unutarnjim odnosima u Stranci ili izbornim listama, političkoj strategiji i sl.

Stranka „Živi zid“ posjeduje četiri središnja tijela. To su:

- Glavna skupština
- Glavni odbor
- Predsjednik
- i Nadzorni odbor

Vrhovnu poziciju u stranci ima Glavna skupština. Glavna skupština stranke može po učestalosti biti redovna (održava se svake četiri godine) i izvanredna (održava se po potrebi), a po vrsti izborna(održava se svake četiri godine), izvještajno, tematska i svečane. Predsjednik stranke je ujedno i predsjednik Glavne skupštine, osim u iznimnim slučajevima, kada se postupa u skladu sa Pravilnikom.

Glavna skupština zadužena je za donošenje, mijenjanje i dopunjavanje Statuta stranke i program stranke; utvrđivanje smjernica i stajališta stranke; biranje i razrješavanje predsjednika stranke i članova Glavnog i Nadzornog odbora; razmatranje i usvajanje

izvještaja o radu tijela Glavne skupštine i stranke; donošenje odluka o dodjeli priznanja; utvrđivanje Poslovnika o svom radu, te za razmatranje ostalih pitanja u vezi sa djelovanjem stranke.

Glavno tijelo stranke, koje djeluje između zasjedanja Glavne skupštine je Glavni odbor. Rad i nadležnosti Odbora utvrđuju se normama koje doneše Glavna skupština. Čini ga šest članova, uključujući i predsjednika i potpredsjednike.

Zaduženja Glavnog odbora su kreiranje politike stranke, koju dalje predlaže Glavnoj skupštini, implementacija odluka, zaključaka i uputa stranke, ispunjavanje ostalih obaveza u vezi sa Statutom, nadzire i modelira rad ostalih tijela, reguliše kreiranje izbornog programa Stranke, u odnosu na potrebu, formira radna tijela i sekcije, predlaže predsjedniku moguće predstavnike stranke u Saboru, uspostavlja, razvija i unaprjeđuje međunarodnu suradnju, upravlja određenim finansijskim i administrativnim procesima, itd.

Predsjednik stranke istovremeno obnaša i funkciju predsjednika Glavnog odbora. Njegova je obaveza da provodi politiku stranke u skladu sa odredbama, zatim da zastupa stranku i adekvatno je predstavlja. Predsjednika, u slučaju njegove privremene spriječenosti, zamjenjuje jedan od potpredsjednika, prema pisanoj odluci predsjednika.

Nadzorni odbor nadzire zakotinost akata koja donose tijela stranke, te da sve radnje budu u skladu sa Statutom. Odbor ima tri člana- predsjednika i dva člana, a jedan mandat traje četiri godine. Obaveza ovog tijela je da o dešavanjima i zapažanjima obavještava ostala tijela stranke.

Važan segment u strukturi stranke jesu Glavni tajnik i Tajništvo. Prema članku 35. Statuta stranke Živi zid, „Glavni tajnik stranke, organizira i koordinira rad središnjih tijela stranke; pomaže tijelima stranke u sazivanju sjednica i organizaciji rada; brine se i o odgovaranje za izvršenje odluka Glavnog odbora i Nadzornog odbora stranke; usklađuje rad općinskih, gradskih i županijskih organizacija stranke; usklađuje rad programskih savjeta ...“ (Živizid.hr).

Osim toga, Glavni tajnik komunicira s medijima, održava i brine o web-stranicama, kao i o drugim sredstvima kontinuiranog ili povremenog informisanja članova. On je za svoj rad odgovoran Predsjedniku i Glavnem odboru Stranke.

Tajništvo Stranke predstavlja izvršno i stručno-operativno tijelo ostalih tijela Stranke, tj.- Glavnog odbora, predsjednika i Nadzornog odbora Stranke. Obavlja finansijska i administrativna zaduženja.

Kadrovska komisija je još jedno tijelo u strukturi stranke. Savjetodavnog je karaktera, izražava svoj stav i viđenje kadrovskog potencijala ostalim tijelima stranke.

Na svojoj zvaničnoj web stranici, stranka Živi zid je predstavila „Program stranke“. Sastoje se od 74 stranice, u kojima je predočena historija nastanka, pojašnjenje stranačkih ideja, ideološka pozicija i programske smjernice. Osvrćući se na politiku HDZ-a i SDP-a, za koje smatraju da su na razne načine ugrozili građane Hrvatske, navode da je glavni cilj njihovog političkog djelovanja stvaranje pravednijeg, socijalno osjetljivog i ekonomski održivog društva. Zalažu se za smjenu vladajuće političke garniture, čije političare nazivaju „potrošenim i nevjerodostojnim“. Poručuju glasačima da su članovi stranke Živi zid drugačiji od takvih političara, što dokazuju raznim humanim aktivnostima.

Glavne oblasti koje prikazuju u Programu, a za koje smatraju da su osnov pozitivnih promjena u državi su:

- makroekonomske politike (monetarne i fiskalne)
- pravosudne politike
- socijalne politike
- poljoprivredne politike
- obrazovne politike
- zdravstvene politike
- vanjske politike i
- ostala prava i slobode.

U Programu predlažu reformu monetarnog sistema tako što bi se iznova oblikovala funkcija i uloga Hrvatske Narodne Banke i ovlasti koje ima, zatim izmjene u poreznoj politici, povećanje minimalne plate, izmjene i dopune Ustava RH, tolerantniju socijalnu politiku (zabrana deložacija, isključenja struje, vode i plina, temeljitija briga o djeci bez roditeljskog staranja i djeci sa poteškoćama u razvoju i sl.), zaštitu i unaprijeđenje domaće proizvodnje

putem određenih podsticaja i podrške, omogućavanje besplatnog visokog obrazovanja, reformu zdravstvenog sistema, razvijanje tehnika za suzbijanje korupcije, preustroj diplomatskih misija, napuštanje članstva u NATO-u,... (Živizid.hr)

5.2. Razgovor sa Ivanom Viliborom Sinčićem

Trenutni predsjednik stranke „Živi zid“ je Ivan Vilibor Sinčić. Radi iscrpnijeg istraživanja teme MA rada, ostvarila sam kontakt sa gospodinom Sinčićem, te smo razgovarali o političkim strankama, populizmu i politici u širem smislu u Hrvatskoj. U nastavku prenosim intervju:

1. Jeste li Vi, po vlastitom mišljenju, u prethodnom periodu bili „čovjek iz naroda“ ili „pripadnik političke elite“?

>> „Čovjek sam iz naroda. Političar prestaje biti čovjek iz naroda kada prestane komunicirati s narodom, odgovarati za bilo što pred narodom i kada prestaje govoriti, ali prije svega činiti ono što je za taj narod najbolje. Tada vlastiti interes nadjača opći interes. Tu počinje karijerizam, oportunizam i korupcija.“

2. Postoji li neki određen element koji Biste izdvojili kao esenciju Vaše političke ideje?

>> „Naravno, oslobođenje svijeta, a prije svega Hrvatske, od dužničkog ropstva i financijskog sustava temeljenog na dužničkoj doktrini. Taj je sustav izvor eksploatacije, dužničkog ropstva, ratova i devastacije okoliša i prirode. Dakle, oslobođenje čovjeka od duga.“

3. Smatrate li da je stranka Živi zid, među čijim Ste osnivačima i Vi, intenzivirala svijest naroda o mogućoj dihotomiji između naroda i vlasti, odnosno „pučanstva i elite“? Ako da, na koji način?

>> „Živi zid je intenzivirao svijest o tom jazu između elita i pučanstva. To ne bi bilo potrebno učiniti da elite nisu otuđene, korumpirane i da ne rade u pravilu protiv interesa pučanstva. Ako je Ovršni zakon dobar za nekoliko desetina odvjetnika, javnih bilježnika i političara, a katastrofalan je za sve druge građane, a osobito 20% ljudi koji su ispod granice siromaštva

odnosno za stotine tisuća ljudi u blokadi računa, onda je taj zakon loš. Ukazivali smo na taj jaz na sve načine: zakonskim prijedlozima, deložacijama, govorima, stavovima, nastupima, humanitarnim akcijama.“

4. Stavove i nastupe koje političke opcije, ili konkretnе političke figure u Hrvatskoj, smatraste kontraverznim?

>> „Ne bih mogao izdvojiti nikoga. Nekih velikih kontroverzi ne vidim ili barem puno manje nego u drugim zemljama.“

5. Kakva je uloga religije u političkim diskursima?

>> „Uloga religije je velika i religija utječe na jedan značajan dio građana i formiranje njihovog političkog mišljenja. U Hrvatskoj je to nešto više izraženo nego u drugi zemljama. Na kraju krajeva, ogroman dio građana se izjašnjava kao vjernici, ali na dosta manji broj njih od toga broja religija ima utjecaj.“

6. Kakvo je Vaše mišljenje o liderima kao što su Vučić, Putin i Erdogan? Možete ih posmatrati pojedinačno ili kroz neke zajedničke elemente.

>> „Radi se o autoritativnim liderima koji bez sumnje imaju potporu velikog dijela građana u zemljama u kojima su na vlasti. Međutim, upitno je bi li ta potpora doista bila tako velika kada bi društvo bilo više slobodnije, a manje autoritativno odnosno da se vladajuća stranka ne petlja u mnoge pore društva gdje se možda i ne bi trebala.

Vučić je karijerist koji će reći bilo što da ostane na vlasti ili pri vlasti. Nekada je to značilo da bude velikosrbin, a danas to znači da je europejac. Kod njega je vlast svrha sama sebi i opasnost je za građane Srbije.

Putin je svjetski lider koji je ekonomski i na razne druge načine značajno ojačao Rusiju nakon katastrofalnih godina njegova prethodnika. Tu je izgradio imidž za sebe i prestiž za Rusiju.

Erdogan je regionalni lider i vjerojatno je političar kojeg u Bruxellesu najviše preziru od svih stranih lidera. Turska koju on vodi krši cijeli niz principa i dogovora. Erdogan se ponaša kao divlji pas – čas radi što se dogovori, a čas to krši i radi po svome. Zadaje mnoge glavobolje EU.

7. Imate li neki stav o Evropskoj Uniji i ostalim supradržavnim jedinicama?

>> „Situacija u Europskoj uniji je jednostavna. Opisao bih to na primjeru auta koji juri 100 na sat i približava se semaforu na kojem se pali žuto svjetlo, a vozač postaje svjestan da će nakon njega biti i crveno. Opcije su mu ili da naglo stane ili da još više ubrza i prođe kroz raskrižje. I Europa je u poziciji da se mora ili brzo dodatno integrirati prema Sjedinjenim Europskim Državama ili dezintegrirati tako da bude udruženje suverenih država. Međutim, zbog samog ustroja koji nije previše funkcionalan, ali i ideologije elite koja ju vodi, Europa nije u stanju niti jedno niti drugo i najvjerojatnije ju čeka raspad odnosno stradavanje u međuprostoru (raskrižju), a Brexit je tek početak.“

8. Kakav je Vaš stav u vezi epiteta „populistički“ koji novinari u nekim slučajevima vežu za stranku Živi Zid? Smatrate li da taj epitet ima negativan ili pozitivan kontekst?

>> „Populizam je tehnika, mogli bismo reći komunikacijske tehnika, a tek onda možemo govoriti o ideologiji. Većina pokreta, inicijativa i stranaka počinje svoj postojanje koristeći tu tehniku odnosno želeći populističkom retorikom okupiti što veći broj ljudi i pretvoriti ih u silu koja može ostvariti određene ciljeve. Također, kad nešto počinjete još ste slabi i nemate mnogo medijskog prostora da nešto kažete pa morate birate one poruke koje su najvatrenije i najjednostavnije, odnosno one koje najviše utječu na emocije. Kad priča ojača onda se ista mora i sofisticirati i populuzam se koristi manje. Živi zid je tu tehniku izrazito dobro koristio, a osobito u početcima.“

9. Šta Biste naveli kao osnovno obilježje u Vašem političkom zalaganju, a da je to istovremeno sredstvo koje Vam daje legitimitet pred glasačima?

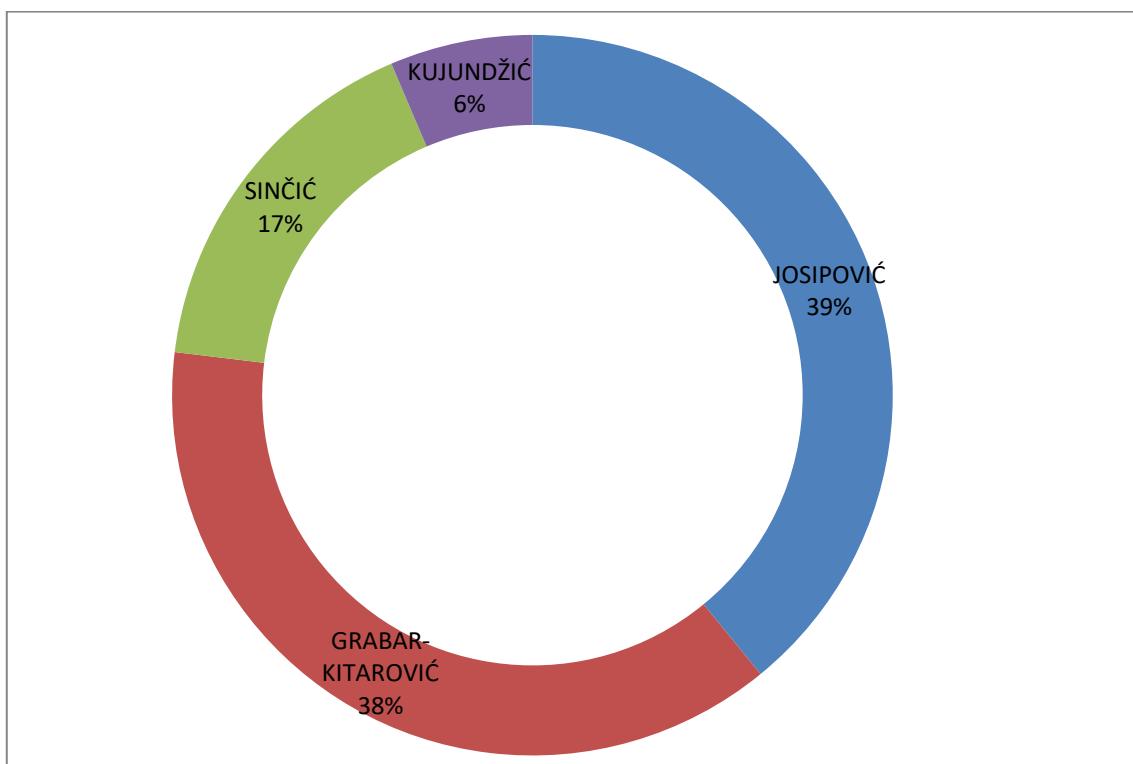
>> „Mislim da su to ipak karakterne i moralne kategorije. Prvo, uvijek govorim što mislim, otvorenog sam uma i spreman sam sagledati sve argumetne i promijeniti mišljenje te priznati da sam pogriješio ako jesam. Drugo, imam hrabrosti reći ono što jest. Treće, imam dobre namjere i osjećaj za opće dobro koje ide na korist razvoja cijelog društva, a ne samo neke uske (interesne) skupine (elite).“

5.3. Pozicija stranke i potpora građana “Živom zidu” u izbornim nastupima

Na predsjedničkim izborima u Hrvatskoj, održanim 28.12.2014., Ivan Vilibor Sinčić je u prvom krugu osvojio 293.562 glasa, što je procentualno 16,52% svih važećih glasova. Ovaj uspjeh je bio veoma neočekivan, jer pozicija Stranke u medijima nije bila zavidna, pa tako se

nisu na uobičajene načine predstavljali glasačima. Moguće je da su zahvaljujući tom nekonvencionalnom pristupu predizbornoj proceduri, tako što su ostvarili minimalan finansijski trošak u svrhu propagande, stekli pažnju i simpatije glasačkog tijela. (Čačija, 2016).

Slijedi grafikonski prikaz izbornih rezultata Predsjedničkih izbora 2014. godine:

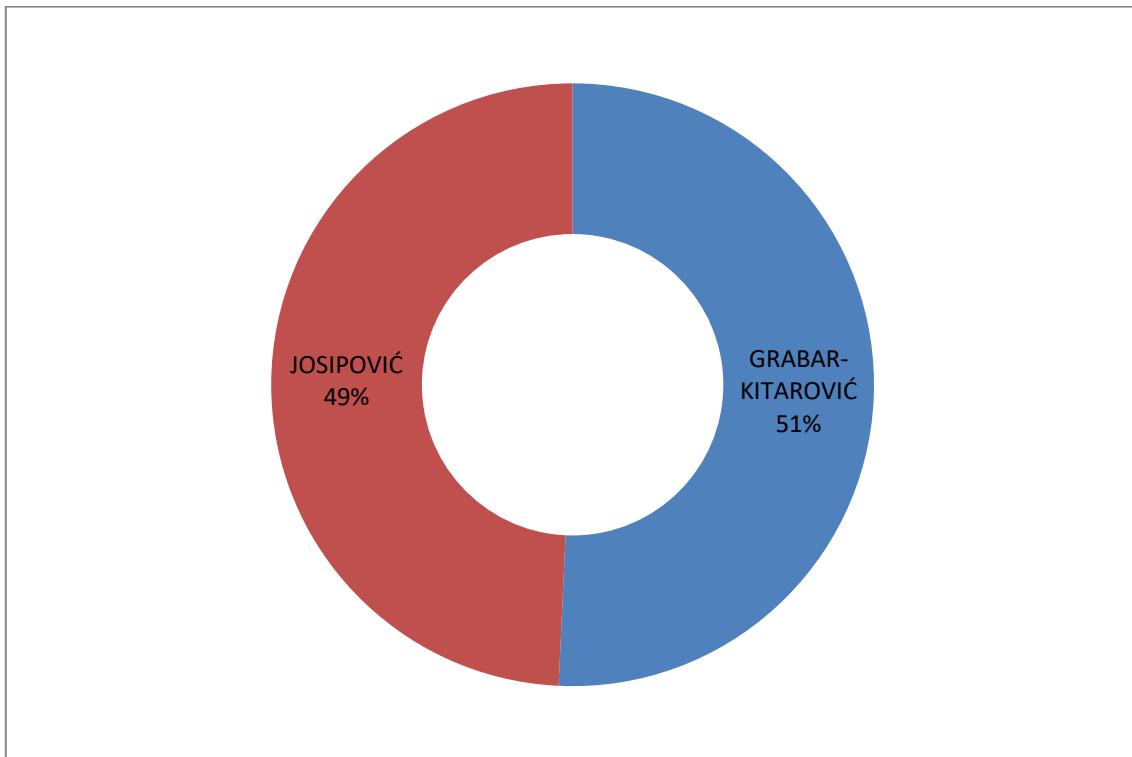

Grafikon 1. Grafikonski prikaz izbornih rezultata prvog kruga Predsjedničkih izbora 2014. godine

U prvom krugu najviše glasova je pripalo tadašnjem predsjedniku Hrvatske, Ivi Josipoviću (687.678). Neznatan postotak glasova je dijelio od prvog mesta kandidatkinju HDZ-a,

Kolindu Grabar-Kitarović (665.379). Treće mjesto je pripalo je Ivanu Viliboru Sinčiću sa 293.570 glasova, a na četvrtom je bio bivši ministar zdravstva u Vladi Republike Hrvatske, Milan Kujundžić, sa 112.585 glasova.

U drugom krugu su se za predsjedničko mjesto borili Josipović i Grabar-Kitarović. Rezultat je donio preokret kandidatima, a Republici Hrvatskoj prvu predsjednicu. Kolinda Grabar-Kitarović je osvojila 1.114.945 glasova, a Ivo Josipović 1.082.436.

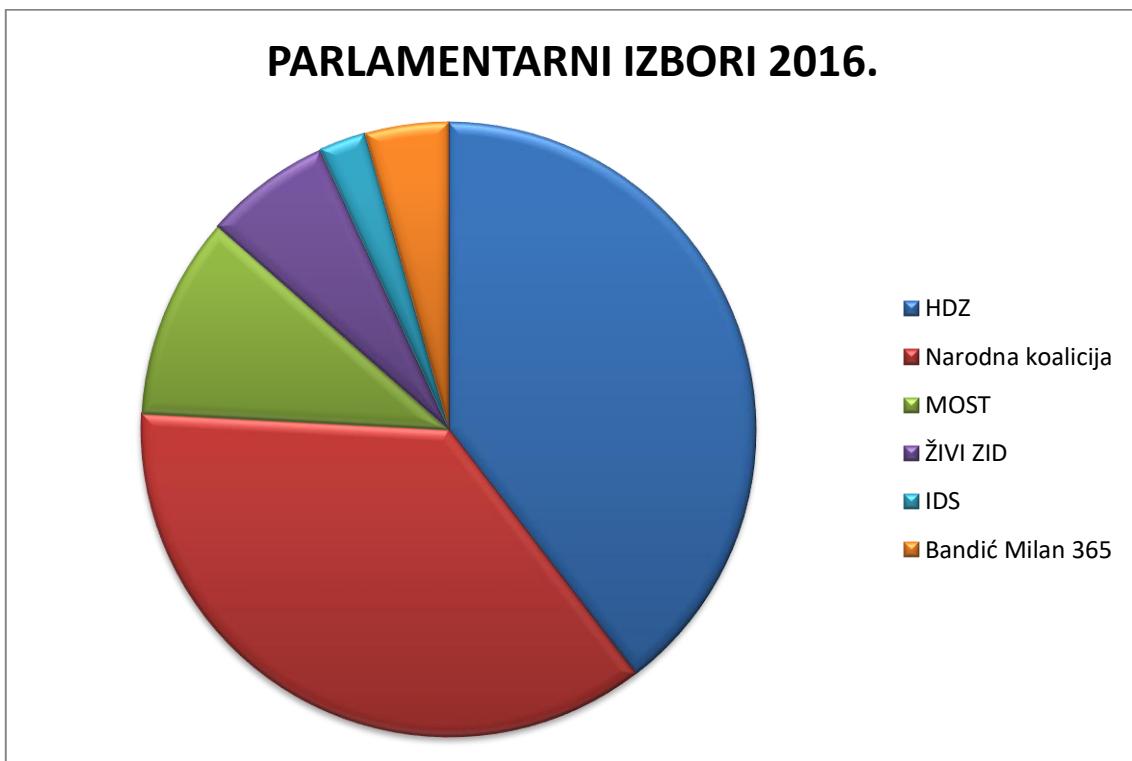

Grafikon 2. Grafikonski prikaz izbornih rezultata drugog kruga Predsjedničkih izbora 2014. godine

Naredni poduhvat stranke "Živi zid", bili su Parlamentarni izbori 2015. godine. Ovaj put je Stranka osvojila 94.808 glasova, odnosno jedan poslanički mandat. Ovu funkciju je izvršavao Ivan Vilibor Sinčić.

U Dubrovniku su se 2015. godine održali prijevremeni izbori, koji su za Stranku bili prvi gradski izbori na kojim učestvuje. Lista Stranke za Gradsко vijeće Grada Dubrovnika osvojila je procenat od 2, 88 % glasova.

U septembru 2016. godine, u Hrvatskoj su održani prijevremeni Izbori za Deveti saziv Hrvatskog sabora. Ovim izborima je prethodilo izglasavanje nepovjerenja predsjedniku Vlade, Tihomiru Oreškoviću. Zakonski rok od 30 dana za formiranje nove Vlade, nije realizovan, pa su raspisani prijevremeni parlamentarni izbori. Stranka Živi zid je na ovim izborima osvojila osam mandata. Slijedi pregled:

Grafikon 3. Rezultati prijevremenih Izbora za Deveti saziv Hrvatskog sabora iz 2016. godine

Na Parlamentarne izbore 2020. godine, Živi zid izlazi u koaliciji sa srodnim strankama, pod imenom „Dosta pljačke“. Ovog puta, prema rezultatima „Državnog izbornog povjerenstva“, doživljavaju neuspjeh, te ostaju bez i jednog mandata. Ivan Vilibor Sinčić, nakon saznavanja rezultata izjavio je za HINA-u da njihova borba traje već deset godina, da su u tom periodu imali različite faze. Bili su i u sastavu Parlamenta, i izvan njega, bili su i dio Evropskog parlamenta, te da ako se situacija s brojevima glasova ne promijeni, ostat će samo dio Evropskog parlamenta, što ne bi promijenilo njihov plan da se i dalje bore, jer je to, kako je istakao, „njihov život“. Zahvalio se svim glasačima, a neuspjeh je opravdao trenutačno nepovoljnom epidemiološkom situacijom i dodao: “Treba reći da su se ovi Izbori našli u situaciji da je ljeto, da je situacija oko Korona virusa i u jednoj situaciji kada je taj Stožer manipulirao javnim mnjenjem. To su sigurno otežavajuće okolnosti za ove Parlamentarne izbore. Nikada nisam izgubio kontakt s biračima, prošao sam Hrvatsku, maksimalno

provodim vrijeme sa ljudima, snimamo priče i pišemo članke o njihovim problemima. To radimo oduvijek, već desetak godina i to namjeravamo raditi i dalje, bez obzira na bilo kakav status.“(Hina youtube, 5.7.2020.)

Izbori za predstavnike Hrvatske u Europskom parlamentu, koji su se održali 26. maja 2019. godine, stranki Živi zid donijeli su jedan mandat u Evropskom parlamentu. Prije toga, na Izborima održanim 2013. i 2014. godine, nisu uspjeli dobiti dovoljan broj glasova koji je bio potreban za osvajanje mandata u Europskom parlamentu. Ovog puta rezultati su bili uspješniji za Stranku, ali ipak neočekivani, za članove Živog zida i za Agenciju za istraživanja. Prema prognozama, Stranka je uživala značajno brojniju podršku građana. Očekivalo se da im glasovi na izborima donesu barem dva mandata. Činilo se da je Živi zid, treća najjača politička opcija u Hrvatskoj, ali ukupan broj glasova, pokazao je da im ipak pripada tek peto mjesto. Za zastupnika stranke je izabran Ivan Vilibor Sinčić, iako je u svojim obraćanjima i nastupima govorio da nije zainteresovan za obnašanje mandata.

Na svom facebook profilu, Ivan Pernar je Sinčiću dao podršku i napisao : „Želim reći da je Sinčić, bez obzira na to što nije bio sklon odlasku u Bruxelles, najbolji čovjek za europsku pozornicu. On je taj koji je osvojio 17 posto glasova 2014. On je taj koji je uveo Živi zid u Sabor. Najpopularniji je političar u državi iza figure predsjednice. Apeliram da shvati da briselska svjetla gore za njega, da je to najbolja odskočna daska za njega i za stranku, samim time i za sve vas. Najbolji je i on to zасlužuje.“ (Jutarnji list, 2019.)

Živi zid je na ovim izborima osvojio 60.847 glasova (a to je u postocima 5,66 %) birača. U tabeli koja slijedi su prikazani rezultati, prema podacima iz „Arhive izbora Republike Hrvatske“. (DIPRH, 2019)

Tabela 1. Rezultati izbora za predstavnike Hrvatske u Europskom parlamentu iz 2019. godine

STRANKA	BROJ GLASOVA	POSTOTAK	BROJ MANDATA
HDZ	244, 076	22.72 %	4
SDP	200, 976	18.71 %	4
HRVATSKI SUVERENISTI	91, 546	8.52 %	1
NL MISLAV KOLAKUŠIĆ	84, 765	7.89 %	1
ŽIVI ZID	60, 847	5.66 %	1
AMSTERDAMSKA KOALICIJA	55, 806	5.19 %	1
MOST	50, 257	4.67 %	0

NL MARIJANA PETIR	47, 358	4.40 %	0
NHR-HSP	46, 970	4.37 %	0
OSTALI	191, 353	17.87 %	0
UKUPNO	1, 073, 954	100, 00 %	12

Na lokalnim izborima u Hrvatskoj, održanim u maju 2021. godine, kandidat Živog zida, Dražen Mufić, u drugom krugu je osvojio 1160 glasova, čime je došao na poziciju gradonačelnika Čabre. „Najveće iznenađenje nedvojbeno je iznimno uvjerljiva pobjeda Antonio Dražovića, kandidata Živog zida u Čabru. Dražović je bio iznenađenje već i prvog kruga kad je u konkurenciji čak šest kandidata uvjerljivo osvojio drugo mjesto zaostavši za pobjednicom Ivanom Lakota (SDP) tek za 40 glasova. U drugom je pak krugu mladi Dražović 'pomeo' svoju konkurenticu pobijedivši u svim mjesnim odborima (!) te priveći kraju vladavinu SDP-a koji je u Čabru bio na čelu gradske uprave posljednja dva mandata.“. (Novilist.hr)

Dražović je povodom pobjede u drugom krugu izbora za lokalnu samoupravu izjavio za Novi list: „U ove smo izbole ušli s puno optimizma i volje te sjajnom ekipom bez koje ne bih uspio i koja mi je jako puno pomogla na ovom pobjedničkom putu. Hvala svima koji su glasovali za mene. Osim Gomirja i Moravica uspješniji sam od svog protukandidata bio u svim drugim većim sredinama našeg područja. Zadovoljan sam, a pobjedu sam očekivao. Štoviše, siguran sam da bi bila ostvarena i u prvom krugu, odnosno da bi bila puno uvjerljivija u drugom krugu, da nije bilo nepomišljene politike HDZ-a.“(Novilist.hr1)

5.4. „Živi zid” u medijima, karakterističan nastup predstavnika stranke

Članovi stranke Živi zid naročito su poznati po svojim karakterističnim, često ekstravagantnim, javnim performansima, koje koriste u svrhu naglašavanja određenih društvenih problematika i nepravilnosti sistema. Takvi nastupi su brojni, skoro pa je svako javno obraćanje njihovih predstavnika okarakterisano na taj način(gostovanja u TV i radio emisijama, intervjuji, obraćanja putem društvenih mreža, rasprave na sjednicama Hrvatskoga sabora...).

Jedan od primjera je postupak Ivana Vilibora Sinčića, predsjednika stranke Živi zid, u septembru 2020. godine, kada je sa namjerom da ukaže na praksu pretjeranog uvoza stranih proizvoda na hrvatsko tržište, čime je značajno narušen položaj domaćih poljoprivrednika i hrvatske poljoprivrede, pred zgradu sjedišta Vlade Republike Hrvatske, dovukao kombi iz

kojeg je istresao nekoliko desetina razbijenih lubenica. Istovremeno se Vladi i prolaznicima obratio na megafon objasnjavajući da : „ne može svatko pod svojom firmom uvoziti voće, već to rade samo zadruge, udruge voćara. Zašto se u Hrvatskoj tone i tone povrća, voća i raznih drugih proizvoda svake godine bacaju na otpad?“, te dodao da razbijene lubenice predstavljaju „sto tisuća drugih lubenica i drugog voća i povrća koje će ove godine biti zaorano ili uništeno“, jer su uvozni proizvodi, često niže kvalitete, preplavili hrvatsko tržište i sistematski uništavaju domaću proizvodnju. Takođe je koristeći uobičajenu populističku retoriku naglasio da hrvatski državljeni masovno napuštaju državu, jer im je „dosta vašeg reketa, dosta im je vašeg poreznog terora, dosta im je ucjena vaših podobnih ljudi, podobnih velikih uvoznika, prekupaca, stranih trgovačkih lanaca“. (Dnevnik.hr, 2020a).

Nedugo zatim, u oktobru 2020. Godine, Sinčić, koji osim što je predsjednik stranke, takođe je i zastupnik u Europskom parlamentu, skupa sa svojim stranačkim kolegama pravi sličan javni istup, ali ovaj put ispred zgrade Ministarstva gospodarstva. Tom prilikom, Ivan Vilibor Sinčić sa kolegama je opet na mjesto događaja dovezao kombi, samo sada iz njega nisu ispadale lubenice, nego nekoliko desetina kilograma soli. Svrha ovog gesta identična je kao i prethodni put, odnosno ima za cilj javno predstaviti ugrožen položaj domaće privrede i poljoprivrede, radi uvoza inostranih proizvoda. On je tada naglasio da: „Hrvatska danas uvozi 90 posto soli, a mogli bismo u svakom mjestu na Jadranu imati solanu.“, te istakao da bi se „u proizvodnji soli moglo zaposliti 20 tisuća ljudi.“ (Dnevnik.hr.b).

U novembru iste godine, dakle nekoliko dana poslije istovaranja soli, Sinčić je održao još jedan performans, ovaj put ispred zgrade Financijske agencije u Zagrebu. „Danas je europarlamentarac Ivan Vilibor Sinčić ispred zgrade FINA-e u Vukovarskoj ulici u Zagrebu bacao nekoliko tisuća papira, a na svakom od njih je ispisana po jedna poruka nesretnih ovršenih građana. Poruke su to koje svakodnevno stižu na društvene mreže Sinčića i Živog zida, priopćeno je iz Živog zida.“(Jutarnji.hr, 2020). Ivan Vilibor Sinčić, na ovaj je način pokušao probuditi svijest građana, te ukazati i predstaviti, kako on kaže „licemjerstvo“ koje primjenjuju stranke HDZ i SDP, tako što zakon i pravdu ne realizuju na isti način prema svima.

U svom diplomskom radu, Čačija Petra, studentica Fakulteta političkih znanosti, Sveučilišta u Zagrebu, ističe da je u Sinčićevim nastupima primijećena znatna doza populističke retorike, kojom se pokušava predstaviti slika poistovjećenosti populističkih lidera sa narodom. Čačija navodi frazu „prazni izrazi“ kao vrlo zastupljenu metodu njegovog komunikacijskog stila.

Ona tvrdi da se „u čak 65% analiziranih članaka nalazi neki od 'praznih izraza' zbog čega možemo reći da, iako je njegova populistička ideologija jače naglašeni aspekt, očito je da koristi i neke populističke komunikacijske tehnike. Neki od izraza koje koristi su: promjene, boljitet, povjerenje, nepravda, novi ljudi, nova Hrvatska, sustav, svijest, poštenje, rješenje, sloboda, solidarnost, sreća, pravda, vizija, vjera, mladost, nove ideje, budućnost, moral, dobrobit, zajedništvo, opće dobro, mir, beznađe, iskrenost, vjerodostojnost, te hrabrost. Pomoću takvih izraza komunicirao je rečenice koje njima obiluju, a ovo je samo jedna od njih: 'Mi smo se oduvijek borili za pravdu, protiv pljačke i iskorištavanja naših sugrađana, protiv nedostojanstvenog života i svega od čega smo umorni i čega nam je dosta. Na duge staze imamo viziju svijeta i društva. To je svijet istinske slobode, svijet bez dužničkog ropstva.'"(Čačija 2016: 26).

Program Stranke nalaže i borbu protiv takozvanih bespravnih deložacija. Članovi Živog zida bitan dio medijske pažnje, kao i simpatije građana i glasača, stekli su zahvaljujući akcijama putem kojih se protive ovim intervencijama. Jedna od takvih akcija je sprječavanje deložacije porodice Todorović iz mjesta Sabunike, koje se nalazi pored Zadra. Na facebook stranici stranke Živi zid , dana 30.10.2019. navodi se: „Bez pravovaljane dokumentacije s krivo upisanom česticom, izdali su naredbu policiji da nas sve nasilno iznese van te uhitit! Na naša pitanja ovrhovoditelju da nam pokaže dokument po kojem postupa, on se oglušio jer ga nije imao! Kakav je ovo kriminalni sustav i kome je u interesu preuzeti kuću gospodina Todorovića?!!“. (Facebook, 2019.).

Porodica Todorović takođe stoji pri tvrdnji da su legitimni vlasnici nekretnine. Kao i većina ovakvih poduhvata, ova aktivnost nije prošla bez incidenata, te je interventna policija odnosila prosvjednike na licu mjesta, a neke od njih su organi reda i privodili.

Zakonski propusti nisu rijetkost u aktivnostima Stranke. U više navrata članovi su kršili zakon i dolazili u sukob sa policijom, čime su istovremeno dobivali značajnu pažnju medija. Ivan Pernar, nekadašnji član, te jedan od osnivača stranke Živi zid, zajedno sa još dva člana Stranke, uhapšen je u oktobru 2015. godine, zbog ispisivanja grafita, što zakon tretira kao vandalizam. Oni su u noćnim satima ispisivali stranačke motive i slogane preko reklamnih panoa drugih političkih opcija, po parkovima, rasvjetnim stubovima i trafostanici. Zbog ovoga je Pernar osuđen na dva mjeseca zatvora, uvjetno na godinu dana.(100posto.hr, 2017)

Još jedan od brojnih sukoba sa policijskim službenicima, imali su članovi Stranke zbog sprovedene akcije na Trgu žrtava fašizma u Zagrebu, u novembru 2018. godine. Tada je nekoliko njih, između ostalih i glavni sekretar Živog zida-Tomislav Lukanić, kao znak nezadovoljstva i protesta zbog nove vizure Trga i uklanjanja drveća s tog mjesta, zasadilo dvije magnolije. Akcija je trajala samo desetak minuta prije nego što je intervenisala policija, neke su legitimisali, Lukanića su unijeli u službeno vozilo radi izvršenja procedure, a zasade su počupali. (Večernji list, 2018)

Navela sam nekoliko značajnijih javnih nastupa članova stranke Živi zid. Smatram da je za protekle izborne uspjehe i sveukupnu podršku koju su građani pružali(ili još uvijek pružaju), ovoj političkoj opciji, veoma važan upravo ovakav osebujni, nekonvencionalni identitet, prožet populističkim osobinama. Vjerujem da je autentičan rad Stranke stvarao medijski prostor, što im je omogućilo lakše predstavljanje glasačima.

Ivan Pernar je, iako u trenutku izrade MA teze više nije član Živog zida, ostavio vrlo svojstven pečat za Stranku. Je li taj ostvareni dojam dobar ili loš, nije jednostavno utvrditi, a mišljenja su podjeljena. Ono što je prilično jasno, kada se aktivnosti od 2016. do 2020. godine analiziraju, jeste da članovi Stranke imaju izražen stav da mediji nisu na njihovoj strani(često spominju termine „medijski napad“, „medijska blokada“...), a animozitet zaista raste.

Pernar je u više navrata odbijao saradnju sa medijima, ukoliko oni ne bi pristali na njegove uslove. Brojni mediji su u novembru 2016. godine prenosili vijest da je Ivan Pernar napustio emisiju HRT-a „ Nedjeljom u dva“, nakon 15 minuta gostovanja, gdje se trebalo razgovarati o tome kako izgledaju pripreme za saborske sjednice, o budućim aktivnostima Živog zida te se osvrnuti na aktuelne društvene i političke događaje. „Pernar je, na pitanje o HRT-u, izvrijedao HRT, a nakon što ga je voditelj Aleksandar Stanković pokušao s teme 'Izrael', na koju je prešao Pernar, 'vratiti' na temu HRT, saborski zastupnik Živog zida se pobunio da mu se ne dopušta do kraja odgovoriti na pitanje te je izašao iz studija i prekinuo emisiju.“ (Source.ba, 2016.)

Dva dana kasnije, Pernar je ponovio identičan potez, napustivši ovog puta Studio zagrebačke televizije „Z1“. Na svom facebook profilu je objasnio da se za ovaj potez odlučio jer mu voditelj nije dopustio da kaže istinu o prethodnom napuštanju emisije. Naveo je također da su njegovi uslovi za gostovanja jednostavniji i precizniji, a to je da želi da mu se ne usmjerava tok razgovora niti sugerira na promjenu mišljenja, te da ga se ne prekida u toku intervjuja, te je

poručio da ga u suprotnom slučaju urednici, voditelji i novinari ni ne pozivaju. (Nezavisne.com, 2016).

U januaru 2019. godine novinarka Jutarnjeg lista, Željka Godeč, objavila je članak „SVE FINANCIJSKE RUPE U ŽIVOM ZIDU-Tvrde da imaju antisistemski recept za vođenje države, a ispadaju im 'čudovišta iz ormara'“. Pisala je o zakonskim malverzacijama pojedinih članova Stranke, te kaznenim prijavama protiv njih. Godeč je u članku predočila i nekoliko dokaza o tvrdnjama, navodeći da Živi zid nije ono za što se predstavlja i za što ga smatramo, tj. poduhvat mladih ljudi koji će uzdrmati svijet i zamijeniti vladajuće starce na političkoj sceni. Ona se slaže sa tvrdnjama da su članovi nestručni, da nisu alternativa sistemu, nego rezultat lošeg djelovanja sistema, te da shodno tome u kakvim okolnostima su se formirali kao politički akteri, ni ne mogu biti nešto drugo do delikventni. „Prijavljeni su DORH-u prije dvije i pol godine za krivotvorene potpisa, “krađu” skupštine i nezakonito prisvajanje stranke. Do danas nema rezultata. Osim ovog u finansijskim izvještajima.“ (Jutarnji list, 2019).

Članovi Stranke, reagovali su isti dan, nedugo nakon objave članka, oglasivši se putem Facebook-a. Iskoristili su opciju plaćenog oglasa koju ova mreža nudi, što je objavu učinilo vidljivijom za publiku. Objavljena je fotografija novinarke Željke Godeč, koja je u tekstu ispod fotografije komentarisana i na ličnom i profesionalnom nivou. „ Navedeno je da 'godinama sustavno trola protiv Živog zida, piše poluinformacije, poluistine, izvodi zaključke koji nemaju veze s činjenicama, postavlja teze koje su aposlutna laž, ali u formi pitanja, da je se ne može tužiti'. U tom sramotnom plaćenom oglasu Živi zid se još jednom obrušava se i na pokojnog vlasnika Hanza Medije Marijana Hanžekovića. Objava završava pitanjima: 'Što vi mislite, izvrće li činjenice ili je nepismena? Ili jednostavno zla?'“(Jutarnji list, 2019b)

Na ovaj, kako su ga novinari Jutarnjeg lista nazvali „otvoreni poziv na linč novinarke“, reagovali su brojni mediji u Hrvatskoj, te Hrvatsko novinarsko društvo, oštro osudivši potez stranke Živi zid.

Analitičar Ivan Rimac tvrdi da je osnovna parola Stranke „trebaju nam mladi“ i „treba nam netko novi, bez obzira kakav“, kojom članovi pravdaju svoju političku neobrazovanost. On u svojoj analizi prikazuje sličnost stranačkih aktivnosti i efekta koje postižu, sa potezom Kinsey Wolanski na nogometnom finalu Lige prvaka između Liverpoola i Tottenhama u Mardidu, te rezultatom koji je postigla na ovaj način. „Model je isti, ona je reklamirala

nekakav web site isto kao što su oni reklamirali svoj pokret, odnosno političku opciju. Donekle su se vremena promijenila i sad i drugi počinju koristiti takve strategije, ali ne sustavno shvaćajući da postoje i zamke u korištenju isključivo te strategije.“, tvrdio je Rimac, aludirajući na populističke mehanizme koje koristi Stranka u svojim predstavljanjima. (tportal.hr)

5.5. Utjecaj stranke na političke djelatnosti u Hrvatskoj

Kao što je u prethodnom dijelu rada utvrđeno, populističke stranke se međusobno razlikuju na razne načine. Ipak, antiglobalizam i euroskepticizam često su temeljna uvjerenja organizacija sa populističkim obilježjima, pa tako i političkih stranaka koji njeguju populističke ideologije.

U julu 2013. Godine, Hrvatska je postala 28. punopravna članica Evropske unije. U januaru 2012. godine, održan je državni referendum, na kojem su građani Hrvatske imali priliku izjasniti se o članstvu Hrvatske u Europskoj uniji. Rezultati Referenduma su pokazali da je procenat od 66% stanovništva izrazilo pozitivan stav o članstvu. (Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, 2014)

Stranka Živi zid, u svom programu, pod odjeljkom „Vanjska politika“, izražava duboko nezadovoljstvo dosadašnjim članstvom RH u EU. Smatraju da se Europska unija pokazala kao veoma štetan projekat, ne samo za Hrvatsku, nego i za većinu članica. Istoču da nisu protiv svih utemjeljenja Unije, odnosno da podržavaju EU kao zajednicu ravnopravnih naroda koji razvijaju demokratiju i ljudska prava, te surađuju u znanosti, tehnologiji, kulturi, zaštiti prirode i okoliša, ali tako da od toga svi imaju gospodarsku korist. Ipak, tvrde da je takva slika EU nerealna i utopljska. „EU je projekat čiji cilj nije ekonomski razvoj država članica ili razvoj demokracije nego neofeudalizacija i totalitarizacija odnosa u društvu. Upravo je usvajanjem odredaba Maastrichtskog ugovora 1994. godine Hrvatska uspostavila štetnu regulaciju novca i stavila se u položaj kolonije.“. (Živizid.hr)

Posebno nezadovoljstvo pokazuju prema implementaciji mjera štednje koje, kako smatraju, pogoduju bankarima i krupnim kapitalistima, nanoseći štetu ostalim građanima, studentima, radnicima, nezaposenima i penzionerima. Prikazuju poveznice između narušenog zdravstvenog sistema i profita koji takav sistem donosi farmaceutskoj industriji.

U javnim govorima, zastupnici stranke čvrsto su promovisali svoje stavove o reorganizaciji Europske unije. Tihomir Lukanić, nekadašnji glavni tajnik stranke Živi zid, tvrdio je da Unija zastupa interes svojih velikih članica, te da se Hrvatskoj mora obezbijediti veća samostalnost i neovisnost u odnosu na institucije EU, posebno kada se radi o nacionalnim pitanjima, kao što su državna ekonomija.

Stranački predstavnici glasno govore o monetarnim problematikama u Hrvatskoj, posebno se osvrćući na negativne aspekte nove valute. Tvrde da bi se pod svaku cijenu trebalo spriječiti uvođenje eura, jer bi taj potez usporio svaku moguću priliku za ekonomski napredak. Navode da je najbolji pokazatelj njihovih tvrdnji pregled stanja u državama nakon ekomske krize iz 2008. godine, kada su se zemlje izvan eurozone pokazale ekonomski znatno snažnije od zemalja unutar eurozone. Euro je, također smatraju, prepreka u pronalaženju rješenja za spašavanje nacionalne ekonomije, odnosno procenta zaposlenosti, proizvidnje i izvoza jedne države. Mišljenje predsjednika Stranke, kao i većine članova, je da Njemačka najviše profitira od Europske unije, uz još nekoliko najstabilnijih država, a što nije u skladu sa jedinstvenim ekonomskim (ali i svakim drugim) napretkom koji Unija promoviše. Kao primjer neuspješne politike EU, navode ekonomski krah Grčke, čiji je BDP tokom svjetske ekomske krize pao za 25 %.

Vođen ovim zaključcima, predsjednik stranke Ivan Vilibor Sinčić, je u decembru 2019. godine predstavio Deklaraciju o položaju hrvatske kune. „Sinčić traži temeljitu javnu raspravu o uvođenju eura i poziva ostale zastupnike da je podrže. Od hrvatskih zastupnika u Europskom parlamentu Deklaraciju su potpisali Ruža Tomašić i Mislav Kolakušić dok su ostali to odbili, kazao je Sinčić na konferenciji za novinare u Hrvatskom saboru. Sinčić upozorava da će uvođenje eura, s obzirom na sadašnji ustroj Europske unije, eliminirati Hrvatskoj monetarne i fiskalne alate za izlazak iz krize, a da s druge strane u EU ne postoje mehanizmi koji bi u slučaju krize nekome pomogli.“ (Glas Istre, 2020.)

Do kraja januara 2020. godine, u Hrvatskoj je Deklaraciju potpisalo 15 saborskih zastupnika i 40-ak zastupnika u Europskom parlamentu.

Mirovinska reforma u Hrvatskoj od 2019. godine, izazvala je brojne reakcije, a usprotivili su se, između ostalog, i članovi stranke Živi zid. Njihovo mišljenje je da su građani umirovljenici i potencijalni umirovljenici, provedbom ove reforme „opljačkani“, što dokazuju matematičkom računicom. U skladu s tim, Stranka je dala podršku sindikalnoj

referendumskoj inicijativi "67 je previše", koja se protivi odlasku u mirovinu sa 67 godina. Ivan Vilibor Sinčić je povodom Reforme, izrazio svoj stav, te je reformu nazvao nelegitimnom i u potpunosti neskladnom s interesima građana, kako zbog pomjerene gornje dobne granice, tako i zbog preniskih iznosa mirovine. (N1, 2019)

Jedna od građanskih inicijativa koje je Stranka javno podržala je ona pod nazivom "Uzmite novac strankama", a čiji je cilj ukidanje proračunskog financiranja političkih stranaka. Ivan Vilibor Sinčić je tokom skupljanja potpisa za Inicijativu, poručio novinarima i javnosti, da bi se na ovaj način moglo uštedjeti otprilike 100 miliona kuna godišnje, odnosno, kako bi se taj iznos mogao iskoristiti u humanije svrhe, aludirajući na problem nekoliko hiljada siromašne djece u Hrvatskoj. (Index.hr, 2019)

Stavovi i inicijative koje „Živi zid“ upućuje državnim nivoima o Europskoj uniji i položaju Hrvatske, odnosno određena vrsta suvereniteta kojeg zahtjevaju, izazivaju razne, pa i oprečne stavove javnosti. Neki analitičari ih optužuju da su neupućeni, te da ne razumiju koncept Unije, niti kako jedna takva zajednica funkcioniše. Ekonomski analitičar Goran Šaravanja, komentarišući Parlamentarne izbore u Hrvatskoj 2020. godine, upozorio je: “Kod dobrog dijela programa prevladava uvjerenje da je Hrvatska izolirani otok. Međutim, ona to nije, dio je EU. Zato bilo kakva promjena poreza ili uvjeta poslovanja otvara rizik od bijega kapitala, što bi nam se itekako moglo obiti o glavu.“.

U nastavku analize, a u vezi s ovom temom, dodaje slijedeće: „Protivljenje uvođenju eura, ili barem želja da se u Hrvatskoj na što je moguće dulje razdoblje odgodi uvođenje jedinstvene europske valute, u fokusu je i većine drugih manjih, pa i nekih većih stranaka, poput Domovinskog pokreta. U strankama, međutim, zaboravljuju da je Hrvatska, kao uostalom i sve nove članice, potpisivanjem pristupnog ugovora pristala i na uvođenje eura, naravno, ne odmah, nego kada se za to stvore uvjeti. (Index.hr, 2020)

U programu Stranke se, na temu vanjske politike, objašnjava i stav članova o članstvu u NATO-u. Smatraju da je članstvo Hrvatske u Savezu potpuno neisplativo i besmisleno u savremenom dobu. NATO je prema njihovom mišljenju, izgubio svrhu nakon završetka Hladnog rata. Nema sposobnost osiguravanja mira, nego čak suprotno – izaziva sukobe provođenjem ratno-huškačke retorike. Opredjeljenjem za NATO članstvo Hrvatska je, smatraju, stala uz Ameriku i zapadni blok, što je na neki način ugrozilo njenu sigurnost, i stvorilo jaz u međunarodnim odnosima sa islamskim zemljama, te Rusijom i Kinom. „Osim

toga, u NATO-u su Hrvatskoj nametnuti nepotrebni troškovi članarine i nabave oružja. 'Afera Wikileaks' i 'afera Snowden' još su nas jednom uvjerili u nevjerodostojnost SAD-a i NATO-a koji, pod izlikom 'zaštite nacionalnih interesa', provode veoma sporne odluke. Stoga inzistiramo na javnoj objavi svih službenih dokumenata.“ . (Živizid.hr)

U Programu je navedeno i to da se Stranka protivi potpisivanju Transatlantskog trgovinskog i investicijskog partnerstva (TTIP), jer za Hrvatsku, kao ni za ostale članice potpisnice, to partnestvo nema značaj i predstavlja isključivo štetu. (Živizid.hr)

Iako je Stranka, naročito tokom ranijih mandata, brojala razne političke i društvene angažmane, njihove inicijative većinom nisu postizale značajan uspjeh ili dugoročan efekat. Najčešće su to bile protestne aktivnosti bez rezultata.

5.6. Rad Stranke i stranačkih predstavnika u Saboru

Aktivnosti zastupnika stranke Živi zid u Saboru, mediji uglavnom opisuju kao veoma živopisne. Prenosi sjednica često su posebno zanimljivi upravo zbog njihovih nastupa. Tokom razgovora Ivana Vilibora Sinčića i voditelja Aleksandra Stankovića, u emisiji Nedjeljom u dva na Hrvatskoj radioteleviziji (HRT), Sinčić je o radu u Saboru rekao: „Stanka je od 13:30 do 15. Nakon toga se vraćaju oni koji nisu otišli. Tada više nema kamera, ljudi se oslobođe. Tu počinju ideološki sukobi. Zadnji put se pričalo o Thompsonu i Drugom svjetskom ratu“. (Flash.hr)

Ivan Pernar, koji se smatra jednim od osnivača Stranke, a kojeg sam u prethodnom dijelu rada spomenula kada sam pisala o nastupima predstavnika u javnosti i o tome kako je u nekoliko navrata napuštao emisije, ni u Saboru nije ostao neopažen. Na razne načine je svojim djelovanjima i aktivnostima „obogatio“ sjednice Sabora, kolege su nerijetko te aktivnosti opisivale kao „smetnje radu Sabora“. Dešavalo se i to da zastupnike „Živog zida“ (konkretno Ivana Pernara i Ivana Vilibora Sinčića), fizički i prisilno saborska straža iznese sa sjednice, zbog ometanja i nemogućnosti predsjedavajućeg da toleriše neobične istupe.

Hrvatski politolog Goran Čular u razgovoru za Aljazeer-u kaže: „Lagodna oporbena situacija, pruža Živom zidu pristup parlamentu bez odgovornosti i ograda koje u suprotnome nastaju. U tome je bitna razlika između Živog zida i još jedne stranke koja je počela kao oblik protestne stranke – Mosta, koji je, ušavši u Vladu, izgubio mogućnost protestnog djelovanja. Sve ono što vidite u Mostu jeste borba između te napetosti – dakle, načelno tih protestnih početaka,

gdje su 20 ili 25 godina živjeli u ‘dvostranačkom mraku’ – to su njihove interpretacije – da bi sada kao dijelovi establišmenta uvijek bili na toj vagi. Živi zid u tom smislu ima puno čistiju poziciju.”.(Al Jazeera)

Rekordan broj kontraverznih poteza i nastupa u Hrvatskom Saboru, vjerovatno bilježi bivši zastupnik i član stranke Živi zid- Ivan Pernar. Sudjelovao je u sjednicama na vrlo neobične načine, kršio pravilnike, te od 2016. godine, tj. njegovog ulaska u Sabor, bio jedan od najpopularnijih političara, koji je privlačio bitnu medijsku pažnju. Na svom Facebook profilu, objasnio je razloge takvog pristupa saborskim i drugim političkim aktivnostima: „Kada bi htio biti 'ozbiljan' kao drugi političari, mogao bi biti, ali to ne bi bio ja, niti bi vas zanimalo što pričam jer bi bio dosadan, kao i svi drugi. Upravo su zato ljudi izgubili interes za politiku, ona ih ne zanima jer su svi prijašnji političari bili dosadni sa svojim pričama. Želim biti drugačiji, doza šokantne istine i doza show biznisa jer bi ljudi počeli bježati s moje stranice kada bi ih svakodnevno bombardirao surovom stvarnošću.“ (Facebook,2017)

Zaista, sjednice stranačkih zastupnika građanima nisu bile baš omiljeni sadržaj za gledanje, dok Ivan Pernar prenose iz Sabora nije počeo predstavljati na sasvim neuobičajen način. Nekoliko puta su ga zaštitari zbog kršenja pravila ili oglušivanja na upozorenja , u bukvalnom smislu riječi, iznosili iz sale, dok je on taj proces prenosio uživo svojim pratiteljima na Facebook platformi. Mediji su s velikim interesom pratili i izvještavali o ovim aktivnostima.

Prvi put kada je Pernar bio izbačen sa sjednice, a izbacivanje prenosio uživo na Facebook profilu, bilo je 20.1.2017.godine. Zbog neposluha i ometanja drugih zastupnika glasnim dobacivanjem, predsjednik Sabora Željko Reiner zahtjevaо je od Ivana Pernara da napusti sjednicu. Pošto je on to odbio poštovati, prisilno su ga iz sabornice iznijeli zaštitari. On je putem mobitela to prenosio uživo na društvenoj mreži, dok je protestno dobacivao da se ne želi mirno pokoriti fašizmu, ni „demokraciji HDZ-a“, da je ovaj način reagovanja na njegove stavove nedopustiv, te da se ovako zapravo samo onemogućuje iznošenje vlastitog mišljenja, ukoliko je ono drugačije i ometa korektan rad Sabora, a nikako to nije uvođenje reda na sjednice. (Index.hr,2017)

„Repriza“ ovog događaja, desila se 2.7.2018. godine. Identične okolnosti onima iz januara 2017. godine, ponovile su se na ovoj sjednici. Ivan Pernar se oglušio najprije na opomene predsjedavajućeg, a zatim i na naredbu da napusti sjednicu. Nakon toga je i ovaj put slijedila intervencija saborske straže, kao i uživo prenošenje izbacivanja na Facebook stranici Ivana

Pernara. Nekoliko su puta zaštitari pokušali verbalnim putem i molbama uspostaviti saradnju sa Pernarom, međutim neuspješno, pa su i ovaj put bili primorani, prisilno ga iznijeti iz sabornice. On je neposredno poslije izbacivanja, objavio slijedeći status, u kojem objašnjava protekli događaj: „Tijekom rasprave je Furio Radin s govornice davao slikovit primjer o strašnom zločinu koji se dogodio i da kojim slučajem on krene skupljat peticiju za vraćanje smrte kazne da je uvjeren da ju ja ne bih potpisao. Ja sam mu na to iz klupe dobacio da ju bih potpisao, budući da je njegov govor bio izravno usmjeren na mene (inače mu ne bi odgovorio). Hajdaš Dončić mi je zato dao opomenu s oduzimanjem riječi i zapravo mi uskratio mogućnost daljnje rasprave. Kada sam javno izrazio neslaganje s tom odlukom, odredio je stanku i pozvao stražu da me iznesu.“ (Net.hr, 2018)

U nastavku je napisao da mu je drago jer je na ovaj način javnosti predočeno koliko je demokratija malo cijenjena u Saboru, posebno jer se je u toku bila rasprava o raspisivanju referendumu, za što su zahtjev podnijeli stotine hiljada građana, zaključivši na kraju objave da između HDZ-a i SDP-a i nema neke razlike. (Net.hr, 2018)

Pernarovim incidentima na saborskim sjednicama, čiji je rezultat bio njegovo izbacivanje, ni tu nije bio kraj. Naime, 5. Aprila 2019. godine, Pernar je, govoreći o aktuelnim političkim događanjima u Hrvatskoj, a u vezi sa odlukom Vrhovnog suda da bivšem premijeru i predsjedniku HDZ-a, Ivi Sanaderu, zbog afere Planinska, bude određeno odsluženje šestogodišnje zatvorske kazne, pokrenuo temu crnih fondova stranke HDZ, dok se raspravljalio o sasvim drugim sferama. Zbog toga je tadašnji potpredsjednik Sabora, Miljan Brkić, u dvije prilike Pernaru uputio opomene da se drži teme o kojoj se raspravlja, ali on se i ovaj put odlučio na neposluh. Ono što je ovaj put bilo malo drugačije, od prethodnih slučajeva odstranjivanja Pernara sa sjednica, jeste intervencija njegovog stranačkog kolege. Branimir Bunjac, koji je kasnije, kao i Pernar, izašao iz stranke Živi zid, a pridružio se njegovoj novoosnovanoj stranci, pobunio se protiv mjera koje su slijedile njegovom kolegi, na što je potpredsjednik reagovao opomenom za Bunjca. Prava drama se odvijala dok su Pernara iznosili. Bunjac je kolegu branio, fizički pokušavajući spriječiti stražare da ga iznesu, a čak je i prijetio smrću jednom od njih. Zbog toga je protiv njega kasnije podignuta i optužnica. (Youtube, 2019)

Studentica Fakulteta političkih znanosti, Sveučilišta u Zagrebu, Silvija Vuković, u svom diplomskom radu napisala je o Pernarovim aktivnostima u Saboru: „ Pernar dakle svoje performanse za koje je svjestan da će ljudima biti zanimljivi i smiješni te da će ih mediji

masovno prenositi iskorištava da bi poslao određenu poruku, da bi se prikazao žrtvom, onoga koji je došao u Sabor govoriti što misli, ali mu se to zabranjuje.“ (Vuković, 2019:27-30).

Prikazuje se kao glasnik naroda, jedini zastupnik koji u Saboru govori ono što narod misli, ali kada to pokuša, izbacuju ga, jer ga žele utišati, baš kao što žele utišati narod. Vuković smatra da su ova dešavanja isplanirani performansi Pernara, kojima sebe predstavlja kao nepričekanog borca za prava građana, koji se uporno i sizifovski bori, suprotstavlja političkim elitama i iznova trpi nasilna izbacivanja, a sve zbog svog naroda.

Vuković piše i o drugim Pernarovim nastupima, koji ne uključuju izbacivanje, ali opet nisu uobičajeni za Sabor: riječ je o slučaju kada je samo šutio za saborskog govornicom. U februaru 2017. godine iskoristio vrijeme za saborskog govornicom kako bi četiri minute šutio za sve mlade koji su otišli iz države. Ovaj postupak prenijeli su gotovo svi portalni, pa su Pernar i njegove četiri minute šutnje bili naslovi na portalima hr.n1info, 24sata.hr, vecernji.hr, net.hr, tportal, i mnogim drugima. Dalje dešavanje u Saboru medijima nije bilo ništa manje zanimljivo, pa su tako naslovi kao sto su „Monty Python u Saboru: Pernar šutio tijekom izlaganja“ (direktno.hr,2018) , „Hrvatski Sabor ili luda kuća: Pernar šutio tijekom izlaganja, a Culej puštao hrvatsku himnu!“ (Dnevno.hr,2019), opis događaja kada zastupnik Stevo Culej pušta himnu na mobitelu dok Pernar šuti, na što ga Reiner upozorava, a Pernar moli da ga ne ometaju u njegovu izlaganju.

Ovakav istup, Pernar je ponovio nakon mjesec dana, kada je na sjednici za saborskog govornicom šutio osam minuta, ovaj put zbog zagadenog zraka u Slavonskom brodu.

I neki drugi zastupnici stranke Živi zid, znali su se naći u središtu incidenata i drugih neprimjerenih situacija u Saboru. Kada je u oktobru 2019. godine, HDZ-ovom saborskog zastupniku, Stevi Culeju, nestala torba, koja je sadržavala veoma važnu stranačku dokumentaciju, on je tada nestanak doveo u vezu sa zastupnicima stranke Živi zid, Snježanom Sabolek i Damjanom Vučelićem. Tvrđio je tada, da su mu njih dvoje sami priznali da je torba kod nekoga od članova njihove stranke, konkretno navodeći da se torba nalazi u nekom automobilu. Živi zid je na optužbe reagovao saopćenjem da nisu znali čija je torba, te da se našla u pretincu sa mnoštvom druge dokumentacije koju i inače dobivaju, te da to nije ništa neobično. Objasnili su da na torbi nema nikakvih karakterističnih obilježja koji bi ukazivali na to da pripada Stevi Culeju, kao i da će dokumentacija biti vraćena, uz opasku da su te „scene“ uobičajene za ovog HDZ-ovog zastupnika, ali neoptrebne jer se radi samo o pogrešnom

uručenju. U slučaj se uključila policija, koju je stranka Živi zid obavijestila o ovog događaju, optužujući HDZ za klevetu i lažne optužbe za krađu. Od policije su tražili da utvrde ko je spornu torbu podmetnuo u njihov pretinac. (tportal, 2019)

Stranka Živi zid, nije uspjela osvojiti dovoljan broj glasova na posljednjim Parlamentarnim izborima u Hrvatskoj, održanim 5.7.2020. godine, da bi ušli u novi saziv Hrvatskog sabora. Ivan Pernar se tim povodom, očigledno nezadovoljan podrškom, obratio građanima, poručivši da mu je bilo potrebno još otprilike 2000 glasova, da će se povući i da se njegov glas više neće čuti, te da mu je jasno da je ovo volja naoda: „Ne znam što da kažem. Ja sam jedina osoba u Hrvatskom saboru koja se zalagala otvoreno za razne stvari, govorila bez maske i iskreno. Narod je odabrao one koji služe novom svjetskom poretku, podržavaju Soroševu agendu, narod je odabrao one koji služe globalnoj eliti vjerujući da će ta elite ispunit njegove želje. Dragi narode, ono što si birao to ćeš i dobiti.“ (Slobodnadalmacija.hr, 2020)

5.7. Rezime

Stranka Živi zid, osnovana je 2011.godine, kao revolt i odgovor politici HDZ-a. Jedan od osnivača, Ivan Pernar, predvodio je proteste protiv izvršenja ovrha, odnosno deložiranja stanovništva, što je vrlo vjerovatno, tvrde stručnjaci, kod naroda izazvalo simpatije prema ovoj stranci, jer su na taj način sebe pokazali izraženu empatiju i socijalnu senzibilnost prema stanovništvu Hrvatske. Osim što kroz svoje aktivnosti pokazuju razumijevanje koje osjećaju prema svom narodu, članovi Stranke također vrlo glasno i nerijetko iskazuju nezadovoljstvo radom zvaničnika, rezultatima njihovog rada, kao i jasan animozitet prema odnosu Europske unije i Hrvatske i drugih manjih zemalja članica. Osim što su euroskeptici, zalažu se i protiv NATO članstva. Oštro kritikuju bankarski sistem Hrvatske, naročito ekonomski mehanizme koje je Hrvatska prihvatile članstvom u EU, protiveći se evropskoj službenoj valuti. Od zvaničnika traže smanjenje poreza i garanciju ličnih sloboda. Ukazuju na značaj ekološke svijesti i bore se za očuvanje okoliša.

Na mjesto predsjednika stranke Živi zid, umjesto Ivana Pernara, 2014. godine došao je Ivan Vilibor Sinčić, koji i danas obnaša tu dužnost. U ovom dijelu rada uvrstila sam i prezentovala intervju koji sam imala mogućnost obaviti sa gospodinom Sinčićem, nakon što sam, putem mail-a, stupila u kontakt s njim. Intervju je prenesen u cijelosti.

Također sam se obratila i g. Ivanu Pernaru, ali je suradnju odbio zbog, kako je naveo „nedostatka volje“.

Na web stranici stranke Živi zid, nalazi se Program stranke, koji se sastoji od 24 stranice. U programu sebe opisuju kao stranku koja se bori za stvaranje pravednijeg, socijalno osjetljivog i ekonomski održivog društva. Navode osam glavnih oblasti, za koje smatraju da su važan faktor za društveni i nacionalni napredak, a to su: makroekonomske politike, pravosudne politike, socijalne politike, poljoprivredne politike, obrazovne politike, zdravstvene politike, vanjske politike i ostala prava i slobode.

U nastavku teksta ču navesti nekoliko značajnijih izbornih rezultata stranke Živi zid. Hronološki posmatrano, to je uspjeh koji je ostvario Ivan Vilibor Sinčić na Predsjedničkim izborima 2014. godine, neočekivanih 16,52% od ukupnog broja važećih glasova. Na Parlamentarnim izborima 2015. godine Stranka je osvojila 94.808 glasova, odnosno jedan poslanički mandat. Već 2016. godine, održani su prijevremeni parlamentarni izbori, a Živi zid ovaj put osvaja osam mandata.

Članovi stranke poznati su naročito po autentičnim javnim nastupima, a mediji su uvijek spremno prenosili njihove performanse. Kako tvrde, na taj način su pokušavali isticanjem simbolike skrenuti pažnju na goruće probleme u državi. Razbijene lubenice ispred Vlade, kilogrami soli, razbacani papiri, sve su to neki od činova, kojim Živi zid poziva establišment da unaprijedi privredu Republike Hrvatske.

Veliki broj akcija Stranke, završavao je intervencijom policije, radi kršenja zakona.

U radu sam pisala i o Ivanu Pernaru, koji, iako nije više član Stranke, ostavio je značajan pečat i obilježe svojim djelovanjem. On je na razne načine doprinosis položaju stranke „Živi zid“ Uvijek je, kao što je to i sada, bio zanimljiv medijima, a posebno je poznat po otvorenom iskazivanju nezadovoljstva radom pojedinih medijskih kuća, kao i demonstrativnim napuštanjem emisija iz tog razloga.

Politika Stranke je uglavnom prožeta euroskeptičkim i antiglobalističkim idejama. U svom Programu, izražavaju svoje nezadovoljstvo zbog članstva Republike Hrvatske u Europskoj uniji, objašnjavajući pri tome, razloge zbog kojih gaje takav stav. U velikoj mjeri se bave monetarnim problematikama, jasno se protiveći novoj valuti. Također manifestuju negativan stav prema članstvu Hrvatske u NATO-u, navodeći da je ono potpuno besmisleno i neisplativo u savremenom dobu.

Aktivnosti predstavnika Stranke u Saboru su, kao i izvan Sabora, prilično kontraverzne, naročito kada je riječ o Ivanu Pernaru. Naime, Pernar je nerijetko pokazivao neposluh prema

pravilniku i Saboru, što je rezultiralo reakcijama stražara, pa je nasilno izbacivan sa sjednica u više navrata. Ipak, on nije bio jedini „prestupnik“ iz ove stranke. Zastupnica Snježana Sabolek i zastupnik Damjan Vučelić, našli su na metama optužbi HDZ-ovog zastupnika zbog afere koja se ticala krađe njegove torbe i određene dokumentacije.

Na Parlamentarnim izborima održanim u julu 2020. godine, stranka „Živi zid“ nije osvojila dovoljan broj glasova ni za jedan manat. Članovi Stranke nisu krili razočarenje zbog takvog ishoda izbora, zaključujući da „narod i treba imati onaku vlast kakvu želi“.

6. UTJECAJ POPULIZMA U REGIONU

6.1. Proučavanje populizma na Balkanu

Općenito, kada se pristupa proučavanju populizma, većina dosadašnjih istraživanja bila je usredotočena na zapadnu Europu. U jugoistočnoj Evropi, historijsko nasljeđe komunizma, uz dugotrajan proces pristupanja EU, utjecalo je na prirodu populizma, i u tom smislu, čak i unutar regije, porijeklo i tradicije populističkih stranaka i pokreta prije, tokom i nakon komunizma jedinstveni su. Današnji postkomunistički kontekst, u kojem mnoge zemlje jugoistočne Europe još uvijek čekaju na obećane i dugo očekivane nagrade kapitalizma i demokratije, pružio je populističkim strankama i pokretima rezervoar nezadovoljstva koji mogu iskoristiti. (Christopher, 1999)

Osim toga, proces pristupanja EU-u utjecao je na prirodu populizma i njegov porast u cijeloj regiji, a mnogi istraživači smatraju da je sam proces djelovao kao neka vrsta "pres lonca" za populistička iskušenja koja su prije bila uzdržana, čak i tokom loše socioekonomске prilike. (Bella, 2010)

„Europska unija i vanjska ograničenja koja je nametnula zemljama pristupnicama pridonijeli su percepciji tranzicijskih režima kao „demokracija bez izbora“ i tako potaknuli trenutnu reakciju protiv politike konsenzusa“, kako je izrazio Krastev. (Krastev, 2010)

Doista, čak i bez oštrih mjera uslovljavanja, politika EU-a predstavlja "patku koja sjedi" za populističke stranke koje ne vjeruju složenosti i "mistificiranju", a uslovljavanje EU-a je dodatno preuveličalo, zahtijevajući dodatnu pozornost posebnosti Zapadnog Balkana. (Margaret, 1999)

Zanimljivo je da je znanost do sada uglavnom ignorisala varijante savremenog populizma na Balkanu, kako "odozgo" tako i "odozdo".⁹ Iako postoje brojne značajne iznimke koje su usredotočene na Rumuniju i Bugarsku, posebno Zapadni Balkan nije dobio mnogo pažnje znanstvenika. Postojeće istraživanje također je pretežno slijedilo utvrđene metodološke rute identificirajući populizam kao fenomen "odozgo prema dolje" koji održavaju političke elite.¹⁰

Konačno, najviše znanstvene pozornosti posvećeno je usponu radikalne desnice - takođvanom "verrechtsingu" (desnom zaokretu) europske politike - kao "najuspješnije stranačke porodice u poslijeratnoj zapadnoj Europi".¹¹ To nije iznenadujuće, jer populističke radikalne desničarske stranke ne samo da su porasle u popularnosti, već sve više postaju službeni politički igrači u svojim nacionalnim vladama. Međutim, populistički pokreti mogu biti radikalni i desničarski, ali se također mogu naći među zelenim i osnovnim pokretima ili čak obuhvatati različite političke ideologije i mogu se pozivati na mnogo različitih stvari. Posljednjih decenija posebno svjedočimo pomaku prema ljevičarskom populizmu, iako je literatura rijetka o usponu populističkih pokreta s ljevičarskom ideologijom. Na primjer, u Latinskoj Americi, dok je prije 20 godina više od 60% predsjednika bilo iz stranaka desnog ili desnog centra, trenutno ih oko 70% ima predsjednike iz stranaka lijevog ili lijevog centra. (Jonathan, 2016)

Dodatna geografska regija koja je, iz sličnih razloga, nedavno privukla pažnju znanstvenika koji se usredotočuju na radikalne lijeve i lijeve kontekste populizma je južna Europa, posebno Španjolska i Grčka. (Giorgios, 2016)

Fokus na ove slučajeve pokrenuo je preispitivanje postojeće diferencijacije populizama na liniji „mekog“ i „tvrdog“ populizma ovisno o tome jesu li kompatibilni s liberalnom političkom mišlju, kao i između „inkluzivnih“ i „isključujućih“ populizama. (Mudde, Kaltwasser, 2013)

⁹ Brubaker et al, *Nacionalistička politika i svakodnevna etnička pripadnost*, 13.

¹⁰ Abromeit, John/Marotta, Garry/Chesterton, Bridget M i York Norman. eds. 2016. *Transformacije populizma u Europi i Americi. Povijest i novije tendencije*. London: Bloomsbury, 51-105

¹¹ Mudde, *Tri desetljeća populističkih radikalno desnih stranaka*

Te su se razlike često pravile na temelju geografskih postavki, umjesto da se temelje na analizi posebnosti i tako dovode do generaliziranog pogleda na "inkluzivni" populizam u Južnoj Americi naspram "isključujućeg" populizma u Europi, kako su ga kritikovali Stavrakakis i Katsambekis. (Stavrakakis, Yannis i Katsambekis, 2014)

Slučajevi Španjolske i Grčke ilustruju tu potrebu za promišljanjem, ali i potrebu da se teorijska rasprava o populizmu proširi perspektivom „odozdo“ uvođenjem društvenih, populističkih i protestnih pokreta. Nedavna istraživanja zato sve više koriste Essexovu školu studija diskursa za analizu lijevog populizma i populističkih pokreta. Nakon rada Ernesta Laclaua i Chantal Mouffe o formiranju političkih identiteta, raste razumijevanje definisanja populizma kao diskurzivne i političke logike koja društvo smatra podijeljenim na "narod" i "elitu".¹² Proširenje pojma populizma može se sažeti u Laclauovoj definiciji, koji ga je opisao kao "hegemonijsku političku artikulaciju zahtjeva".¹³

U ovom dijelu rada nastojimo popuniti te praznine u literaturi na tri načina: uključivanjem populističkih pokreta lijeve i desne ideologije; geografski se fokusirajući na poseban kontekst zapadnog Balkana kao i jedan prilog o Bugarskoj. Nadalje, posebnim izdanjem pokušava se proširiti teorijski koncept populizma kroz njegovu analizu „odozdo“, ilustrujući na taj način mnogostrukе manifestacije populističke mobilizacije koje postoje paralelno s populističkim strankama, itd. Poseban fokus posebnog izdanja prema tome je stavljen na pitanje popularne kulture, društvenog polja koje se obično zanemaruje u proučavanju populizma.

Konkretno na Zapadnom Balkanu, proučavanje savremenog populizma dominantno je smješteno u kontekst „autoritarnog zaokreta“ koji se u regiji dogodio u posljednjoj deceniji. Rasprave, koje se uglavnom fokusiraju na nazadovanje ionako krhkih demokratskih nivoa, odnose se na koncept populizma i autoritarizma kao simbioze i kao jednu od velikih opasnosti za demokratiju i stabilnost regije.¹⁴ U tom smislu populizam se identificira kao popularna strategija za ostvarivanje i osiguranje političke dominacije. Konkretno, režim Aleksandra Vučića u Srbiji, Nikole Gruevskog u Makedoniji, politika Milorada Dodika u Republici Srpskoj ili Albina Kurtija na Kosovu privukli su međunarodnu pozornost znanstvenicima koji

¹² Laclau, Ernesto i Chantal Mouffe. 1985. *Hegemonija i socijalistička strategija*. London: Verso; Laclau, Ernesto. izd. 1994. *Stvaranje političkih identiteta*. London: Verso; Laclau, Ernesto. 2005. *Populistički razlog*. London: Verso; Mouffe, Chantal. 1993. *Povratak političkog*. London: Verso; Mouffe, Chantal. 2013. *Agonistika: politički razmišljati o svijetu*. London: Verso.

¹³ Laclau, *Populistički razlog*, xi.

¹⁴ Džilić, Vedran/Segert, Dieter i Angela Wieser. 2012. Kriza predstavnicičke demokracije u postjugoslavenskom prostoru. Nesuglasice između politika elita i očekivanja građana. *Jugoistočna Europa* 36(1), 87-110; Bieber, Florian i Irena Ristić. 2012. Ograničena demokracija: konsolidacija demokracije u državama nasljednicama Jugoslavije. *Jugoistočna Europa* 36(3), 373-97; Frčkoski, Ljubomir D. 2014. Autoritarni populizam u tranzicijskim zemljama zapadnog Balkana. *Pravni pregled Justinijana Prvog* 5(2), 1-21.

klasifikuju njihov oblik kulture vodstva od neliberalne demokratije do autoritarizma. (Dimitri, 2015)

Regionalna specifičnost može se identifikovati u kombinaciji populističke politike s nepotizmom, korupcijom i klijentelizmom, koji se koriste uz druge političke mehanizme (kontrola medija, represija sektora civilnog društva, itd.) za legitimiziranje vlasti. Kao što je ranije spomenuto, postojeća znanost do sada je uglavnom zanemarivala analizu ovih fenomena kroz teorijske leće "populizma". Ovo je mjesto gdje naše posebno izdanje ima za cilj smanjiti postojeći jaz u znanstvenom znanju.

U toku izrade teze, zanimala sam se za rad Bilge Yabanci o populizmu i antiestablišmentu na Kosovu. Autorica pristupa osebujnoj ideoškoj mješavini Levizja Vetevendosje, ljevičarsko-nacionalističke stranke koja je u posljednjih nekoliko godina postala glavni politički igrač, oslanjajući se na mješavinu radikalnih političkih zahtjeva i narodne podrške koja nije prezala od nasilnih protesta. Ona istražuje lokalnu dinamiku i posljedice raširenog nezadovoljstva na Kosovu kroz analitički okvir populizma kao političkog stila koji je u osnovi antiestablišment. Usredotočujući se na slučaj Levizje Vetevendosje, Yabanci nastoji odgovoriti na dva povezana pitanja: jedinstveni populistički stil Levizje Vetevendosje i složene razloge koji stoje iza njenog izbornog probaja i kontinuirane podrške među različitim društvenim skupinama. Ona tvrdi da Levizja Vetevendosje uspješno spaja populistički politički stil, ljevičarski/socijaldemokratski program i svadljivu politiku kao sredstvo za širenje svoje poruke. Drugi dio njenog članka nudi argumente koji objašnjavaju stranačku privlačnost takvog fokusiranja na strukturne čimbenike (izborna dostupnost i stranački sustav), društvenu dinamiku (političko i ekonomsko nezadovoljstvo) i njezino djelovanje (unutarnja organizacija, kohezija i vodstvo).

Nakon rada Bilge Yabanci, slijede dva doprinosa koji nastoje primijeniti sličan metodološki skup alata i pristupiti konceptu populizma iz više teorijske perspektive. Prvi prilog je analiza Ljupcha Petkovskog o diskurzivnoj konstrukciji naroda u makedonskom neliberalnom diskursu. Članak Petkovskog secira autoritarnu populističku vladavinu VMRO-DPMNE-a i njenog vođe Nikole Gruevskog u Makedoniji od 2006. godine i uzima je kao studiju slučaja za svoju teorijsku raspravu. Ilustrirajući zamke unutar učenja o populizmu koje identificiraju populističku politiku pretežno kao demokratski iliberalizam, Petkovski tvrdi da bi ovaj pristup trebao biti nadopunjena teorijom diskursa. Kako bi objasnio trajnost vladavine Gruvskog,

Petkovski se koristi Gramscijevim konceptom "hegemonije" koji olakšava razumijevanje specifičnosti populizma režima. Petkovski istražuje diskurzivni proces mijenjanja političke imaginacije većine etničkih Makedonaca kako bi se stvorio koncept "naroda". On tvrdi da to režimu omogućuje da povrati svoje mjesto u historiji osiguravanjem kanala za materijalnu, simboličku i emocionalnu inkorporaciju među društvenim klasama koje su tradicionalno bile isključene iz društva.

Pojam "naroda" u populističkom diskursu dalje istražuje Georgi Medarov. On preuzima Krastevljev prijedlog povezivanja populizma s "demokratskim iliberalizmom"¹⁵ kako bi istražio može li postojati suprotna artikulacija: "liberalni populizam". Medarov svoje istraživanje smješta u odnos između liberalnih antipopulističkih stručnjaka i populističkih diskursa u slučaju bugarskih društvenih protesta iz 2013. Smještajući bugarske proteste u globalni kontekst, Medarov tvrdi da uprkos činjenici da se bugarski protesti mogu staviti u širi okvir populizma i "post-politike", ne može objasniti osebujnu isprepletenost liberalnih i populističkih diskursa. Prilog potom istražuje različite i sukobljene diskurse unutar bugarskih protestnih pokreta, njihovo oslanjanje na populističke diskurse, kao i način na koji su liberalni intelektualci tumačili te pokrete, reagovali na njih i oblikovali ih.

Posljednja dva rada pokušavaju prebaciti raspravu o populizmu na Balkanu iz područja institucionalne politike u područje mainstream medija i popularne kulture. Obojica uzimaju savremenu Srbiju kao studiju slučaja za svoj argument.

Irena Sentevska istražuje rezultate jednog specifičnog žanra muzičke industrije - "etno popa", kao glasnog izvora desnog populizma u Srbiji. „Raspravljujući o fenomenu pop-kulturnog 'etno aktivizma' kao izrazite populističke strategije“, Sentevska zumira slučaj dobrotvorne akcije Podignimo Stupove. U članku se tvrdi da se "podžanr" "etno popa", koji iskorištava religijske slike, može identifikovati kao sredstvo komunikacije populističkih političkih koncepata. Dobrotvorna kampanja koja je pokrenuta kao pop-kulturna inicijativa za pomoć obnovi manastira Burdevi Stupovi u Starom Rasu iz XII vijeka tako predstavlja ključ za razumjevanje promjena trenutno prevlađujućih populističkih strategija institucionalne politike u Srbiji, kao šire društvene "infrastrukture" koja ih podupire. U sličnom metodološkom smislu, Astrea Pejović i Jovana Papović fokusiraju se na pitanje potencijala popularne kulture da postane agent ljevičarske populističke politike u suvremenoj Srbiji. Autori promatraju hip-hop kolektiv "Bombe devedesetih" čija se muzika bavi temama iz novije historije, a koji podrivaju modni stil subkulture "Dizel" devedesetih, koji se često

---

¹⁵ Krastev, Čudna smrt liberalnog konsenzusa.

povezuje sa srpskim nacionalizmom i ratnim profiterstvom. U radu se analiziraju odnosi koje "Bombe devedesetih" stvaraju između njihovih praksi, klasnog rata i ljevičarskih diskursa, s ciljem ukazivanja na potencijale i prijetnje koje ti odnosi nose. Slijedeći shvaćanje populizma Ernesta Laclaua, Pejović i Jovana Papović tvrde da bi "Bombe devedesetih" mogli predstavljati solidan populistički politički agent jer pokušavaju otkriti i skrenuti pozornost na "neispunjene zahtjeve" obespravljenе srpske omladine.

Kao što je predloženo ranije u uvodu, cilj ovog dijela rada nije samo proširiti naše znanje o regionalnim specifičnostima populističke politike i pokreta, već i proširiti upotrebu pojma "populizam" istraživanjem fenomena u obično zanemarenim društvenim okruženjima, kao što je popularna kultura.

6.2. Političke stranke u Srbiji - Srpska napredna stranka

Susret Srbije s demokratijom nije dugo trajao. Demokratske institucije nastale su i razvile se u godinama nakon pada Slobodana Miloševića s vlasti. Konkurentni izbori postali su slobodni i pošteni, čak i kada su se vodili oko žestoko osporavanih političkih pitanja, kao što su otcjepljenje Kosova i integracija u Europsku uniju (EU), dok su sloboda izražavanja, medija, udruživanja i okupljanja uglavnom zaštićeni. Nova demokratija bila je narušena klijentelizmom i korupcijom, uglavnom naslijedenom od starog režima, a demokratske vlade nisu uspjеле učinkovito riješiti učinke prelijevanja globalne fiskalne i ekonomskе krize (Pavlović, Antonić 2007; Dolenec 2013; Vladislavljević 2019; 2020).

Godine 2012. na vlast su se vratile obnovljene starorežimske stranke. Nova demokratija doživjela je brzi pad i uspon populističkog vodstva Aleksandra Vučića, bivšeg premijera, a sada predsjednika, što je snažno odjeknulo među velikim dijelovima stanovništva i potaknulo političku polarizaciju.

U vrijeme kada je većina promatrača razmišljala o „prerekama u demokratskoj konsolidaciji“ ili „demokratskom nazadovanju“,¹⁶ Dušan Petričić, vodeći karikaturist, kritičar vlade i aktivist civilnog društva, u svom je satiričnom djelu razotkrio sistemsku subverziju sloboda i izbora koja se svodila na povratak autoritarnoj vlasti; slični su uvidi proizašli iz rijetkih detaljnih empirijskih studija (Vladislavljević 2019; Vladislavljević, Krstić i Pavlović 2019). Znanstvene ocjene političkih režima obično se temelje na empirijskim dokazima

¹⁶ Srbija je, prema godišnjim izvješćima Freedom Housea, pala ispod praga demokratije tek nakon razdoblja koje analiziramo u radu. 'Sloboda u svijetu 2019.' zabilježila je pad sa 'slobodne' na 'djelomično slobodne' u 2018., a 'Nacije u tranziciji 2020.' pomak s 'polukonsolidirane demokratije' na 'hibridni režim' u 2019. <http://www.freedomhouse.org/>.

ponašanja birača, političkih stranaka, elita i narodnih stavova, te na stručnim ocjenama demokratskih procedura, sadržaja i posljedica; povremeno se procjene temelje na kvantitativnoj analizi medijskog sadržaja (Coppedge 2012; Vladisavljević 2020).

Međutim, tokom brzih političkih promjena, kada detaljne empirijske studije tek treba da se pojave, aktivistički i satirični prikazi pružaju rijetke uvide u djelovanje nedemokratske vladavine i dobivaju značaj koji nadilazi njihova politička i umjetnička obilježja. Petričićeve karikature, s oštom kritikom autoritarne vladavine, činile su dio nadolazećeg demokratskog otpora u pozadini slabe opozicije, a istovremeno su pružale izniman prozor u razumijevanje nadolazećeg autoritarizma.

Literatura o vezama između populizma i konkurentskog autoritarizma je rijetka. Studije koje prate kako je populizam potkopao liberalna prava u novim demokratijama i tako ih gurnuo nazad u kompetitivni autoritarizam, grade se na uskoj koncepciji populizma koja se, čini se, ne može primijeniti izvan Latinske Amerike. (Levitsky, Loxton 2012; 2013)

Uprkos tome, tema zaslužuje veću pažnju jer odražava širi regionalni trend, najvidljiviji u Makedoniji pod Nikolom Gruevskim i Turskoj pod Recepom Tayyipom Erdoganom. Zato istražujem veze između kompetitivnog autoritarizma i populizma upuštajući se u detaljan, „tanak“ i „debeo“ opis njihovih međusobno povezanih karakteristika.

Petričićev rad pobliže je opisao subverziju slobode medija, nepoštene izbore i krajnje nejednake uslove između vladajućih i opozicionih stranaka; prikazao je meki i manipulativni Vučićev populizam, vrlo rezonantan među stanovništvom u vrijeme velike ekonomski krize i kolapsa demokratske opozicije, koji se pomiješao s uvredljivom vladavinom koja je potkopavala javne institucije i vladavinu prava. Zaključujem da se populizam pojavio kao „meko“ lice kompetitivnog autoritarizma, podnošljiv domaćoj publici i prihvatljiv utjecajnim međunarodnim akterima zbog svog oslanjanja na neformalnije i sofisticirane i manje represivne oblike autoritarne manipulacije.

Za razliku od represivnih nedemokratskih režima Hladnog rata koji su ostavljali malo prostora za opoziciju, takmičarski autoritarizam miješa demokratske institucije s autoritarnom vladavinom. To uključuje redovne konkurentne, ali neslobodne i/ili nepoštene izbore. Sloboda govora, medija, okupljanja i udruživanja pojavljuje se u ustavima i retorici režimskih dužnosnika, ali se sistemski potkopava u izbornim kampanjama i između njih. Nejednaki

uslovi između vladajućih i opozicionih stranaka znače da se suočavaju s vrlo asimetričnim pristupom glavnim resursima i finansijama, medijima i pravnom sistemu. Bilo je 35 takvih režima u prvoj polovini 1990-ih, a 12 ih je bilo postkomunističkih (Levitsky, Way 2010). Na Balkanu su se neki konkurentske autoritarni režimi kasnije demokratizirali, uključujući Rumuniju krajem 1990-ih te Srbija, Hrvatska i Makedonija početkom 2000-ih (Dolenec 2013; Vladisavljević 2020).

Albanija pod raznim vladama i Crna Gora pod Đukanovićem ostale su uglavnom stabilne sjedeći na granici između demokratije i autoritarizma. Drugi val konkurentske autoritarizma u regiji do sada je uključivao Makedoniju pod Gruevskim, Srbiju pod Vučićem i Tursku pod Erdoganom (Esen & Gumuscu 2016; Vladisavljević 2019).

Drugi val je populističke sorte za razliku od prvog - Miloševićeva Srbija ranih 1990-ih bila je jedini nedvosmisleno populistički slučaj tada. Populizam je vrlo osporavan koncept koji se koristi za označavanje različitih fenomena - ideologija, diskursa, stranaka i pokreta, političkog stila i strategije političke mobilizacije - u vrlo različitim historijskim, socio-ekonomskim i političkim kontekstima. Njegova se srž vrti oko apela "narodu" i protiv "establišmenta". (Canovan 1981).

Neki autori ograničavaju svoj fokus na demokratije i poistovjeću populizam s demokratskim iliberalizmom jer naglašava jedinstveni rascjep u društvu (za razliku od međusektorskih rascjepa), suparničku politiku i majorizaciju (Pappas 2016).

Utjecajni pogled na populizam kao personalističku strategiju narodne mobilizacije koja zaobilazi političke institucije vrlo je prikidan za proučavanje demokratskih i autoritarnih slučajeva (Weyland 2001,).

Na Balkanu su Vučić i Gruevski i Erdogan koristili ličnu popularnost kao važan resurs moći za obračun sa svojim institucionalnim i drugim protivnicima. Promicali su identitet i interes siromašnijih građana i osuđivali korupciju. Erdogan je također izazvao turski oligarhijski sekularistički establišment i zagovarao političko uključivanje marginaliziranih umjereno islamskih i konzervativnih skupina. Vučić i Gruevski upućivali su nacionalističke pozive kako bi zadržali potporu nacionalno orijentisanih građana, često paralelno s retorikom integracije u EU. Njihovi populistički apeli pozitivno su odjeknuli među građanima jer su se oslanjali na šira historijsko i kulturno ukorijenjena pitanja, kao što su socijalna pravda, ekonomski razvoj, religija i nacionalizam. Populistički diskurs nudio je liderima široku slobodu djelovanja. Suočeni s ekonomskim slomom, Gruevski i Vučić brzo su se prebacili na

politiku štednje, dok je Erdogan preokrenuo svoju inkluzivnu politiku prema Kurdimu (Gunay, Džihic 2016; Esen, Gumuscu 2016; Bieber 2020; Vladisavljević 2019).

Literature o populizmu i savremenim hibridnim režimima ostaju uglavnom nepovezane. Rijetke studije sugerisu da je personalistička mobilizacija marginaliziranih skupina protiv establišmenta ojačala njihov identitet i interes, te tako pomogla njihovom političkom uključivanju u nove demokratije u Latinskoj Americi. Budući da su bili politički autsajderi bez iskustva s demokratskim institucijama, populisti su apelovali na stanovništvo protiv establišmenta i često zaradili narodni mandat da ga potkopaju. Nakon što su došli na vlast, populisti su se sukobili sa zakonodavstvom, sudovima i etabliranim strankama i, ako su uspjeli, preuzeли su institucije i sistemska potkopali liberalna prava, utirući put prema kompetitivnom autoritarizmu (Levitsky, Loxton 2012; 2013).

Pa ipak, kada se na populiste gleda usko kao na političke autsajdere kojima nedostaju vještine pregovaranja i izgradnje koalicija te strpljenje za rad unutar institucija predstavnicičke demokratije, te su javno predani njihovom potkopavanju, uzročna veza između populizma i konkurentskog autoritarizma postoji praktički po definiciji. Prema tom argumentu, postoje i slabi („smanjeni“) podtipovi populizma: populisti koji potiču iz društvenih pokreta i ostaju im ograničeni, a populisti buntovnici politički su insajderi koji napuštaju etablirane stranke (Levitsky , Loxton 2013).

Gore spomenuta šira i općeprihvaćenija koncepcija populizma, prema kojoj su populisti personalistički političari - kako autsajderi, tako i iz etabliranih stranaka - koji zaobilaze političke institucije kada mobiliziraju podršku javnosti (Weyland, 2001) je šire primjenjiv i postavlja pozornicu za složeniji odnos s kompetitivnim autoritarizmom. Na Balkanu populizam šire iskusni političari iz utjecajnih političkih stranaka. Srpska napredna stranka (SNS) i Socijalistička partija Srbije, (SPS), početkom 1990-ih, makedonska Unutarnja makedonska revolucionarna organizacija (VMRO) i turska AKP osiguravale su materijalne i druge koristi vladajućim elitama, povezivale ih s društvenim bazama i gurale po strani opozicione snage.

Stranke su pomogle Erdoganu, Gruevskom i Vučiću (i Miloševiću u prvom valu) da postanu vidljivi i steknu vlast, ali su od tada ponudile malo ograničenja njihovom političkom djelovanju (Gunay, Džihić 2016; Esen, Gumuscu 2016; Vladisavljević 2016; 2019).

Fenomeni populizma, medijske manipulacije i autoritarizma u kontekstu Srbije prožimaju se na nekoliko različitih razina. Možemo ih percipirati i kao političke i kao sociološke fenomene, uključujući implikacije na ljudska prava i posljedice koje imaju na društvo u cijelini. Dok je populizam tek nedavno prepoznat kao jedan od najvažnijih izazova za današnju demokratiju u cijelom svijetu, u Srbiji je on gotovo uvijek bio stvarni element političke kulture. U Srbiji se populizam prvenstveno manifestuje kroz antipluralizam, antiglobalizam i veličanje naroda.

Dok populizam nastaje kao odgovor na slabosti predstavničke demokratije, u slučaju tranzicijskih zemalja pukotine nekonsolidiranog demokratskog režima otvaraju prostor za radikalniji oblik političkog stila - demagogiju. Iako je aktualno srbijansko vodstvo ostavilo nacionalističku ideologiju u prošlosti, narativi o nacionalnom identitetu, superiornosti nacije i isticanje njezine kulturne baštine i dalje su dominantni u političkom diskursu. Štaviše, tokom posljednjih 8 godina pod vladavinom Aleksandra Vučića, Srbija je krenula putem koji uz nemirujuće podseća na Miloševićevu dobu, okarakterisan snažnim pritiskom na institucije, instrumentalizacijom medija i iskorištavanjem "glasa naroda". Srpski parlamentarni izbori 2020. rezultirali su uvjerljivom pobjedom vladajuće stranke (SNS - Srpska napredna stranka), konačno razotkrivajući veo iluzornog pluralističkog demokratskog sistema i razotkrivajući autokratsku vladavinu predsjednika Vučića. Osim toga, turbulentno i neodgovorno vladino upravljanje krizom pandemije, višeslojne implikacije na ljudska prava i promjena vanjske politike, čine ovo istraživanje još relevantnijim. Političke i društvene analize pokazuju snažnu ovisnost između populističkog upravljanja, medijske manipulacije i puzajućeg autoritarizma, te ističu neizostavan karakter prava na slobodu izražavanja u rješavanju navedene političke kombinacije.

Konačno, rezultati ovog istraživanja kulminiraju u potrebi razumijevanja utjecaja populizma na ljudska prava i demokratiju, kako kroz političku tako i kroz medijsku prizmu, te naglašavaju da su napori usmjereni na jamčenje nepristranih i pluralističkih medija potrebni kako bi se izbjegla društvena polarizacija i učvršćivanje autoritarne vladavine.

6.3. Identificiranje populističkih stranaka u Bosni i Hercegovini

Modeli populističke prakse u političkim strankama u BiH, postaju izraženiji nakon ratnih događanja 1990-ih godina i nakon raspada Jugoslavije. Pojavljuju se kao rezultat neuspjeha aktuelnih političara da se pozabave problemima i brigama "običnih ljudi". Stranke na taj

način osiguravaju podršku i naklonost stanovništva, posebno radničke klase, koja se osjećala zaostalom u odnosu na političku elitu.

Populizam je u Bosni i Hercegovini od tada prevladavajuća politička opcija. Vladajuće stranke opstaju na čelu države već tri decenije, upravo zahvaljujući toj populističkoj matrici, odnosno narativu o nacionalnoj ugroženosti, te isticanju odgovornosti i krivice "drugih" za sve aktuelne I prošle poteškoće i nedaće u BiH.

"Gotovo svakodnevno možemo čuti od strane lidera SNSD-a da je srpski narod ugrožen, da je Republika Srpska ugrožena, da drugi određuju sudbinu srpskog naroda i slično. Isti ili sličan diskurs možemo čuti i na nominalno suprotnim stranama: hrvatski narod je ugrožen, drugi odlučuju o sudbini Hrvata, Bošnjacima prijeti nestanak i slično." (Gerila.info ,2018)

Ono što je specifično za populističke diskurse u bosanskohercegovačkoj politici , jeste da su prisutni i kod vladajućih stranaka , ali i kod opozicionih, gdje se populizam jednih hvata u koštač sa populizmom drugih, što stvara iracionalnu situaciju: "populizmom protiv populizma".

Ono što se također ističe kao paradoks u BiH, u odnosu na populističke modele kakve poznajemo i obično susrećemo, jeste što je u BiH populistička retorika značajno prisutna u politikama vladajućih partija, iako nam je teorijski poznato da je to najčešće obilježje manjihi i sporednih političkih opcija.

"Možemo zaključiti da je populizam u BiH specifična mješavina političke margine i 'mainstream' političkih opcija, izvan svih teorijskih postavki, i predstavlja stalno stanje, opšte mjesto, default' bh. političkog spektra." (Gerila.info,2018)

Kada analiziramo nastupe političkih lidera vodećih stranaka u BiH, zaključujemo da je njihov koncept zasnovan uglavnom osluškivanju potreba sva tri naroda za zaštitom nacionalnog identiteta. Svježa prošlost Bosne i Hercegovine, ratovanja i značajne žrtve i posljedice, rezultirale su i stvaranjem velikog straha kod stanovništva, da bi njihov nacionalni integritet, sigurnost a i suverenitet , mogli ponovo biti ugroženi.

" Upravo taj strah, kod pripadnika sve tri grupe pogoduje intenziviranju potrebe za zaštitom ovih vrijednosti. Ta potreba je prepoznata od strane političkih lidera vodećih političkih opcija u BIH i na toj osnovi su skrojeni populističko-ekstremni narativi." (pravnifakultet.edu.ba, 2022)

Ovakvim diskursom , stvara se utisak da su narodi u BiH suprostavljeni jedni drugima, jedni su “ispravni”, a druge dvije većine su “opasnost”, i tako u sva tri slučaja, što stvara neprijateljsku klimu među stanovništvom.

Dok se politički poeni i brojnije glasačko tijelo skupljaju na zastupanju ovih interesa, druge komponente društva, koje su vrlo značajne za prosperitet, ostaju zapostavljene. To su razvoj infrastrukture, smanjena stopa nezaposlenosti, unaprjeđenje obrazovnog i zdravstvenog sistema...

“Narativi vodećih političkih opcija u BIH ne nude rješenja za brojne probleme, već predstavljaju svoje opcije kao jedine spasioce svog naroda, jedine spasioce situacije, bez objašnjavanja na koji način će zaštititi vitalne vrijednosti „običnog naroda”. Politički lideri u BIH se obraćaju prije svega svom narodu, i to predstavnicima svog naroda koji su privrženi toj političkoj opciji (unaprijed opredjeljenim glasačima).” (pravnifakultet.edu.ba, 2022)

Politički lideri predstavljaju samo svoju ideologiju kao jedinu ispravnu, te su u sukobu sa ideologijama drugih političkih opcija. Posljedica tog sukoba je odsustvo konsenzusa u bilo kojem važnom državnom i političkom pitanju o kojem brinu vodeće političke stranke.

S obzirom na svoju specifičnost, prof. dr. Elvis Fejzić u svom radu “Populizam i nacionalizam u postdejtonskoj Bosni i Hercegovini: desnica, ljevica i zloupotrebe volje naroda”, populizam naziva etnonacionalnim populizmom, jer je usko povezan sa nacionalnom pripadnošću.

Moglo bi se reći da populizam u BiH ima više identiteta, a to su: nacionalni, vjerski, teritorijalni. Sve to, kako navodi prof.dr. Fejzić, čini državnu vlast u Bosni i Hercegovini neučinkovitom. (Fejzić, 2021)

U ovoj temi, neizostavno je spomenuti i politiku Milorada Dodika, koji trenutno obnaša funkciju predsjednika Republike Srpske. Za njega je karakteristično je da je, bez obzira na poziciju, središnja politička figura u entitetu Republika Srpska. Predsjednik je stranke Savez nezavisnih socijaldemokrata.

Karakteristike njegove ideologije su nacionalizam i negiranje svega što ima veze s Bosnom i Hercegovinom, iako je bio član Predsjedništva do 2022. godine.

Krajem devedesetih Dodik je, čemu su populisti i inače skloni, prepoznao promjenu političke situacije, te ublažio svoje političke stavove. Na ovaj način je započeo politički uspon u Bosni i Hercegovini. Njegovi nastupi i djela su obilježena nizom razmimoilaženja , što ga dodatno svrstava u populiste. Dodik, kao i ostale populističke vođe, medijima govore ono što smatraju da njihovi potencijalni birači žele čuti, a zapravo nije rijetkost da radi suprotno od toga.

Dodikova stranka ima većinu u entitetu Republika Srpska u Bosni i Hercegovini i optuživana je za promicanje nacionalističke retorike i ignorisanje zabrinutosti Federacije.

Dodikove aspiracije su da se postavi kao “pravi Srbin”, odnosno osoba koja pripada i predstavlja srpski narod. Namjera mu je približiti se svojim sunarodnjacima predstavljajući im se ravnopravnim. Njegovi medijski nastupi i izjave koje daje, zasnivaju se na tendenciji da portretiraju Srbe kao žrtve koje su ponižene oslobođajućim presudama izrečenim nesrbima

pred Međunarodnim sudom za ratne zločine počinjene na području bivše Jugoslavije (ICTY). U istu svrhu koristi termine kao što su teror i falsificiranje historije, čime, kako tvrdi, međunarodna zajednica namjerava stvoriti lažni osjećaj eksternalizirane odgovornosti unutar kulture poricanja koju je Dodik aktivno gradio tokom mandata na rukovodećim pozicijama u RS-u. (Hasić, Yesilyurt 2020)

„Populizam kao svjetonazor, u bosanskohercegovačkom političkom diskursu, u ime etnonacionalnih interesa promovira kvazipolitičku realnost, koja se pretvara u etnonacionalno trojstvo nadređeno demokratskoj volji naroda. Zbog toga je bosanskohercegovačko iskustvo sa etnonacionalnim populizmom negativno, neprijatno i reakcionarno.“ (Fejzić, 2021)

6.4. Rezime

Pristupanjem EU, rastao je i porast pojave populističkih ideja u zemljama kandidatkinjama.

Populizam u bosanskohercegovačkoj politici i strankama, postaje značajan nakon raspada Jugoslavije. Političari koriste populističku retoriku kako bi se približili narodu i glasačima, te stekli veći uspjeh i popularnost.

Stranke koje su se tada „probile“ na vrh države, opstaju tu već tridesetak godina, vjerno se držeći narativa „krivi su oni drugi“, predstavljajući sebe na taj način jedinom ispravnom ideologijom i izborom.

Paradoks populizma u BiH se ogleda kroz prisustvo populističke ideologije i kod ljevice i kod desnice, te kako kod vladajućih stranaka, tako i kod manjih političkih opcija.

Stranački lideri su uglavnom fokusirani na pridobijanje glasova na izborima, trudeći se da svojim govorima ublaže strah građana, a koji je posljedica ratnih događanja na ovim prostorima.

Zbog toga ostale strukture društva, kao što su infrastruktura, obrazovanje, zdravstvo i sl., postaju sporedne, a vrlo su važne za razvoj države.

Politika Milorada Dodika, predsjednika stranke Savez nezavisnih socijaldemokrata, jedna je od karakterističnih primjera populizma u strankama u BiH.

SNSD je poznat po korištenju nacionalističkih simbola i retorike, poput srpskog grba i riječi "Srpstvo iznad svega".

7. ZAKLJUČAK

Možda s namjerom, socijaldemokratski ideali definisali su tekući projekat historijske izgradnje Europe. Budući da je jedan od glavnih stupova europskog identiteta nakon Drugog svjetskog rata bilo ono što se u narodnom jeziku Sjedinjenih Država naziva umjerenim centrizmom, postupna pojava populističke ideologije i izborni uspjeh mogu označiti kraj poslijeratne ere. U smislu da su same institucije koje su definisale Europu od kraja Drugog svjetskog rata - Europska unija (EU) i Sjevernoatlantska trgovinska organizacija (NATO) - općenito mete ovih rastućih politički populističkih snaga, sam identitet moderna Europa se u posljednjih deset godina počela suočavati s novim izazovima.

Europske nacionalne države su globalno kategorizovane, ili ocjenjivane, na temelju njihove privrženosti socijaldemokratskim vrijednostima, od njihove poslijeratne implementacije, kao

dobre ili loše. U slučaju Hrvatske, nacionalni identitet je značajno diktiran i mjerен prema europskom standardu političkog, a time i ekonomskog djelovanja utemeljenog na vrijednostima EU. Dok su njegove historijske pripadnosti sovjetskom režimu i ideološki pogledi na upravljanje državom i ekonomiju olakšali uspon i trajnost centrističke norme, čini se kao da su politika i upravljanje u Hrvatskoj nakon neovisnosti uglavnom bile fokusirane na postizanju distance od tog postojećeg modela. Otkako je 1991. Godine postala geopolitički priznata, politika Hrvatske se ogleda kroz njegovanje europskog identiteta vjerojatno umjesto onoga što je mogao biti hrvatski identitet. Hrvatski populizam se razvio i postigao politički uspjeh, posebno usvajanjem krajnje lijevog identiteta i agende, čime je predstavljao izazov prvenstveno centrističkim establišment strankama u državi: Hrvatskoj demokratskoj zajednici (HDZ) desnog centra i Socijaldemokratskoj partiji lijevog centra Hrvatske (SDP). Najistaknutija populistički orijentisana stranka u Hrvatskoj je poznata kao "Živi zid" ili "Human Shield" ili Živi zid ili ZZ. I dok je službeni narativ stranke da su osnovani 2014. godine kako bi fizički spriječili i ideološki se suprotstavili deložacijama stanara širom Hrvatske – odakle i potiče naziv - u hrvatsku su političku sferu ušli kao anti-EU, anti-NATO stranka, otprilike godinu dana nakon što je Hrvatska službeno ušla u Europsku uniju 2013. godine. Zbog toga je hrvatski populizam važan, koliko god bio zagonetan. Kao najnovija država članica EU-a, rastuća popularnost euroskepticizma u Hrvatskoj postavlja pitanje je li to stajalište politički bitno ili je samo trenutno pomodno.

Budući da se populizam u širim okvirima počeo označavati u političkim sferama kontinentalne Europe najprije retoričkim korištenjem vrlo otvorenog euroskepticizma, Živi Zid su i europski i hrvatski mediji dobro označili kao populističku stranku. Prema snimci objavljenoj na YouTube-u, osnivač i tadašnji čelnik Ljudskog štita Ivan Pernar 2016. ismijavao je Hrvatski sabor zbog apsolutnog propusta da zastupa narod, po njegovom mišljenju, interes Europe i Sjedinjenih Država. Nazivajući državni Sabor "farsom" i "Muppet showom", Pernar je zapravo razvio verziju populističkog antipluralizma kojim proziva vladajuće centriste u zemlji kao pojedince i skupine koji ne mogu služiti hrvatskom narodu. Dakle, identificiranje populističkog identiteta Živog zida ne leži isključivo u njegovom tačnom pridržavanju zacrtanih kriterija populističkog toka mišljenja, već u njegovojo sposobnosti da se definiše kao stranka strogo prema onome što establišment nije.

I historijski savremeni aspekti hrvatskih globalnih identiteta i pozicioniranja u različitim prostorima i vremenima osvjetljavaju potencijal udobnosti i koristi koji se mogu izvući iz

podržavanja populističke agende u današnjoj Hrvatskoj. Nakon početka raspada Jugoslavije tokom 1980-ih, populistička retorika i praksa počele su dobivati na snazi u hrvatsko-srpskoj regiji Europe, prema eseju Mikucke-Wójtowicz pod naslovom "Kamelionska priroda populističkih stranaka". Međutim, nakon osamostaljenja Hrvatske i sticanja državnosti početkom devedesetih, centristička politička misao i pozicioniranje potaknuti su kako bi se proizveo i posljedično održao osjećaj razvoja nacionalne sigurnosti. Nije dakle u potpunosti iznenajuće da su nakon njezine integracije u sistem EU glasovi izvan etabliranih centara političke moći u Hrvatskoj, a to su ponajprije HDZ i SDP, bili ti koji su argumentovali takav savez. Kao najnovijoj državi članici EU-a, uslovi koji su omogućili početke lijevog populističkog pokreta u Hrvatskoj definisani su još neizvjesnim utjecajem koji će globalni savezi imati na težnju jedne uglavnom nove nacije za suverenim identitetom. Ljevičarsko obrazloženje za antiglobalizam nije strah od "drugog" u smislu raznolikih etničkih populacija, kao što navodi Mikucka-Wójtowicz, već prezir prema utjecaju "drugog", kao vanjske vladajuće institucije, bilo da je riječ o EU, NATO-u, pa čak i samom SAD-u i njegovom/njihovom potencijalu da nametnu hrvatsko pravo na nacionalni suverenitet i samoodređenje, stoji u Pernarovu saborskem obraćanju.

Primarni ciljevi i strategije kojima se Živi Zid koristi bili su diskreditirati, potkopati ili u najmanju ruku retorički osporiti vrijednosti i motivacije čelnika nacionalnih stranaka centra u parlamentu. Hrvatska politička norma, izuzimajući otpor, bila je pridržavati se doktrina i ciljeva koje su uspostavili EU i NATO kako bi se dobro predstavila u globalnoj zajednici i kao relativno nova nacija i kao nova država članica. Jedna od glavnih tačaka sukoba između establišmenta i Živog zida u hrvatskoj političkoj sferi tiče se toga postoji li uzajamna rasподjela koristi između EU-a, NATO-a ili Sjedinjenih Država i Hrvatske. ZZ se tako agresivno suprotstavlja tim globalnim institucijama upravo zato što vjeruju da su njihovi interesi u svijesti narodnih zastupnika nadvladali volju naroda, što ilustruje Pernarovo svjedočenje pred Hrvatskim saborom. Zanimljivo je da retorika Živog Zida ne nastavlja s tvrdnjom o neuspjehu Sabora kao predstavničke institucije, već umjesto toga naglašava uloge međunarodnih institucija u kooptiranju onoga što bi trebala biti hrvatska volja naroda. Institucionalni odnosi Živog zida dakle, krhki su upravo zato što im je potrebna parlamentarna moć kako bi ponovno centralizirali ono što smatraju hrvatskim interesima u političkim razgovorima. Na izborima za Europski parlament 2019, Živi Zid se kandidovao i dobio jedno hrvatsko mjesto.

Imam višestruke dileme oko budućnosti populizma u Hrvatskoj. Iako mi se Živi Zid ne čini problematičnim za Hrvatsku, mislim da su vrata koja su kolektivni centristički identiteti i politike dugo držali zatvorena sada otvorena i bit će izazovno, ako ne i nemoguće ponovno ih zatvoriti. Mislim da velik dio potencijalne opasnosti leži u mogućnosti da Živi Zid postane poznat kao centristička populistička stranka, ili nedovoljno lijeva, ili nedovoljno populistička, ili samo dovoljno populistička, ali nedovoljno desna. Živi Zid je početak populističkih mogućnosti u Hrvatskoj i postoji mogućnost da će s vremenom i snagom, žarom i odlučnošću populistička retorika samo rasti, dok će pluralistički glasovi početi jenjavati.

LITERATURA

Knjige, naučni članci i časopisi

1. Abts, K., Rummens, S. (2007). Populism versus Democracy. Political Studies. (55) 405-424.
2. Akkerman, Agnes, Mudde, Cas i Zaslove, Andrej (2014). "Koliko su ljudi populisti? Mjerenje populističkih stavova kod birača", Komparativne političke studije, 49 (7): 1324-1353. doi: 10.1177/0010414013512600
3. Albertazzi, Daniele i McDonnell, Duncan (2008). "Uvod: Žezlo i sablast", u: Daniele Albertazzi i Duncan McDonnell (ur.). Populizam 21. stoljeća: Bauk zapadnoeropske demokracije. New York: Palgrave, str. 1-11. doi: 10.1057/9780230592100
4. Ardit, Benjamin (2005). "Populizam kao unutarnja periferija demokratske politike -", u: Francisco Panizza (ur.). Populizam i ogledalo demokracije. London: Verso, str 72-98.
5. Baeten, Guy i Berg, Lawrence D. i Hansen, Anders Lund (2015.). "Uvod: Neoliberalizam i nordijske države nakon socijalne skrbi u tranziciji", Geografska Annaler, Serija B: Ljudska geografija, 97 (3): 209-212. doi: 10.1111/geob.12075
6. Beširević, Nataša (2012). "Demokratizacija i europeizacija kao teorijski okviri instrumenta uvjetovanosti u 'politici proširenja' Europske Unije", Političke perspektive, 2 (1): 21-44.
7. Bježančević, Sanja,(2019) Migrantska kriza u Europskoj uniji... Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 40, br. 3, 1231-1252.
8. Burawoy, Michael (2009). Metoda proširenog slučaja: četiri zemlje, četiristoljeća, četiri velike transformacije i jedna teorijska tradicija. Berkeley: University of California Press.

9. Betz, Hans-Georg i Johnson, Carol, 2004: Against the Current - Stemming the Tide: the Nostalgic Ideology of the Contemporary Radical Populist Right, *Journal of Political Ideologies* (9)3: 311-327
10. Bieber, F. (2020.) *Uspon autoritarizma na Zapadnom Balkanu* (Basingstoke, Palgrave Macmillan).
11. BiEPAG (Balkans in Europe Policy Advisory Group), 'Kriza demokracije na zapadnom Balkanu: autoritarizam i stabilnost EU', ožujak 2017.
12. Canovan, Margaret (1999). "Vjerujte Narodu! Populizam i dva lica demokracije", *Političke studije*, 47 (1): 2-16. doi: 10.1111/1467-9248.00184
13. Canovan, Margaret, 1981: *Populism*, Harcourt Brace Jovanovich, New York - London
14. Canovan, Margaret, 2004: *Populism for Political Theorists?*, *Journal of Political Ideologies* (9)3: 241-252
15. Canovan, Margaret, 2005: *The People*, Polity Press, Cambridge.
16. Creswell, John, W. (2013). *Kvalitativno istraživanje i dizajn istraživanja: odabir između pet pristupa*. London: SAGE.
17. Canovan, M. (1981) *Populizam* (New York, Harcourt Brace Jovanovich).
18. Čačija, Petra (2016) "Populizam Živog zida: analiza retorike Ivana Vilibora Sinčića" Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti
19. Dolenec, Danijela (2013). *Demokratske institucije i autoritarna vladavina u jugoistočnoj Evropi*. Colchester: Europski konzorcij za politička istraživanja Press.
20. Derado, Augustin Populizam i kriza demokracije // *Amalgam* - časopis studenata sociologije, 6-7 (2014)
21. Eurostat (2019). Osnovne brojke za izdanje EU - zima 2018./2019. <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/4031688/5931440/KS-GL-13-004-EN.PDF/8b83ff8d-2737-441f-af78-9714ca46549f?verzija=1.0>
22. Flecker, Joerg (2004). Društveno-ekonomske promjene, individualne reakcije i apel - ekstremne desnice. Bruxelles: Europska komisija.
23. Franc, Renata i Medugorac, Vanja (2015). *Mladi i (ne)povjerenje u institucije: moguće odrednice i posljedice*, u: Vlasta Ilišin, Anja Gvozdanović i Dunja Potočnik (ur.). *Demokratski potencijali mladih u Hrvatskoj*. Zagreb: Centar za društvena istraživanja u Zagrebu i Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo, str. 47-63.
24. Franc, Renata, Šakić, Vlado and Maričić, Jelena (2007). "Gradanski aktivizam u Hrvatskoj" [Civil Activism in Croatia], *Društvena istraživanja*, 16 (1-2): 111-132.

25. Freeden, Michael (1998). Ideologije i politička teorija: konceptualni pristup. Oxford: Clarendon. doi: 10.1093/019829414X.001.0001
26. Gidron, Noam i Bonikowski Bart. (2013). "Različitosti populizma: Pregled književnosti i agenda istraživanja", Weatherhead Working Paper Series, 13-0004: 1-38.
27. Grbeša, Mirjana and Salaj, Berto (2014). Lica populizma u Hrvatskoj. Rad predstavljen na IPSA konferenciji, Montreal, srpanj 2014.
28. Gvozdanović, Anja (2011). "Neki pokazatelji političke kulture studenata u Hrvatskoj", Sociologija i prostor, 48 (3): 461-477.
29. Gvozdanović, Anja (2014). "Politički utjecaj i vrijednosti kao odrednice političkog povjerenstva mladih u Hrvatskoj", Revija za sociologiju, 44 (1): 5-30. doi: 10.5613/rzs.44.1.1
30. Gvozdanović, Anja (2015). "Izvori socijalnog povjerenja studenata u Hrvatskoj", u: Vlasta Ilišin, Anja Gvozdanović i Dunja Potočnik (ur.). Demokratski potencijali mladih u Hrvatskoj. Zagreb: Centar za društve- na istraživanja u Zagrebu i Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo, pp. 65-91.
31. Grbeša, Marijana i Berto Šalaj (2018) Dobar, loš ili zao? Populizam u Hrvatskoj. Zagreb: TIMpress
32. Ilišin, Vlasta (1999). Mladi na margini društva i politike. Zagreb: Alinea.
33. Ilišin, Vlasta (2004). "Politička participacija mladih i politika prema mladima: Hrvatska u europskom kontekstu" [Politička participacija mladih i politika za mlade: Hrvatska u europskom kontekstu], Politička misao, 40 (3): 37-57.
34. Ilišin, Vlasta (2006). Mladi u lokalnoj vlasti u Hrvatskoj. Zagreb: Demokratska inicijativa mladih.
35. Ilišin, Vlasta (2015). "Paradoksi demokratskog potencijala suvremene generacije mladih" [Paradoksi demokratskog potencijala suvremene mlade generacije], u: Vlasta Ilišin, Anja Gvozdanović i Dunja Potočnik (ur.). Demokratski potencijali mladih u Hrvatskoj. Zagreb: Centar za društvena istraživanja u Zagrebu i Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo, str. 15-45.
36. Ilišin, Vlasta, Bouillet, Dejana, Gvozdanović, Anja and Potočnik, Dunja (2013). Mladi u vremenu krize. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
37. Ionescu, G., Gellner, E. (ur.) (1969). Populism: its Meanings and National Characteristics. London: Weidenfeld & Nicolson

38. Kaltwasser, Cristobal Rovira (2012). "Ambivalentnost populizma: prijetnja i korektiv za demokraciju", Demokratizacija, 19 (2): 184-208. doi: 10.1080/13510347.2011.572619
39. Jansen, R. S. (2011). Populist mobilization: A new theoretical approach to populism. Sociological Theory, 29(2), 75-96. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9558.2011.01388>.
40. Krämer, Benjamin. "Media Populism: A Conceptual Clarification and Some Theses on its Effects". Communication Theory, Vol. 24, No.1 (2014):42-60
41. Kasapović, Mirjana (2015). "Sinčićeva retorika radikalni je oblik desnog populizma", Večernji list, 15. siječnja <http://www.vecernji.hr/hrvatska/sinciceva-retorika-radikalno-ni-je-oblik-desnog-populizma-984617>
42. Kazin, M. (1995). The Populist Persuasion: An American History. New York: Basic Books.
43. Kymlicka, Will (2003 [1995]). Multikulturalno građanstvo: liberalna teorija manjinskih prava [Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights]. Zagreb: Jesenski i Turk.
44. Kišiček, Gabrijela (2018) Retorika i politika. Zagreb: Jesenski i Turk.
45. Kukec, Mirna (2019) Populizam u komunikaciji Donalda Trumpa na Twitteru, Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti :5-15
46. Laclau, Ernesto (2005a). "Populizam: što je u imenu?", u: Francisco Panizza (ur.). Populizam i ogledalo demokracije. London: Verso, str. 32-50.
47. Laclau, Ernesto (2005b). Iz populističkog razloga. London: Verso.
48. Levendusky, Matthew S. (2011). "Promišljanje uloge političkih informacija", Tromjesečnik javnog mnijenja, 75 (1): 42-64. doi: 10.1093/poq/nfq070
49. Ožujak, Luka (2012). "Problemi i perspektive suvremenih europskih radikalno -lijevih stranaka: Jurnjava za izgubljenim svijetom ili još svijet za osvajanje?", Međunarodna kritička misao, 2 (3): 314-339. doi: 10.1080/21598282.2012.706777
50. March, Luke i Mudde, Cas (2005.). "Što je ostalo od radikalne ljevice? Europska - radikalna ljevica nakon 1989.: pad i mutacija", Comparative European Politics, 3 (1): 23-49. doi: 10.1057/palgrave.cep.6110052
51. Maxwell, Joseph A. i Margaret Chmiel (2014). "Notes Toward a Theory of Qualitative Data Analysis", u: Uwe Flick (ur.). SAGE priručnik o kvalitativnoj - analizi podataka. London: SAGE, str. 21-35. doi: 10.4135/9781446282243.n2

52. Meny, Yves i Surel, Yves (2002). "Konstitutivna dvosmislenost populizma", u: Yves Meny i Yves Surel (ur.). Demokracije i populistički izazov. Basingstoke: Palgrave, str. 1-21.
53. Merkel, Wolfgang (2004). "Ugrađene i defektne demokracije", Demokratizacija, 11 (5): 33-58. doi: 10.1080/13510340412331304598
54. Milardović, Andelko (2004). Populizam i demokracija. Zagreb: Centar za politološka istraživanja.
55. Manin, Bernard. The Principles of Representative Government, Cambridge University Press, 1997.
56. Mazzoleni, Gianpietro "Populism and the media" u Twenty-First Century Populism: The Spectre of Western European Democracy, urednici Daniele Albertazzi Duncan McDonnell, 49-64. Basingstoke and New York: Paglavre Macmillan, 2008.
57. Meny, Y., Surel, Y. (2002). The Constitutive Ambiguity of Populism. U: Meny, Y., Surel, Y., str. 1-21.
58. Mouffe, Chantal (2013). Agonistika: politički razmišljati o svijetu. London: Verso.
59. Mudde, Cas (2002). "U ime seljaštva, proletera i naroda: populizam u istočnoj Europi", u: Yves Meny i Yves Surel (ur.). Demokracije i populistički izazov. Basingstoke: Palgrave, str. 214-232.
60. Mudde, Cas (2004). "Populisticki Zeitgeist", Vlada i opozicija, 39 (4): 542-563. doi: 10.1111/j.1477-7053.2004.00135.x
61. Mudde, Cas (2007). Populistické radikalne desničarske stranke u Europi. New York: Cambridge University Press. doi: 10.1017/S0022381608080511
62. Mudde, Cas (2015). "Populizam u Europi: početnica", openDemocracy, 12. svibnja. <https://www.opendemocracy.net/can-europe-make-it/cas-mudde/populism-in-europa-primer>.
63. Mudde, Cas i Kaltwasser, Cristobal Rovira (2013). "Isključujući vs. inkluzivni populizam: usporedba suvremene Europe i Latinske Amerike", Vlada i opozicija, 48 (2): 147-174 .doi: 10.1017/gov.2012.11
64. Mustapić, Marko i Karajić, Nenad (2013). "Studenti i društveni problem: imate li preferencije političkih stranaka što s tim?" [Studenti i društveni problemi: imaju li s tim veze stranačke preferencije?], Revija za sociologiju, 43 (2): 107-131. doi: 10.5613/rzs.43.2.1
65. Norris, Pippa (2005). Radikalna desnica: birači i stranke na izbornom tržištu. Cambridge: Cambridge University Press.

66. Offe, Claus i Adler, Pierre (1991.). "Kapitalizam po demokratskom dizajnu? Democratic Theory Facing the Triple Transition in East Central Europe", Društvena istraživanja, 58 (4): 865 - 892.
67. Panizza, Francisco (2005). "Populizam i ogledalo demokracije", u: Francisco Panizza (ur.). Populizam i ogledalo demokracije. London: Verso, str. 1-31.
68. Rydgren, Jens (2007). "Sociologija radikalne desnice", Annual Review of Sociology, 33: 241-262. doi: 10.1146/annurev.soc.33.040406.131752
69. Rogulj, Maja, Kišiček, Gabrijela (2018) Populizam kao retorička taktika u suvremenom hrvatskom političkom diskursu. Političke analize 9 (35):28-35
70. Rujević, N. (2018.) 'Sve smrti Aleksandra Vučića', Deutsche Welle, 7. srpnja.
71. Sekulić, Duško i Šporer, Željka (2010). "Gubimo li povjerenje u institucije?" [Gubimo li povjerenje u institucije], u: Josip Kregar, Duško Sekulić i Željka Šporer (ur.). Korupcija i povjerenje. Zagreb: Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo i Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, str. 71-117.
72. Soler-i-Martf, Roger (2015). "Ažuriranje političkog angažmana mladih: mjerjenje uloge političkog interesa usmjerenog na cilj u aktivizmu mladih", Journal of Youth Studies, 18 (3): 396 -416. doi: 10.1080/13676261.2014.963538
73. Stavrakakis, Yannis i Katsambekis, Giorgos (2014.). "Ljevičarski populizam na europskoj periferiji: slučaj SYRIZA", Journal of Political Ideologies, 19 (2): 119-142. doi: 10.1080/13569317.2014.909266
74. Salaj, Berto (2012). "Suvremeni populizam" [Contemporary Populism], Analji Hrvatskog politološkog društva, 9 (1): 21-49.
75. Šalaj, B. (2012.), Suvremeni populizam, Analji Hrvatskog politološkog društva, 9 (1): 21 - 49.
76. Šalaj, B (2012.), Političke analize, Vol. 3 No. 11, 2012., str 55-61
77. Tomic-Koludrović, Inga (1999). "Skeptična generacija u protumodernizacijskom kontekstu", Politička misao, 36 (3): 175-193.
78. Tsakatika, Myrto i Eleftheriou, Costas (2013). "Okret radikalne ljevice prema - civilnom društvu u Grčkoj: jedna strategija, dva puta", Južnoeuropsko društvo i politika, 18 (1): 81 - 99. doi: 10.1080/13608746.2012.757455
79. [Turner, Jonathan H.] Tarner, Dzonatan H. (2009 [2005]). Sociologija [Sociology]. Novi Sad: Mediterran Publishing; Beograd: Centar za demokratiju.
80. Taggart, P. (1995). New populist parties in Western Europe. West European Politics, 18(1), 34-51. <https://doi.org/10.1080/01402389508425056>

81. Taggart, P. (2000). *Populism*. Buckingham: Open University Press.
82. Taggart, P. (2002). *Populism and the Pathology of Representative Politics*. U: Meny, Y., Surel, Y., str. 62-80.
83. Taggart, P. (2004). Populism and representative politics in contemporary Europe. *Journal of Political Ideologies*, 9(3), 269-288. <https://doi.org/10.1080/1356931042000263528>
84. Van der Brug, Wouter, Fennema, Meindert i Tillie, Jean (2005.). "Zašto neke protuimigrantske stranke propadaju, a druge uspijevaju: model skupne izborne podrške u dva koraka", *Komparativne političke studije*, 38 (5): 537-573. doi: 10.1177/0010414004273928
85. Werts, Han, Scheepers, Peer i Lubbers, Marcel (2012.). "Euroskepticism and voting for radical right in Europe, 2002.-2008.: Social context, social cleavages, and political characteristics which determine voting for radical right", *Politika Evropske unije*, 14 (2): 183-205. doi: 10.1177/1465116512469287
86. Yin, Robert K. (2003). *Istraživanje studije slučaja: dizajn i metode*. London: SAGE.
87. Yin, Robert K. (2010). *Kvalitativno istraživanje od početka do kraja*. New York: Guilford Press.
88. Zakošek, Nenad (2010). "Zauzdani populizam: fenomen Milana Bandića" [Restrained Populism: The Phenomenon of Milan Bandic], *Političke analize*, 1 (1): 6-10.
89. Zakošek, Nenad (2015). "Globusov okrugli stol - populizam u Hrvatskoj. Populizam je znak bolesti naše demokracije", *Jutarnji list*, 25. studenoga <http://izbori.jutarnji.hr/globusov-okrugli-stol-ljevica-u-hrvat-skoj-i-europi-populizam-je-znak-bolesti-nase-demokracije-socijaldemokracija-nema-odgovor-na-ekonomsku-krizu/>.
90. Zaslove, Andrej (2008). "Ovdje ostati? Populizam kao novi tip stranke", *European Review*, 16 (3): 319-336. doi: 10.1017/S1062798708000288
91. Zakošek, Nenad (2010) Zauzdani populizam: fenomen Milana Bandića. *Političke analize* 1 (1): 6-10.
92. Zoran Lutovac (Ur.) *POPULIZAM*, Institut društvenih nauka, Beograd, 2017., 194 str
93. Žarković, D. (2016) Napredna knjiga: godine uspona Aleksandra Vučića (Beograd, NP Vrijeme).

Web izvori (internet):

94. <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/populizam-je-obiljezio-godinu-analizirali-smofenomen-koji-je-protresao-svjetsku-ali-i-hrvatsku-politiku-foto-20190101> 28.12.2020.
95. <https://www.aa.com.tr/ba/svijet/ameri%C4%8Dki-mediji-pokrenuli-kampanju-protiv-trumpa/1233419> 05.01.2021.
96. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/stotine-americkih-medija-napalo-prljavi-rat-prvog-covjeka-sad-a-protiv-njih-prozivanje-novinara-kao-neprijatelja-naroda-je-opasno-7728213> 05.01.2021.
97. <https://www.dw.com/hr/ru%C5%A1enje-kurza-hladnog-kancelara/a-48937721> 06.01.2021.
98. <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/afd-kurz-babis-novi-desni-populizam-uvukao-se-u-srce-europe-foto-20171024> 05.01.2021.
99. <https://www.imin.hr/populizam-i-migracija-koliko-su-povezani/> 20.4.2021.
100. <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/petir-populisticka-je-retorika-vec-sada-dio-mainstrema-politickih-opcija-foto-20190224> 21.4.2021.
101. <https://www.gong.hr/hr/aktivni-gradani/gradansko-obrazovanje/populizam-prijetnja-europskim-demokracijama/> 21.4.2020
102. <https://www.liberal.hr/populisticko-populisticka-koalicija-u-italiji-postigla-dogovor--ovo-su-mjere-koje-najavljuju-933> (NAKIĆ 2018)
103. <https://www.dw.com/hr/populisti-prvi-put-vladaju-jednom-velikom-europskom-zemljom/a-43916390> (deutsche welle 2018)
104. <https://www.aa.com.tr/ba/svijet/italija-formirana-vlada-koju-%C4%87e-voditi-dosada%C5%A1nji-premijer/1573191> (Anadolu Agency, 2019)
105. <https://www.bbc.com/serbian/lat/svet-54446077> BBC NEWS, 2020.)
106. <https://www.dw.com/hr/zatvor-za-%C4%8Delnike-gr%C4%8Dke-neonacisti%C4%8Dke-stranke/a-55184935> (Deutsche Welle, 2020) .
107. [https://www.index.hr/vijesti/clanak/tko-je-vox-stranka-koja-je-vratila-ekstremnudesnicu-u-spanjolsku-politiku/2081408.aspx.](https://www.index.hr/vijesti/clanak/tko-je-vox-stranka-koja-je-vratila-ekstremnudesnicu-u-spanjolsku-politiku/2081408.aspx) (Index.hr, 2019.) 5.5.21
108. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/sincic-bacao-tisce-papira-ispred-zgrade-fina-e-nije-normalno-ne-upaliti-grijanje-15029413>
109. <http://www.zivizid.hr/o-nama/>
110. https://www.youtube.com/watch?v=qQjJQFNhbw0&ab_channel=HINAmultimedija
111. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/tko-iz-zivog-zida-ide-u-europski-parlament-iako-pernar-navija-za-sincica-odluku-ce-ipak-donijeti-njegova-supruga-8930777>
112. <https://www.izbori.hr/arhiva-izbora/#/app/eu-parlament-2019>

113. <https://www.novilist.hr/rijeka-regija/gorski-kotar/zivi-zid-ima-gradonacelnika-drazovic-pomeo-sdp-u-cabru-mihelcic-slavila-u-delnicama-mufic-u-vrbovskom/>
114. <https://100posto.hr/news/ivan-pernar-osuden-sam-iako-nisam-dobio-ni-jedan-poziv-na-sud-a-nisam-mogao-ni-iznijeti-obranu.html>
115. <https://www.vecernji.hr/zagreb/zivi-zid-kopa-po-trgu-zrtava-fasizma-vracamo-magnolije-zagrebu-1283147>
116. <https://www.source.ba/clanak/Region/421833/Aca-Stankovic-Pernaru-nakon-napustanja-emisije--Dragi-Ivane-pomalo-te-volim-Konacno-cu-moci-rucati-na-vrijeme>
117. <https://www.nezavisne.com/novosti/ex-yu/Pernar-opet-napustio-TV-studio/397695>
118. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/sve-financijske-rupe-u-zivom-zidu-tvrde-da-imaju-antisistemski-recept-za-vodenje-drzave-a-ispadaju-im-cudovista-iz-ormara-8311799>
119. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/zivi-zid-poziva-na-linc-novinarke-jutarnjeg-placenim-oglasom-na-facebooku-izdali-tjeralicu-protiv-zeljke-godec-8315366>
120. <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/zivi-zid-je-u-hrvatskoj-radio-ono-sto-je-kinsey-wolanski-napravila-u-finalu-lige-prvaka-oni-se-raspadaju-ali-populizam-nece-umrijeti-foto-20190606>
121. <http://www.mvep.hr/files/file/publikacije/Hrvatska-28-clanica-Europske-unije.pdf>
122. <https://www.glasistre.hr/hrvatska/sincic-pozvao-zastupnike-da-podrze-deklaraciju-o-polozaju-hrvatske-kune-616281>
123. <https://hr.n1info.com/vijesti/a378538-zivi-zid-spreman-aktivno-pomoci-referendumskoj-inicijativi-andquot67-je-previseandquot/ n1 mirovina inicijativa>
124. [https://www.index.hr/vijesti/clanak/sincic-ukidanjem-financiranja-stranaka-ustedjelo-bi-se-100-milijuna-godisnje/2085519.aspx ukidanje finansiranja stranaka](https://www.index.hr/vijesti/clanak/sincic-ukidanjem-financiranja-stranaka-ustedjelo-bi-se-100-milijuna-godisnje/2085519.aspx)
125. [https://www.index.hr/vijesti/clanak/ovo-su-ekonomski-najludje-stvari-iz-programa-stranaka/2195215.aspx index.hr komentar analitičara goran šaravanja](https://www.index.hr/vijesti/clanak/ovo-su-ekonomski-najludje-stvari-iz-programa-stranaka/2195215.aspx)
126. <https://flash.hr/2016/05/sincic-i-zivi-zid-jos-popularniji-nakon-ivanovog-gostovanja-kod-stankovica/> flash.hr gostovanje sinčić sabor
127. [https://balkans.aljazeera.net/teme/2017/2/7/zbog-krize-velikih-zivi-zid-izgleda-uvjerljivo o saboru aldzezira](https://balkans.aljazeera.net/teme/2017/2/7/zbog-krize-velikih-zivi-zid-izgleda-uvjerljivo-o-saboru-aldzezira)
128. <https://www.facebook.com/zivizidd/posts/2146581328780221>
129. <https://www.index.hr/vijesti/clanak/drama-u-saboru-reiner-izbacio-pernara-ali-ovaj-odbio-izaci-reagirala-i-straiza/945292.aspx> (index hr. izbacivanje pernara 2017)

130. <https://net.hr/danas/hrvatska/zastitari-opet-morali-iznijeli-pernara-iz-sabora-on-zavapio-nemojte-opet-0491e162-b1c3-11eb-a897-0242ac14001b> (net.hr- izbacivanje 2018)
131. <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/drama-u-saboru-stevo-culej-optuzio-zivi-zid-das-su-mu-ukrali-torbu-cijela-stvar-zavrsila-na-policiji-20191016> culej torba krađa t portal
132. <https://slobodnadalmacija.hr/vijesti/politika/zivi-zid-ne-ulazi-u-sabor-pernar-falilo-mije-2-000-glasova-ali-nisam-tuzan-ni-ljut-dragi-narode-ono-sto-si-birao-to-ces-i-dobiti-1030613> slobodna dalmacija, pernar o izborima, nezadovoljan, nisu usli u sabor
133. <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/sincic-istovario-lubenice-pred-banske-dvore---619754.html>
134. <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/novi-performans-zivog-zida-i-sincica-ispred-ministarstva-gospodarstva-iz-kombija-iskrcali-gomilu-soli---622555.html>
135. <https://www.gerila.info/specifnost-populizma-u-bosni-i-hercegovini-2/>
136. <https://digitalnademokracija.com/2019/05/09/politicke-stranke-u-bih-ili-kontinuirani-populisticki-skec/>
137. https://www.researchgate.net/publication/360355405_Populizam_i_nacionalizam_u_postdejtonskoj_Bosni_i_Hercegovini_desnica_ljevica_i_zloupotrebe_volje_naroda
138. <https://hrcak.srce.hr/file/367201>

UNIVERZITET U SARAJEVU – FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
IZJAVA o autentičnosti radova

Naziv odsjeka i/ili katedre: Odsjek za Politologiju
Predmet: _____

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA

Ime i prezime: Tamara Tešnjak
Naslov rada: POPULIZAM U HRVATSKOJ: NASTANAK I UTJECAJ STRANKE „ŽIVI ZID“ NA HRVATSKI STRANAČKI SUSTAV
Vrsta rada: Završni magistarski rad
Broj stranica: 83

Potvrđujem:

- da sam pročitao/la dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;
- da sam svjestan/na univerzitetskih disciplinskih pravila koja se tiču plagijarizma;
- da je rad koji predajem potpuno moj, samostalni rad, osim u dijelovima gdje je to naznačeno;
- da rad nije predat, u cjelini ili djelimično, za stjecanje zvanja na Univerzitetu u Sarajevu ili nekoj drugoj visokoškolskoj ustanovi;
- da sam jasno naznačio/la prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirao/la na sve izvore;
- da sam dosljedno naveo/la korištene i citirane izvore ili bibliografiju po nekom od preporučenih stilova citiranja, sa navođenjem potpune reference koja obuhvata potpuni bibliografski opis korištenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznačio/la svaku pomoć koju sam dobio/la pored pomoći mentora/ice i akademskih tutora/ica.

Mjesto, datum

Potpis

Sarajevo 10.7.2023.